

14—19 januari

Debatter m. m.

Tisdagen den 18 januari

Sid.

Svar på enkla frågor:

av herr Strandberg om tillsättande av begärd beredning rörande den högre tekniska utbildningens utbyggnad i Norrland	4
av herr Petersson, Erik Filip, om vissa problem i samband med invandringen till vårt land	5
av herr Strandberg ang. bristen på havsisbrytare	6

Onsdagen den 19 januari

Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m.	11
Interpellation av herr Edström ang. behörigheten att utöva läkar-yrket	85

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 19 januari

Val av valmän och valmanssuppleanter för utseende av riksbanks- och riksgäldsfullmäktige jämte suppleanter för dem	10
--	----

Fredagen den 14 januari

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 11, angående avveckling av stödet till odling av spånadslin och hampa.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 14, med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475).

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 23—25 till lagutskott, motionen nr 26 till statsutskottet och motionen nr 27 till allmänna beredningsutskottet.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Bevillningsutskottet avser att bordlägga betänkande i anledning av proposition nr 10 om skatt på sprit och vin m. m. lördagen den 29 januari för behandling måndagen den 31 januari.

I anledning härav anordnas följande plena, vilka icke upptagits i den preliminära planen för kammarens plena under vårsessionen:

lördagen den 29/1 kl. 16.00 bordläggningsplenum,

måndagen den 31/1 kl. 10.30 arbetsplenum.

Att ovan angivna extra plena anordnas innebär att motionstiden i anledning av vissa propositioner kan komma att utgå tidigare än om endast de ple-

na hållits som upptagits i den preliminära planen, vilket torde beaktas vid beräkandet av motionstid.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 12, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 juni 1948 (nr 495) om avgifter till välfärdsanordningar för sjöfolk; och

nr 18, med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319).

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 28, av herr *Blomquist m. fl.*, om undervisning vid skolorna i samlevnadsfrågor;

nr 29, av herr *Larsson, Thorsten*, och herr *Andersson, Torsten*, om fria läroböcker vid gymnasier m. fl. skolor; samt

nr 30, av herr *Palm*, om åtgärder för att åstadkomma trafiksäkrare bilar.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2 skulle uppföras sist på föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.06.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 18 januari

Kammaren sammanträdde kl. 15.00.

Justerades protokollen för den 10, 11 och 12 innevarande månad.

Herr **TALMANNEN** yttrade:

Efter det meddelande den 14 januari kl. 14.00 lämnats i kamrarna om insättande av extra plena lördagen den 29 och måndagen den 31 januari för behandling av propositionen nr 10 om skatt på sprit och vin m. m., har från bevillningsutskottet meddelats, att ärendet — med ändring av vad som tidigare uppgivits — kommer att bordläggas i kamrarna först måndagen den 31 januari för avgörande onsdagen den 2 februari.

I anledning härav anordnas icke något plenum den 29 januari. Måndagen den 31 januari hålles i enlighet med den ursprungliga preliminära planen bordläggningsplenum kl. 16.00, varvid bevillningsutskottets betänkande bordlägges första gången. Efter andra bordläggning tisdagen den 1 februari kl. 16.00 avgöres ärendet vid extra arbetsplenum onsdagen den 2 februari kl. 10.00.

Upplästes ett från herr *Elmgren* inkommet läkarintyg, utvisande att han på grund av cirrhosis hepatis c. haematemesis vårdades å Norrköpings lasarett och vore sjukskriven från och med den 15 januari minst en månad.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Elmgren* för den tid, det i läkarintyget omförmälda hindret varade.

Om tillsättande av begärd beredning rörande den högre tekniska utbildningens utbyggnad i Norrland

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **EDENMAN** erhöll ordet för att besvara herr *Strandbergs* fråga om tillsättande av begärd beredning rörande den högre tekniska utbildningens utbyggnad i Norrland, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 12 januari, och anförde:

Herr talman! Herr *Strandberg* har frågat mig, när jag avser att tillsätta den beredning rörande den högre tekniska utbildningens utbyggnad i Norrland, varom riksdagen uttalat sig vid höstsessionen 1965.

Med anledning av riksdagens beslut i december förra året angående utbyggnaden av universitet och högskolor kommer inom kort att tillkallas särskilda organisationskommittéer för anordnande av högre utbildning i Linköping, Örebro, Karlstad och Växjö. Vidare kommer att lämnas en rad uppdrag till universitetskanslersämbetet. Först när det sålunda initierade utredningsarbetet organiserats, kan regeringen ta närmare ställning till de frågor som sammanhänger med den av riksdagen begärda beredningen om den högre tekniska utbildningens fortsatta utbyggnad.

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet *Edenman* få framföra mitt tack för svaret på min enkla fråga.

Ett förstahandsmotiv för min fråga var följande. Den lilla differens i kamrarnas beslut, som innebar att andra kammaren strök en mening i statsutskottets hemställan, kom tyvärr att miss-

Om vissa problem i samband med invandringen till vårt land

uppfattas. Genom olika informationsvägar bibringades vi alla den uppfattningen att frågan om en beredning avseende den högre tekniska utbildningens utbyggnad i Norrland hade fallit. Nu var ju lyckligtvis förhållandet inte så, utan enighet förelåg i hela riksdagen. Det bör enligt mitt förmenande lugna alla norrlänningar att statsrådet nu här har vidimerat detta förhållande. Men det är också nödvändigt att det påtalas för allmänheten till följd av den felaktiga information som tyvärr kom till stånd.

Jag har full förståelse för att statsrådet Edenman i första hand har all orsak att ägna all sin energi åt att få till stånd de organisationskommittéer för de högre utbildningsanstalterna som riksdagen i höstas bestämde sig för och att ge universitetskanslersämbetet vissa uppdrag och att vi först därefter har att motse förslag. Men, herr talman, jag tillåter mig ändå att uttala den förhoppningen att detta arbete skall gå så snabbt att den beredning, vilken jag har efterlyst i min fråga snabbt kan tillsättas. Jag vill också uttala den förhoppningen att direktiven till denna beredning skall bli sådana att arbetet kan påskyndas med all kraft.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag vill svara att jag inte tror att herr Strandberg skall behöva ställa några mera frågor till mig i detta ärende under denna vårriksdag.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Tack!

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om vissa problem i samband med invandringen till vårt land

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON erhöll

ordet för att besvara herr Erik Filip Peterssons fråga om vissa problem i samband med invandringen till vårt land, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 12 januari, och yttrade:

Herr talman! Herr Erik Filip Petersson har frågat om jag avser att föreställa om en utredning rörande de långsiktiga sociala och kulturella problem, som hör samman med en fortsatt invandring av nuvarande storlek till vårt land.

Jag anser det vara en angelägenhet av största vikt att underlätta anpassningen för den utländska arbetskraften i vårt samhälle och att undanröja de svårigheter utlänningarna möter både omedelbart efter ankomsten till landet och på längre sikt. Vissa åtgärder har redan vidtagits. Sälunda kan nämnas att sedan i höstas kostnadsfri språkundervisning för utlänningar har anordnats i samarbete med studieförbunden. Vidare har för myndigheter och andra som har att informera och råda utlänningar utgivits boken »Ny i Sverige». En finsk version av boken håller på att utarbetas, och en engelsk version förbereds. Förkortade versioner på ett antal främmande språk skall också ges ut. Vid arbetsnämnden i Stockholm har inrättats en tjänst som konsulent med uppgift att ge råd och upplysningar till utlänningar. Genom konferenser och kurser med representanter för arbetsgivare, arbetstagarorganisationer, kommuner, ideella organisationer m. fl. har länsarbetsnämnderna verkat för att få i gång aktiva åtgärder för att minska utlänningarnas anpassningssvårigheter.

Utlänningarna möter emellertid problem på alla samhällslivets områden som det krävs ytterligare insatser för att lösa. I första hand behövs en kartläggning för att fånga in problemen. I många fall kan svårigheterna sannolikt lösas genom tämligen enkla initiativ, som kan tas utan några ingående utredningar. I andra fall krävs mera omfattande utredningar innan åtgärder

Ang. bristen på havsisbrytare

kan vidtas. Sedan en tid tillbaka har frågan övervägts inom inrikesdepartementet, och en arbetsgrupp kommer att tillsättas inom kort med uppgift att kartlägga problemen och ta de initiativ som kan anses erforderliga.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Jag inlägger däri också ett extra tack för att jag kan beteckna svaret som positivt och tillräckligt.

I statsverkspropositionen redovisar statsrådet en nettoinvandring under förra året på 30 000 människor, och det är väl mycket troligt att vi under de närmaste åren får räkna med mycket höga siffror på detta område. Detta gör att det på längre sikt måste uppstå problem som vi inte har i dag eller som i varje fall blir av större omfattning framdeles. Vi har i dag säkerligen en hel del material värt att studera för att få utgångspunkter för hur vi bör möta framtiden. Vi anser ju alla att det är självklart att invandrarna här skall få möta en social och kulturell miljö, som kan skapa trivsel för dem utan att man därmed skall göra våld på deras nationella egenart.

Jag vill emellertid vid detta tillfälle peka på en social fråga som är mycket trängande, nämligen bostadsfrågan, särskilt behovet av familjebostäder för invandrarna. Det kan ju inte vara en riktig anordning att exempelvis packa ihop ett tiotal människor i ett rum. Dessutom fördröjer eller hindrar bostadsfrågan säkert familjebildningen för dessa människor.

Ett annat problem gäller de kulturella och religiösa förhållandena. Invandrarna har ofta helt andra beteendemönster på dessa områden än vi har. Därför uppkommer frågeställningen, hur man på bästa sätt skall hjälpa dessa människor att få sina speciella och individuella behov på dessa områden tillgodosedda.

Språkfrågan har statsrådet vidrört — det har ju hänt en hel del beträffande den. Jag skulle dock här speciellt vilja peka på barnens skolgång. Man torde böra noga uppmärksamma de svårigheter som möter i en skola där läraren har att ta emot barn som sinsemellan talar olika språk och skall försöka lära dem vårt eget.

På lång sikt är ett viktigt problem, under vilka förhållanden invandrarna kommer att växa in i vår kulturmiljö så att de inte bildar några isolerade minoriteter. Erfarenheter utifrån världen säger oss att det inte är önskvärt att det uppstår sådana grupper.

Jag är, herr statsråd, som sagt tillfreds med svaret och ber att få tacka.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. bristen på havsisbrytare

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **PALME** erhöll ordet för att besvara herr *Strandbergs* fråga angående bristen på havsisbrytare, vilken fråga intagits i kammarrens protokoll för den 12 januari, och anförde:

Herr talman! Herr Strandberg har framställt en fråga om tillgången på havsisbrytare.

Isen har i år kommit ovanligt tidigt, och isläget har ytterligare förvärrats av en lång period av ihållande östliga vindar. Under svårare isförhållanden kan handelsfartygen inte ta sig fram ens med hjälp av isbrytare. Hittills har praktiskt taget alla fartyg som ansett sig kunna passera isen med hjälp av isbrytare fått önskad assistans.

Jag vill nämna att statsisbrytaren Atle håller på att rustas för att träda i tjänst den 20 januari. Vidare har isbrytarledningen nyligen förhyrt två mycket effektiva isbrytande bärgningsfartyg. Tillsammans med Atle sätts dessa fartyg in i de södra farvattnen, och de stora statsisbrytarna kan därmed i hög-

re grad än eljest disponeras för uppgifter längre norrut. De åtgärder som vidtagits innebär att den statliga isbrytarverksamheten nu är av väsentligt större omfattning än under vintrar med mera normala isförhållanden.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Palme för svaret på min enkla fråga.

Just i dag på morgonen delgavs oss uppgiften om att sjöfarten norr Örn-sköldsvik kommer att stoppas. Det är ett tragiskt meddelande.

Jag är medveten om att det svar som statsrådet Palme har givit mig på frågan kanske är det enda han i och för sig kan ge i dag med hänsyn till de tillgångar vi har, men jag ställde frågan ur den aspekten, att jag i årets statsverksproposition icke kunde återfinna något förslag som skulle innebära att man såg också litet in i framtiden.

Den situation i vilken vi befinner oss i dag borde också ge oss en injektion, så att vi ser till att snarast möjligt åstadkomma en upprustning. Jag är självfallet medveten om att det tar några år att göra detta, men å andra sidan får det inte bara skjutas på framtiden. Jag hade tänkt mig att statsrådet Palme i dag eventuellt skulle göra det uttalandet, att vi kunde förvänta exempelvis en tilläggsproposition så att sjöfartsstyrelsen finge sin åskade miljon. Då vi inte har fått det svaret i dag, beklagar jag att ärendet eventuellt måste komma att dra ut på tiden genom att vi tvingas att motionsvägen ta upp problemställningen och i så fall få en ganska sen behandling av frågan.

Detta är en allvarsam och bekymmersam situation. Jag kan bara som hastigast nämna att enligt sjöfartsstyrelsens utredningar har enbart skogsindustrien under den föregående isvintern, 1962/63, åsamkats mertransportkostnader på 12 miljoner kronor, och vidare kostnader för överlagring på 3,5

Ang. bristen på havsisbrytare miljoner. Nu skall jag emellertid inte ta upp hela den utredningen; jag har bara velat nämna dessa siffror för att belysa vilka stora belopp det rör sig om.

Herr statsrådet PALME:

Ytterligare ett par ord, herr talman! Sjöfartsstyrelsen har lagt fram ett förslag om inköp av en ny isbrytare. Förslaget är ute på remiss, och remisstiden utgår nu i dagarna. Innan dess kan naturligtvis ingenting sägas på denna punkt. Det är dock inte lätt att komma med begäran om tilläggsanslag när punkten redan är beräknad och icke utbruten ur statsverkspropositionen — detta sagt snarast som ett formellt påpekande, herr Strandberg.

Det är riktigt att situationen i Bottenhavet har försvårats undan för undan under den senaste tiden. Det har varit möjligt att fram till nu hålla sjöfarten öppen ända upp till Holmsund, men behovet av assistans har de senaste dagarna blivit så omfattande, att en ytterligare koncentration av isbrytarinsatserna kan bli nödvändig. Isbrytarna kommer att disponeras för hamnar med stora skeppningskvantiteter och så belägna, att assistenssträckorna begränsas för att man därigenom skall få ut den största möjliga effekten av isbrytarverksamheten.

Det kan naturligtvis hända att läget ytterligare skärps så att det krävs en väsentlig isbrytarinsats i områdena söder om ålandsförträngningen, vilket skulle nödvändiggöra ytterligare stängningar av hamnar i bottenhavsområdet. Jag vill emellertid ändå påpeka för herr Strandberg att det genom alla de åtgärder som har vidtagits med de två bärgningsfartygen, Atle o. s. v., är den statliga isbrytarverksamheten totalt sett av väsentligt större omfattning i år än något tidigare år. Vi kan emellertid, om isförhållandena fortsätter att försvåras i samma takt som just nu, komma in i ett läge då varje rimligt dimensionerad isbrytarflotta tillfälligt blir otillräcklig.

Ang. bristen på havsisbrytare

Det är heller i och för sig ingenting nytt att man har varit nödsakad att stänga hamnarna i bottenhavsområdet. Skillnaden är väl den, att denna åtgärd måst vidtagas något tidigare i år än andra år. Vederbörande myndigheter har dock som sagt gjort sitt yttersta för att komma till rätta med den besvärliga situationen.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 12, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 juni 1948 (nr 495) om avgifter till välfärdsanordningar för sjöfolk.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 18, med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319).

Föredrogs och hänvisades

motionerna nr 28 och 29 till statsutskottet samt

motionen nr 30 till allmänna beredningsutskottet.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 13, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 21 och 29 §§ lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet;

nr 15, angående överlåtelse av staten tillhörig mark;

nr 16, angående fortsatt disposition av ett äldre anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 17, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 13 maj

1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 31, av herr *Möller*, om åtgärder för att trygga en allsidig dagspress;

nr 32, av herr *Palm*, angående minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser;

nr 33, av herr *Sörenson*, om offentlig annonsering i pressen;

nr 34, av herr *Hilding*, om ändrad lönegradsplacering för viss personal vid flygvapnet;

nr 35, av herr *Strandberg*, angående de värnpliktigas reseförmåner;

nr 36, av fru *Segerstedt Wiberg*, om statligt stöd åt zigenare vid skol- och yrkesutbildning;

nr 37, av herr *Kristiansson, Axel, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till Bidrag till Internationella livsmedelsprogrammet;

nr 38, av fröken *Stenberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till tidningen Samefolket;

nr 39, av herr *Werner*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet;

nr 40, av herrar *Werner* och *Adolfsson*, om högskolemässig ungdomsledarutbildning;

nr 41, av herr *Larsson, Thorsten, m. fl.*, om undantag från allmän varuskaft för konst som försäljes på utställning;

nr 42, av herr *Hübinette m. fl.*, om arbetsrum och parkeringsutrymme för riksdagens ledamöter;

nr 43, av herrar *Ottosson* och *Lundberg*, angående rätten för arbetsgivare till återlån ur allmänna pensionsfonden;

nr 44, av herr *Karlsson, Helge, m. fl.*, om viss ändring i lotteriförordningen;

nr 45, av herr *Möller*, om viss partiell kalenderreform;

nr 46, av herr *Olsson, Johan*, och herr *Mattsson*, om fortsatt koncession för mindre eldistributionsföreningar;

nr 47, av herr *Dahlén m. fl.*, angående kulturpolitikens framtida utformning;

nr 48, av fru *Hamrin-Thorell m. fl.*, om ökad social informationsverksamhet;

nr 49, av herr *Nyman m. fl.*, om åtgärder för att öka efterfrågan på trafiksäkra motorfordon; och

nr 50, av herr *Palm*, om effektivisering av den statliga pressinformationen.

På framställning av herr talmannen beslöts att Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2 skulle sättas sist å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.21.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 19 januari förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 13 in-
nevarande månad.

Företogs val av tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Ordet lämnades på begäran till herr ANDRE VICE TALMANNEN, som anförde:

Herr talman! För vartdera av de två val som nu skall förrättas ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Vardera listan upptar namn på så många personer som det ifrågavarande valet avser.

Herr andre vice talmannen avlämna-
de därefter två särskilda listor.

Den lista, som avsåg valet av valmän, upptog under partibeteckningen »Den gemensamma listan» följande namn:

Damström
Eriksson, Einar
Jacobsson, Per
Virgin
Möller
Mossberger
Elofsson
Hedström
Hansson, Nils
Eskilsson
fröken Ranmark
Stähle
Larsson, Åke
Sundin
Pettersson, Gunnar
Ohlsson, Ebbe
Gustavsson, Bengt
Augustsson

Mårtensson
Stefanson
Nilsson, Yngve
Hjorth
Gustafsson, Nils-Eric
Edström

Sedan denna lista upplästs och av kammaren godkänts, förklarades de å listan upptagna personerna hava blivit utsedda till valmän.

Anställdes val av tio suppleanter för kammarens valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Den av herr andre vice talmannen avlämnade lista, som gällde detta val, upptog under partibeteckningen »Den gemensamma listan» följande namn:

Jansson, Paul
Rönberg
Hilding
Sveningsson
Lundin
Magnusson
Carlsson, Eric
Larsson, Herbert
Nyman
Arvidson

Efter det denna lista upplästs och av kammaren godkänts, förklarades de å listan upptagna personerna hava blivit utsedda till valmanssuppleanter.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 13, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 21 och 29 §§ lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbe-
gränsning inom näringslivet.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 15, angående överlåtelse av staten tillhörig mark; och

nr 16, angående fortsatt disposition av ett äldre anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Föredrogos och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 17, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 13 maj 1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs.

Föredrogos och hänvisades motionerna nr 31—33 till konstitutionsutskottet,

motionerna nr 34—40 till statsutskottet,

motionen nr 41 till bevillningsutskottet,

motionerna nr 42 och 43 till bankoutskottet,

motionerna nr 44—46 till lagutskottet samt

motionerna nr 47—50 till allmänna beredningsutskottet.

Statsverkspropositionen m. m.

Föredrogos i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1966/67 samt nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! Politik syftar ju till att skapa ett samhälle där vi kan leva under de mest tillfredsställande och lyckliga förhållanden. Då vi diskuterar den politiska situationen gäller det i första hand att konstatera hur förhållandena är i vårt land och hur de kan förbättras. Det är också befogat att fråga sig hur de, som måste anses ha huvudan-

svaret, nämligen regeringens medlemmar, har skött sin uppgift.

Bilden av Sverige i dag är inte särskilt ljus, harmonisk eller klar. Det första som faller i ögonen är en ständigt pågående inflation med oavbrutet stigande priser och därav följande kompensationskrav, som bl. a. resulterat i en ständigt ökad lönesumma med cirka 10 procent per år, medan produktionsökningen varit cirka 5 procent. Eftersom lönerna i regel höjs procentuellt har låglönegrupperna i absoluta tal fått ganska små lönehöjningar men drabbas hårt av de stigande priserna. Mycket framträdande i den bild jag här skisserar är bristsituationen på många områden. Bostadsköerna är oändligt långa. Trängseln framför utbildningsanstalterna är svår och köerna för att få krediter till olika investeringsändamål besvärande. De höga skatterna, högräntepolitiken och mycket annat kan anföras för att fullständiga bilden av dagens Sverige, men det behövs inte eftersom de pressade grupperna nog samt känner av svårigheterna själva.

Den bild jag skisserat kan synas mörk, men den överensstämmer med verkligheten. Regeringen Erlander och det socialdemokratiska partiet har inte lyckats särskilt bra med sitt styrande och ställande i vårt land. Regeringen säger om sina misslyckanden på åtskilliga områden att de helt enkelt inte kunnat undvikas, och framför allt har man framhållit att det inte funnits något alternativ till regeringens politik. Det måste emellertid beaktas att regeringen givetvis alltid har sin speciella, enligt min uppfattning felaktiga taktiska bedömning av alternativ. Vad som framföres från oppositionen betecknas vanligen som icke varande alternativ. Det är endast om det framföres en del extrema förslag som alls inte är välbehagliga för väljarna som socialdemokratien säger att här har vi ett verkligt alternativ för att sedan få den trevliga uppgiften att kämpa mot detta av den själv utkorade s. k. alternativ.

Statsverkspropositionen m. m.

När nu centern och folkpartiet har presenterat ett klart utformat alternativ förvånar det mig inte alls att statsministern är missbelåten med det enligt vår mening verkliga alternativ som presenterats.

Jag är mycket angelägen om att få diskutera denna sak med statsministern i dag. Framför allt är det statsministerns, skall vi säga, kritik av alternativet som jag finner förvånande och motsägelsefull. Statsministern säger att en väsentlig del av programmet innebär en grinig kritik av regeringens politik av exakt samma innebörd som vi upplevt under de senaste 20 åren, men i nästa mening säger han att det nya i mittenpartiernas gemensamma uttalande måste ligga i att folkpartiet och centern tveksamt och försiktigt anpassar sig till det socialdemokratiska programmet. Jag finner det väldigt konstigt att man kan göra en sådant konstaterande, ty om vi anpassar oss till det socialdemokratiska programmet har väl knappast statsministern någon större anledning att utöva någon kritik emot det, och är det så att mittenpartiernas program liknar det socialdemokratiska och statsministern säger att det är en grinig kritik av det socialdemokratiska programmet, så blir man lika konfunderad. Man kan inte förstå vad meningen är. Blir inte resultatet att statsministern egentligen talar om en grinig kritik av honom själv emot det egna programmet? I varje fall är det mycket oklart uttryckt.

En annan sak är att när det presenteras ett program från mittenpartiernas sida talar socialdemokratien i regel inte om detta, utan då talar man om högern. Det är det ständiga temat. Jag förmodar att i dag blir det väl också så att det inte är så mycket mittenpartierna utan högern som bekymrar. Det är en av de frågor som också bör klarläggas i dagens debatt när nu mittenpolitiken är den mest aktuella.

Om jag skall fortsätta med den kritik som jag främst vill rikta mot regering-

en, vill jag säga att dess politik kännetecknas av planlöshet, opportunistisk och brist på konsekvens. De åtgärder som skall företas i vårt land anpassas inte efter de resurser vi har utan ofta efter väljargunst och partitaktiska beräkningar. Statsråden håller stora tal om reformåtgärder som det socialdemokratiska partiet tagit initiativ till och vinner därmed publicitet i press, radio och TV, men när de skall genomföras räcker inte resurserna. Konsekvensen blir att riksbanken måste strama åt krediterna, och därigenom kan inte de stolta planerna realiseras. Man ger bilen Sverige en rivstart, men så upptäcker man att det går för fort, och då måste en annan institution slå till bromsarna. Som exempel vill jag nämna bostadsområdet och landstingens och kommunernas investeringar.

I vissa fall har ju rena nödsituationer uppstått för byggnadsverksamhetens krediter, situationer som visserligen kunnat avhjälpas men dock varit tecken på föga omsorgsfull planering. Är det så att man bestämmer sig för ett visst bostadsbyggnadsprogram, så är det klart att en god planering väl också fordrar att man ser till att det finns kreditmöjligheter, så att man inte helt plötsligt står i en situation där det visserligen finns tillgång till arbetskraft och materiel men inte till krediter. I sådana lägen får man ta till hastiga åtgärder.

På grund av den politik som förs har visserligen tyngdpunkten i fråga om bostadsproduktionen baserats på den statliga låneverksamheten, men den formen av byggande kunde ju mycket väl kompletteras med en privat byggnadsverksamhet, baserad på affärsmässiga principer, om krediter funnes att få. På bostadsförsörjningens område har ju regeringen visat sig oförmögen att åstadkomma verkliga resultat. Man bör observera skillnaden mellan den terminologi jag använder och den regeringen använder. Regeringen talar alltid om bostadsbyggandet och bostadsproduk-

tionen. Jag talar om bostadsförsörjningen. Här finner man ett av regeringens stora felgrepp på bostadsområdet. Vi får alltid rapporter om hur stor nyproduktionen av lägenheter är varje år, men vad man inte fäster vikt vid och som ändå är det betydelsefulla är ju hur stort nettotillskottet är på varje ort. Om man bygger 10 000 lägenheter men river 10 000 andra blir det inte fler som får bostad.

Jag menar ingalunda att saneringsrivningen är lika med antalet nybyggda lägenheter, men det ges ingen riktig översikt över nettotillskottet på lägenheter varje år.

Centern har vid åtskilliga tillfällen påtalat det så kallade rivningsraseriet, som består i att man på grund av en delvis felaktig hyrespolitik river fullt användbara fastigheter och bygger nytt, därför att hyran blir vad jag skulle vilja kalla skyhögt i de nya fastigheterna, så att det är lönande att vidta sådana operationer. Jag är inte emot en sanering som medför att gamla dåliga bostäder rivs och nya byggs i stället, men många bostadshus som rivs skulle med vissa reparationer kunna bli ganska goda bostäder.

Jag önskar på allt sätt att så många människor som möjligt skall få nya, moderna och inte alltför dyra bostäder, men får jag välja mellan att en mängd människor inte skall få någon bostad alls och att det skall finnas användbara men inte toppmoderna lägenheter, så väljer jag hellre att alla skall få en bostad. Varför beviljar regeringen inte förmåner för modernisering och reparationer av användbara fastigheter i stället för att låta riva ner dem?

De höga byggnadskostnaderna har varit föremål för mycken debatt, och jag skall inte försöka analysera vem som är den skyldige till fördyringarna, men en orsak är självklar, och det är att så länge det finns en spänning mellan tillgång och efterfrågan så kommer den alltid att innebära ett incitament till stigande kostnader. Hur skall man kunna

Statsverkspropositionen m. m.

begära att en ung familj skall kunna betala insatser på över 10 000 kronor och månadshyror på över 500 kronor, om den har normal inkomst — för att inte tala om låglönegrupperna, men för dem har regeringen inte visat så värst stort intresse.

I fråga om byggnadskostnader bör det givetvis understrykas att monopolsträvanden, vare sig de kommer från ena eller andra hållet, måste motarbetas. Vi har näringsfrihet i vårt land, och om någon kan bygga till lägre kostnader, skall han också ha rätt att göra det.

Det andra exemplet på en som jag anser felaktig planering är inkonsekvensen i regeringens politik i fråga om kommunernas investeringar. Landstingens och kommunernas svårigheter med krediter är väl kända, och finansministern hade ju en dust att utstå, då han under förra riksdagen skulle besvara en interpellation om myndigheternas handläggning av frågor rörande kommunal planering. Vad är det som föranleder landstingens och kommunernas investeringar? Jo, ofta är det beslut som fattas här i riksdagen på förslag av regeringen. Regeringen tar alltså initiativ till åtgärder som det kommer att åvila landsting och kommuner att genomföra, men när de skall genomföras förklarar regeringen att det inte finns pengar att låna till ändamålet.

Detta är återigen ett exempel på en regeringspolitik som inte är välplanerad. Under normala förhållanden hade det i fråga om de kommunala investeringarna funnits anledning att räkna med en fortsatt tillväxt under 1966 med 10—11 procent. Där förutsätter dock finansministern en dämpning så att tillväxten kommer att stanna vid 7—8 procent, alltså en ytterligare åtstramning av krediterna för kommuner och landsting med åtföljande större svårigheter för dem att genomföra vad som i många fall kanske har beslutats här i riksdagen.

Herr talman! Efter dessa anmärkningar om regeringens sätt att handha

Statsverkspropositionen m. m.

den ekonomiska politiken i vårt land vill jag tala om några speciella ting som behandlas i statsverkspropositionen. När Kungl. Maj:t lägger fram sin proposition nr 1 angående statsverkets tillstånd och behov under kommande budgetår, är Kungl. Maj:t i högsta grad beroende av hur det svenska näringslivet utvecklas. Grunden till vårt välstånd är produktionen. Vi har under en följd av år haft en god produktionsökning, som rör sig om cirka 5 procent per år, och under 1964 var den till och med så hög som 7 procent. Det mest allvarliga i vår ekonomiska situation för närvarande är den stagnation i produktionsökningen som förekom under det gångna året. Att produktionsökningen stannade vid 3,5 procent under 1965 mot 7 procent under 1964 inger ju allvarliga farhågor. Dels kan man hysa oro för att denna tendens fortsätter, dels blir våra resurser mindre. Man kan inte undgå att hysa en viss ängslan för hur vårt land skall kunna hävda sig på utlandsmarknaden.

Vad kan orsaken då vara till en så starkt dämpad produktionsökning? Det är säkert inte möjligt att klart analysera detta problem. Det är dock sannolikt att en orsak står att finna i industriens investeringar. I slutet av 1950-talet låg industriens investeringar mycket högt, men under åren 1961—1964 låg de på ungefär oförändrad nivå. Det är sannolikt att de stora investeringarna under slutet av 1950-talet hade en mycket gynnsam effekt på produktionen under de följande åren. Det kan ju dock även befaras att den ogynnsamma investeringsutvecklingen för industrien under de följande fyra åren kom att inverka ogynnsamt på produktionsutvecklingen. Skulle så vara fallet innebär det att vi även under de kommande åren kan befaras ytterligare svårigheter.

I tidigare finansplaner fanns alltså några rader om att industriens investeringar stod på oförändrad nivå, och man uttalade en viss farhåga för detta. Regeringen tröstade sig emellertid med att bostadsinvesteringarna och det all-

männas investeringar hade ökat och vidtog inga eller otillräckliga åtgärder för att få upp industriens investeringar. Visserligen är det önskvärt med bostadsinvesteringar och i många fall med det allmännas investeringar, men det bör ju observeras att de inte inverkar på exportindustrien. Vi kommer då in på svårigheter som jag skall beröra i fortsättningen när jag talar om valutareservens besvärigheter.

Centern har varje år uttalat sin stora oro för att industriinvesteringarna inte har ökat. Regeringen beaktade givetvis inte våra varningar. Nu har emellertid finansministern fått ansluta sig till centerns uppfattning på denna punkt och förefaller att vilja satsa mera på enskild företagsamhet.

Vad gäller investeringarna förväntar regeringens attityd gentemot väginvesteringarna. Jag vill bara ta upp just den punkten. Av de synnerligen intressanta tabellerna på sidorna 3, 4 och 5 i kommunikationsdepartementets huvudtitel framgår hur transportarbetet ökar på vägarna, och var och en måste vara medveten om hur stor betydelse detta har för hela vårt näringsliv. Vi vet ju också hur starkt bilparken har ökat, och en tredje faktor är att när det blir en bro byggd över Öresund genomfartstrafiken från andra länder genom vårt land kommer att öka kraftigt. Ytterligare bör beaktas att med ett fortsatt nedläggande av järnvägar blir belastningen större på vägarna. Slutligen bör man beakta att finansministern har föreslagit ytterligare skatt på bilismen, och därmed borde ytterligare medel stå till förfogande för vägarna. Det borde kanske också tilläggas att när vi nu närmar oss tidpunkten för högertrafikens genomförande är det så mycket mer angeläget att man också kunde rusta upp vägarna, för att så långt möjligt hindra de olyckor som kan befaras uppkomma då vi övergår till att köra på höger sida av vägen. Men trots alla dessa skäl som talar för större väginvesteringar föreslås ingen ökning av anslagen till väg-

Statsverkspropositionen m. m.

byggnader. Med kännedom om hur oerhört betydelsefullt transportväsendet är i våra dagar kan jag inte betrakta det som en helt klok politik att hålla nere väginvesteringarna på det sätt som nu föreslås. Det bör också observeras, såsom dagens tidningar meddelar, att man inte har gjort korrigeringar för nu inträffade kostnadsökningar, när man räknar med vad vi investerar i vägarna. Utgår vi från att kostnadsökningarna är ca 30 procent, kan man i själva verket säga att vi i realiteten ger mindre pengar till vägarna nu än tidigare.

Herr talman! En av de mest påtagliga förändringarna i det samhällsekonomiska läget har under år 1965 inträffat med avseende på bytesbalansen och utrikeshandeln. Medan importen 1965 fortsatte att stiga i ungefär samma takt som 1964, gick exportvolymens tillväxt snabbt tillbaka. För 1965 blev uppgången i exporten bara 4 procent, vilket är en ovanligt låg siffra; sedan andra världskrigets slut har en så svag utveckling förekommit endast en gång, nämligen mellan 1957 och 1958 då exportvolymen exklusive fartyg visade en nedgång. Jag tror att det råder enighet om att den nu uppkomna situationen är synnerligen allvarlig. Visserligen bör man beakta att trots att de statistiskt registrerade transaktionerna resulterade i ett importöverskott av inemot en miljard kronor synes valutaservan bli i stort sett oförändrad. Detta beror på den s. k. förskjutningsposten. Vi har ju inte fått definierat vad den egentligen innebär, men man får anta att i den summan finns vissa poster som egentligen inte kan räknas till valutaservan. Givet är att denna ogynnsamma utveckling av bytesbalansen inte kan få fortsätta. Alla åtgärder måste vidtagas för att vi åter skall få en normal bytesbalans.

I det sammanhanget bör regeringen — som alltid varit avogt inställd till export av jordbruksprodukter — beakta att exporten av jordbruksvaror dock tillför oss åtskilliga värdefulla miljoner.

Jag har tidigare vid många tillfällen hävdad att en viss export av jordbruksvaror bör förekomma. Flera skäl talar härför. Skördarna varierar från år till år på grund av olika väderleksförhållanden, och det är naturligt att en viss export sker under goda skördeår. Det svenska jordbruket står också på en så hög nivå att det väl kan hävda sig i konkurrensen med de flesta andra länders jordbruk. Även om vi har goda relationer med vårt grannland Danmark finns det ingen anledning till en alltför stor import av danska jordbruksprodukter; den blir till förfång både för svenskt jordbruk och för vår valutaserv.

Huvudorsaken till försämringen av vår bytesbalans är, säger finansministern, ett med hänsyn till vår produktionsförmåga alltför högt efterfrågetryck inom den svenska ekonomin. Sagt med litet enklare ord i stället för finansministerns fina terminologi betyder det att svenska folket lever högre än det egentligen har råd till. Vi borde avsätta mera pengar till investeringar och borde inte importera mer än som kan täckas av exporten och övriga inkomster utifrån.

Därmed är vi framme vid den centrala frågan i svensk politik av i dag — det är inflationen som orsakar olägenheter på många sätt. Kapplöpningen mellan löner och priser fortsätter och medför en massa tråkiga konsekvenser, bl. a. en benägenhet att köpa alltför mycket importvaror, med åtföljande försämring av bytesbalansen. Regeringen har inte kunnat föreslå åtgärder för att stoppa inflationen. Men lika enständigt har regeringen vägrat ta upp dessa problem till debatt vid en sådan rundabordskonferens som centern föreslagit. Finansministerns vårdslöst utkastade ord förra året att en inflation på cirka 3 procent är tolerabel hoppas jag inte kommer att upprepas.

En av de stora gåtorna i årets finansplan är prognosen för beräknade lönestegringar. Lönesumman har under åren 1961—1965 ökat med cirka 10 pro-

Statsverkspropositionen m. m.

cent per år. Vi har hela hösten fått höra att vi nu står inför mycket hårda avtalsförhandlingar. Avsevärda lönehöjningar begärs, och klyftan mellan buden från arbetsgivare och anställda är stor. Trots dessa fakta uppskattar finansministern lönesummans ökning till 7 procent år 1966 och 5 procent år 1967. I dessa siffror skulle sålunda vara inräknat både avtalsmässig höjning och löneglidning. Hur har finansministern kommit fram till denna optimistiska bedömning?

Herr talman! Efter dessa reflexioner om den ekonomiska situationen i vårt land vill jag också något kommentera det nu framlagda förslaget till budget för året 1966/67. Givetvis är finansministerns förslag endast en skiss där man måste räkna med stora felmarginaler på upp till 1 000 miljoner eller mera. Jag betonar detta därför att regeringen inte under fortsättningen av riksdagen, då alla anslag och skatter skall behandlas, skall betrakta det nu framlagda budgetförslaget som en likare från vilken inte får avvika utan att motsvarande kompensation föreslås i varje fall när det gäller att skaffa ytterligare inkomster.

Någon stark eller välplanerad budget är det inte som framlagts, utan snarare förefaller regeringen med sin budget att hissa nödflagg i vissa avseenden. Regeringen har ju haft den enligt min uppfattning egendomliga och felaktiga politiken att under en högkonjunktur framlägga förslag till underbalanserade budgeter under åtskilliga år. Felbedömningarna har emellertid ständigt gått i samma riktning, så att totalbudgeten blivit balanserad. I förra årets finansplan uppskattade finansministern det statliga upplåningsbehovet under det nu löpande budgetåret till inemot en miljard. Nu förefaller det i stället som om ett överskott på totalbudgeten skulle uppstå på cirka 200 miljoner. Felbedömningen är i detta fall cirka 1 200 miljoner. I årets budgetförslag har finansministern kommit fram till ett

mera optimistiskt slutresultat. Bortsett från kostnaden för de utgifter som höjningen av statstjänarlönerna kan komma att kosta beräknar finansministern underskottet på den nu föreslagna budgeten till 210 miljoner. Sannolikt innebär detta att ett ganska avsevärt överskott kommer att uppstå på totalbudgeten.

Det är inte möjligt att vid denna tidpunkt ta ställning till de framlagda förslagen i budgeten, utan centers uppfattning kommer att framföras i motioner och vid de tillfällen respektive frågor skall behandlas. Jag skall emellertid beröra ett av finansministerns förslag, och det är höjningen av priserna på sprit och vin. Finansminister Sträng brukar inte vara så rädd för att framföra förslag om skattehöjningar, men när det gäller spritskattehöjningar är han speciellt aktsam. Fastän finansministern erkänt att prispolitiken bör användas ur nykterhetspolitisk synpunkt har han endast kunnat förmås att höja priserna på alkoholdryckerna så att de någorlunda följt med prishöjningarna på andra varor. Detta har emellertid skett i efterskott.

I årets budgetförslag upptar finansministern en höjning på alkoholdryckerna som knappt når upp till jämställdhet med andra prishöjningar. Men finansministern förutspår själv en prishöjning på andra varor under år 1966 med 2,5 procent. Får jag fråga finansministern eller företrädare för regeringen varför man inte tar in den prishöjning som vi förmodar skall komma under detta år också på alkoholdryckerna? Man kan även med skäl fråga sig varför bryggeriindustriens produkter speciellt skall skyddas och inte få någon skattehöjning. Varför föreslås ingen skattehöjning på ölet? Är det nu också så önskvärt att cigarettkonsumtionen ständigt stiger? Är inte detta ett skatteobjekt som det vore möjligt att ta en höjning på när vi nu lägger skatt på en del andra varor som är betydligt mera nödvändiga?

Statsverkspropositionen m. m.

Ett av de mest diskutabla skattechöjningsförslag som framläggs i årets statsverksproposition är de ytterligare pålagorna på bilismen. När det gäller den höjda omsättningsskatten på motorfordon föreslås den till och med retroaktivt från den 1 januari detta år. Detta måste te sig så mycket mindre tilltalande för bilismen då kommunikationsministern inte föreslår höjda anslag till vägbyggandet. Därvid bör beaktas att det inte bara är genom de högre skatterna som staten får mera inkomster från bilismen, utan också genom det ständigt ökande antalet bilar och den livligare körfrekvensen. Jag anser inte att den nuvarande vägpolitiken är anpassad till tidens krav, och det kommer säkerligen att hämma sig i framtiden, då vi måste företa en mycket kraftigare upprustning av vägväsendet för att något så när komma i paritet med vad som fordras av ett modernt vägväsende.

På utgiftssidan noteras att anslagen till u-hjälp föreslås stiga med cirka 55 miljoner kronor, vilket innebär ungefär oförändrad ökningstakt jämfört med tidigare år. Det är visserligen tacknämligt att anslagen höjes, men man kan ju fråga sig, när vi kommer fram till det belopp som riksdagen på förslag av centerpartiet har uttalat sig för, en procent av vår nationalinkomst. Enligt en tidningsuppgift skulle det ske först ett gott stycke in på 2000-talet.

Herr talman! När vi diskuterar u-ländernas problem, är och kommer sannolikt långt fram i tiden den stora frågan att bli hur vi skall kunna skaffa mat till den alltmer ökande befolkningen i dessa länder. Tillsammans med fredsfrågan är livsmedelsförsörjningen det största problem vi har att brottas med i världen. Man bör inte bara observera de länder som sedan lång tid tillbaka haft livsmedelsbrist, utan man måste också vara medveten om att länder som tidigare exporterat stora mängder jordbruksprodukter själva ökar sin folkmängd, så att exporten minskar och

kan kanske så småningom kommer att helt upphöra.

Det är den situationen som borde beaktas när man diskuterar det svenska jordbrukets framtid. Jag har alltid varit förvånad över att det socialdemokratiska partiet inte velat se svensk jordbruksproduktion i samband med världens livsmedelsförsörjning. Det må invändas att Sverige betyder så litet i sådana sammanhang, men det är ju fallet på många områden. Är vi ett litet land, är vi det — det är endast på ett och annat område som vi kan betraktas som stora. Om man inte upprätthåller ett svenskt jordbruk, som i stort sett kan förse vårt land med livsmedel, så måste också vi köpa av den redan knappa livsmedelsreserven på världsmarknaden och därmed ta undan livsmedel som andra så väl behöver. När jordbruksutredningen kommer med sitt betänkande och det svenska jordbrukets framtid skall diskuteras, hoppas jag att man verkligen ser problemen på ett vidlynt sätt och inte endast ur kortsynta, egoistiska synvinklar. Det är självfallet att om ett svenskt jordbruk skall finnas, måste man också ha en mera optimistisk syn på framtiden för svenskt jordbruk.

Slutligen, herr talman, vill jag nämna några ord om en grupp som vinner alltför litet beaktande i vårt land, i synnerhet från det socialdemokratiska partiet. Det är låglönegrupperna. När jag nämner låglönegrupper, menar jag inte endast en viss bransch inom näringslivet eller en viss industri, utan över huvud taget människor som har en låg inkomst och därmed står inför ständiga svårigheter. Av de 4,5 miljoner inkomsttagare som redovisas i tabellen i finansplanen har inte mindre än cirka 2,7 miljoner mindre än 15 000 kronor i årsinkomst. Även om man tar hänsyn till alla de faktorer som orsakat icke fullt betalda arbetsår, är det dock en stor grupp av inkomsttagare som får nöja sig med en ganska ringa lön för sitt ar-

Statsverkspropositionen m. m.

bete. Den politik som bedrivs av regeringen och det socialdemokratiska partiet har inte gynnat dessa grupper. Vissa skatteförbättringar och en del andra åtgärder har vidtagits, men i stort sett har den nuvarande ekonomiska utvecklingen som dirigerats av det socialdemokratiska partiet missgynnat låglönegrupperna.

Jag har redan nämnt lönehöjningarna, som i regel sker procentuellt och därför i absoluta tal ger så mycket mindre till de lågavlönade. Man kan inte hur länge som helst fortsätta med procentuella lönehöjningar, utan vissa korrigeringar måste vidtas ibland. Omsättningsskatten kan ha sina fördelar som skattesystem, men man måste observera att den drabbar människor med låga inkomster hårdast. Även om vi försökt att i viss mån skydda folkpensionärer och barnfamiljer vad det gäller själva barnbidragen, finns det säkerligen stora grupper av låginkomsttagare som inte vinner något på omsättningsskattens höjning och de förändringar som vidtogs i samband med dess höjning. Låginkomstgrupperna hör helt naturligt till småspararna som inte utnyttjar möjligheterna till förmånliga penningplaceringar utan sätter in sina små besparingar på bank och därmed får hårt vidkännas penningvärdeförsämringen. Om någon av låginkomsttagarna lyckats skaffat sig en egna hemsvilla, så har han i regel stor skuld på denna, och då inverkar den högräntepolitik, som jag själv och det parti jag tillhör är motståndare till, ogynnsamt. Det finns således en rad omständigheter i den nuvarande ekonomiska politiken som verkar ogynnsamt för låginkomsttagarna. Det är verkligen hög tid att man gör något mera för den stora grupp av vårt folk som låginkomsttagarna utgör.

Herr talman! Efter dessa reflexioner vill jag säga att jag inte har talat om något som gällt utrikespolitiken, ty jag förmodar att enligt vanlig praxis sedan åtskilliga år kommer att anordnas en speciell utrikesdebatt, då vi får tillfälle

att återkomma till de så högaktuella problem som det rör sig om på det internationella fältet.

Herr talman! Jag skall avsluta mitt anförande i årets remissdebatt med att alls inte betyga regeringen min vördnad utan tvärtom med att göra en sammanfattning av de kritiska anmärkningarna jag gjort. Regeringens handlande är ofta planlöst och opportunistiskt. Åtgärder på olika områden anpassas inte efter de resurser vårt land har. Regeringen har stor skuld i att inflationen ständigt fortsätter. Bristsituationen på bostadsområdet, utbildningsanstalterna, sjukhusen o. s. v. är till stor del ett resultat av en felaktig planering. Låglönegrupperna har det svårt i dagens Sverige.

En riksdag ligger framför oss, och givetvis kommer centern att på allt sätt söka påverka utvecklingen i den riktning som angivits i det program som framlagts av centern och folkpartiet.

Herr talman! Jag yrkar på remiss av statsverkspropositionen till vederbörliga utskott.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det kända budskap som mötte riksdagsmännen på färdvägen till 1686 års riksdag — »Vad göras skall är allaredan gjort. I herremän, resen icke så fort!» — torde aldrig lättare ha fallit en i minnet än när tidningspressen meddelade om ikraftträdandet från den 1 januari av höjd bilaccis, ehuru riksdagen inte var samlad, proposition inte var framlagd och riksdagsbeslut eventuellt kunde väntas tidigast en månad senare.

Jag har ingen anledning att nu gå in på spørsmålet om det författningsmässiga underlaget till detta förfaringsätt, eftersom det senare skall prövas såväl av konstitutionsutskottet som av riksdagen. Men alldeles oavsett den frågan är finansministerns här demonstrerade regeringsmetod något som man numera inte trodde skulle förekomma i en demokrati av svenskt snitt. Det är oför-

enligt med vårt sätt att betrakta maktfördelningen mellan regering och riksdag. Åtgärden har därför också med rätta väckt stort uppseende.

På sitt sätt är emellertid förfarandet illustrativt för den maktfullkomlighet som numera kännetecknar socialdemokratien i Sverige, regeringen såväl som partiet. Regeringen känner sin maktposition, utvecklad och tilltagande under 30 års regeringsinnehav, och kan i förvissningen om att partigruppen skall säga ja och amen till förslagen tillåta sig vissa utflykter från de normala metoderna, från svenska folkets rätt att sig självt beskatta.

För några år sedan förekom i tidsningsdebatten uttrycket om den socialdemokratiska riksdagsgruppen som regeringens transportkompani. Så bråttom som det nu är vore kanske »expresskompani» ett riktigare uttryck.

Över huvud taget har det långvariga regerandet medfört en tydlig och ökad ovilja hos regeringen att godta några andra initiativ och några andra idéer och uppslag än sina egna. På sin höjd har regeringen nedlåtit sig till att efter ett eller annat år såsom egna förslag framföra av oppositionen tidigare levererade synpunkter — en fördröjning som inneburit inte bara onödiga utan även skadliga förseningar av önskvärda åtgärder.

Men regeringens med det långvariga maktinnehavet tilltagande förvissning om sin ofelbarhet har även i andra fall lett till en sådan bristande planmässighet i förberedelser och samordning, att erforderliga resurser inte sällan saknats, när viktiga reformer skolat föras ut i livet. Bristen på läkare, sjuksköterskor och annan vårdpersonal har skapat köerna framför sjukhusportarna liksom köerna på åldringsvårdens och mentalsjukvårdens område. Bristande utbildning av lärare och otillräckliga resurser för skolbyggnader har skapat köer framför gymnasieportarna. Bristande planmässighet i bostadsbyggnad med ryckighet i byggnadsvolymen

och kreditpolitiken har snarast försvårat bostadsbristen.

Alla dessa områden, och flera andra, bär vältaliga men sorgliga vittnesbörd om den otillräcklighet varmed den socialdemokratiska regeringen förberett den reform- och utvecklingsverksamhet som den själv ofta talar om, dock tydligen utan att inse att den själv bär ansvaret för den situation som har uppstått.

I dag står vi alltså inför en samhällsekonomisk situation som på både kort och längre sikt inger farhågor. Den utblick framåt och tillbaka som långtidsutredningen nu har offentliggjort är i sin formellt objektiva framställning en rätt bister kritik av det bristande förutseende från regeringsmaktens sida som har kommit till uttryck på flera områden. Den politik som har förts ger inte verkningar bara för de närmaste åren utan även på lång sikt, och endast en ny politik har möjlighet att så småningom åstadkomma den jämvikt som nu saknas.

Det nya budgetförslaget visar i stort sett inga nya, friska grepp på dessa problem. Trots att oppositionen under de senaste åren och särskilt i fjol har framfört flera förslag till en ny politik, har regeringen med utpräglad konservatism hållit fast vid ett program som hittills visat sig icke förmå tillgodose försvaret för penningvärdet. Priserna har stigit, lönerna har stigit, skatterna har stigit. Alla sakliga skäl talar för en ny regeringspolitik.

För en opposition som saknar regeringens maskineri med kansli, utredningsmän, experter o. d. ges inga möjligheter att effektivt pröva nya vägar som så småningom kan ge effekt. Endast en regering har den möjligheten — om den vill. Folkpartiets och centerpartiets samarbetsdelegation har därför starka skäl för sitt nyligen publicerade uttalande, där den säger att dess arbete sker mot bakgrunden av att regeringens politik misslyckats på väsentliga områden.

Statsverkspropositionen m. m.

Det samarbete mellan centerpartiet och folkpartiet som pågår syftar till att skapa ökade förutsättningar för ett regeringsskifte, även om det nu bara är fråga om att ingående undersöka förutsättningarna för ett gemensamt handlingsprogram för dessa två partier de närmaste åren och kanske på sikt. Vad som hittills har offentliggjorts av delegationens arbetsresultat utgör endast en mindre del. Betydande områden därutöver är redan genomgångna, och arbetet fortsätter med vad som återstår. Den genomgång av samhällsverkssamhetens olika avsnitt som sker inom delegationen har hittills visat en påtaglig gemenskap i åsikterna om grundläggande frågeställningar. De fall där delade meningar har kommit till uttryck har varit få. Det finns därför all anledning att räkna med en förstärkning av samarbetet inom oppositionen och en betydande ökning av dess politiska slagkraft.

Att denna förstärkning av samarbetet mellan folkpartiet och centerpartiet allvarligt oroar statsministern framgick mer än tydligt av de kritiska tonfallen i hans första kommentar till rapporten från samarbetsdelegationen. Statsministerns reaktion är förstäelig — det intimare samarbetet inriktar sig ju på att öka förutsättningarna för ett regeringsskifte och ge landet den nya politik som socialdemokraterna inte har förmått utforma, men som är en nödvändighet i ett föränderligt och växande samhälle.

Försvaret för penningvärdet är i år liksom flera gånger tidigare en förstarangsfråga. Det berör en livsnerv i samhället, och regeringen borde ha varit mån om att också på ett vidare plan söka nå den partimässiga enighet i huvudfrågorna som kom till uttryck i skatteberedningen, men inga försök i den riktningen har förmärkts. För oppositionens förslag har inte något intresse visats, och regeringens egen politik har varit otillräcklig, i viss mån också tvehågsen. Regeringen har accepterat stora

årliga prishöjningar, med resultat att såväl löntagare som andra medborgargrupper efter hand förlorat förtroendet för regeringens möjligheter att hejda penningvärdesförstöringen. Man vågar inte längre tro på regeringens siffror.

Under sådana förhållanden kan intet framgångsrikt försvar för penningvärdet föras. Det första villkoret är nämligen att medborgarna får förtroende för regeringens politik när det gäller att åstadkomma en effektiv dämpning av prisstegringen.

Hur kan man t. ex. tänka sig att löntagarna skulle i förtröstan på ökad prisstabilitet sänka sina löneanspråk, när det år efter år har visat sig att penningvärdet fallit så att en krona för 20 år sedan är värd bara 50 öre i dag, om ens det. Och låt vara att skatterna inte ingår i levnadskostnadsindex — ingen makt i världen lär förmå en inkomsttagare att glömma deras existens, när han skall räkna ut vad han har att leva på, sedan inflationen och skatterna tagit sitt. Det gäller alla folkgrupper men är givetvis känsligast där skatteprogressionen är hårdast och där inflationen alltså drabbar starkast, i mellangrupperna.

Med beklagande nödgas jag konstatera att finansministern inte heller i år har funnit möjlighet till någon enda justering av skatteskalorna på detta avsnitt. Att tänka sig en effektiv stabiliseringspolitik som inte stöds av ett stort antal folkgrupper — jag höll på att säga alla — är av nämnda skäl knappast görligt.

Mot denna bakgrund väckte folkpartiet redan för sju år sedan tanken om ett ekonomiskt-socialt råd med representation för regering, riksdag, lands-ting, kommuner, arbetsmarknadens parter, jordbruket, pensionärer och framstående ekonomisk expertis. Avsikten var att detta råd skulle i samverkan klarlägga och offentligt redovisa de samhällsekonomiska förutsättningarna för en reell inkomstförbätt-

ring för alla grupper, förenad med en dämpning av inflationstakten.

Folkpartiet har senare liksom centerpartiet föreslagit som en åtgärd att bemästra en akut situation att regeringen skulle ta initiativ till en rundabordskonferens med samma syfte som det föreslagna rådet. Genom en sådan konferens skulle måhända garanti kunna skapas för att olika grupper visar återhållsamhet i anspråken, när detta är erforderligt.

Finansministern har avvisat uppslaget om en rundabordskonferens med motivering att tidigare försök inte har givit något resultat. Jag upprepar här samma invändning som jag har anfört tidigare: de försök som åberopas har inte varit så utformade som den föreslagna rundabordskonferensen kan utformas, och de ger därför inte några som helst argument mot försök i framtiden av den art som folkpartiet och centerpartiet har fört fram.

Men när man inte vill välja några sådana åtgärder eller något annat av de förslag som har framförts, undrar jag vad finansministern själv grundar sin förhoppning på om att lönestegringen under år 1966 skulle stanna vid i genomsnitt 6 procent. Den genomsnittliga timlönen steg 1965 med 8,5 procent, varav 4,5 procentenheter utgjorde avtalslöneökning och 3,5 procent löneglidning. Inom industrien var den avtalsmässiga löneökningen 4 procent och löneglidningen 5,5 procent, således större än avtalslöneökningen. Vad som skulle göra att lönenivåns stegring skulle avta i den omfattning finansministern beräknat får man inte riktigt klart för sig. Finansplanen utgör i det fallet, så vitt jag kan förstå, ett räknestycke utan gripbart underlag. Även under utpräglade lågkonjunkturer har nämligen löneglidningen här aldrig understigit 2,5 procent. Om man tror på möjligheterna av en så obetydlig löneglidning i år, skulle det innebära att avtalet inte fick ge större lönestegring än 3 procent.

Läser vi vidare i finansplanen, finner

Statsverkspropositionen m. m.

vi att den inhemska efterfrågan skall få öka med 3,5 procent, den privata konsumtionsvolymen med 2,5 procent och konsumentpriserna med samma procenttal, bortsett från indirekta skatter och taxor, allt dock under förutsättning att uppgången i importefterfrågan skall kunna begränsas till 4 à 5 procent mot 11 procent under 1965.

Den sakliga bakgrunden till dessa antaganden verkar minst lika grumlig. Men väljer man bara passande utgångspunkter kan man naturligtvis räkna fram vilka resultat som helst. Inte är detta särskilt mycket att lita på — eller också, skulle jag vilja säga, är det ett spel enligt maximen »går det så går det». Och hur det går, vet ingen.

Naturligtvis råder det inom alla läger enighet om att den situation, som vi befinner oss i med ett oförmånligt gap mellan import och export, arbetskraftsbrist och en starkt hotande fortsatt penningvärdeförsämring, måste bemästras. Vi delar i folkpartiet finansministerns nu uttalade uppfattning om nödvändigheten av att stärka industriens rationaliseringsmöjligheter. Det intresse som finansministern har lagt i dagen för att bereda industrien visst kreditutrymme bör dock kompletteras med konstaterandet, att investeringar i rationaliserings- eller expansionssyfte först i efterhand slår igenom i en produktionsökning eller i en prissänkning. Man står därför även här frågande för i vad mån fjolårets och årets ökade industriinvesteringar — efter de föregående årens stagnation eller rent av nedgång i investeringarna — skall förmå verka redan under det kommande budgetåret, så att exporten kan gå upp från 5 till 7 procents ökning. Det svenska näringslivet dras nämligen med mycket stora kostnader. Arbetskostnaden ökade med 11 procent per arbetstimme mellan 1964 och 1965, och den var redan förut hög.

Inom åtskilliga industriländer i Väst-europa har man på senare år mer målmedvetet än man gjort här gått till angrepp mot kostnadsstegringarna med

Statsverkspropositionen m. m.

ökad pris konkurrens som följd. Även konkurrensen från Förenta staterna har ökat. Skulle den olyckan inträffa att konjunkturen i våra avnämjarländer försvagas, är vårt utgångsläge i pris konkurrensen mindre gott — försiktigt uttryckt. Dessutom är ju de stigande tullmurarna inom EEC tilltagande bekymmer för industrien.

Betalningsbalansens utveckling kan rimligtvis inte ha kommit som en överraskning för regeringen den dag då konjunkturinstitutets höstrapport lämnades. Det förefaller mig därför svärbegripligt att inte regeringen redan i fjol våras gjorde något åt saken utan lät situationen fritt utvecklas med de verkningar på priser och löneglidning som blev en naturlig följd av omsättningskattens höjning.

Den allmänna utvecklingen framöver är givetvis svår att spå. Att de i budgeten föreslagna åtgärderna skulle ge avsedd effekt förefaller tveksamt, även om man med tillfredsställelse ser att vissa försök har gjorts för att begränsa budgetens utgiftssida. Å andra sidan är det ju ingen färdig budget som presenteras. Finansministern räknar med en sju procentig ökning av inkomstsumman. Han har haft starka skäl för att räkna upp riksrevisionsverkets kalkyl, och mycket talar för att han har tagit till i underkant. På utgiftssidan noteras att innebörden av de statsanställdas löneökning inte finns med, givetvis av förklarliga skäl. Emellertid har finansministern generellt räknat med en löneökning inom landet på 6 procent under år 1966 och 4 procent under år 1967. Skulle detta komma att gälla även de statsanställda tillkommer ytterligare en utgiftspost i budgeten på cirka 800 miljoner kronor för hela budgetåret. I så fall blir totalbudgetunderskottet inte 209 miljoner kronor utan en miljard. Nu är jag medveten om att affärsverken i viss mån måhända kan kompensera sig för en del därav genom höjda taxor. Någon stark budget att bromsa en högkonjunktur med är det alltså inte som

nu presenteras. Att en budgetmässig återhållsamhet är ofrånkomlig torde väl alla vara ense om liksom nödvändigheten av att åstadkomma effektiva stabiliseringsåtgärder för att på sikt få en bättre balans i vårt ekonomiska liv.

När finansministern i fjolårets presentation av sin egen skattereform helt uteslöt det grundläggande förslag som skatteutredningen samlats omkring, nämligen övergången till mervärdeskatt, så meddelades att en överarbetning av detta avsnitt skall ske i kanslihuset. Härom dagen såg jag att finansministern förklarar att ett förslag om en förenkla d mervärdeskatt i sinom tid kommer. Det är inte möjligt att uttala sig om vad en sådan förenkling innebär. Besvikelsen är i alla fall lika stor över att den väsentliga skattereform, som man väntade i fjol, har uteblivit även i år. När vi nu i samband med det föreliggande budgetförslaget har anledning att särskilt inrikta oss på bytesbalansen, vore väl mervärdeskatten ett väsentligt instrument för att påverka såväl import som export. Hur förenklad en av herr Sträng presenterad mervärdeskatt än är, får man väl ändå förutsätta att den klarar en av sina viktigaste uppgifter, nämligen att skapa lättnader för exportnäringen.

Ett effektivt stabiliseringsarbete måste inte bara ta hänsyn till budgetutfallet, som finansministern ju själv påpekar, utan även beröra andra områden av ekonomisk verksamhet. Hit hör bl. a. sparandet.

Vad beträffar ATP-sparandet ersätter det ju ett sparandebortfall som har skett i enskilda pensionsfonder. Därför är det nödvändigt, om sparandet skall kunna uppehållas något så när. Att ett ökat företagssparande ger viktiga bidrag till det riskvilliga kapitalet är klart, och det har vi dryftat flera gånger tidigare här i kammaren. Betydelsen av det personliga sparandet däremot har ofta bagatelliserats. Trots att hushållssparandet endast svarar för en femtedel av det totala sparandet, är det

i själva verket en mycket strategisk del av långt större värde än den kvantitativa omfattningen. De marginella förändringar som detta sparande ger kan nämligen ha stor betydelse ur balanssynpunkt. Tyvärr visar nu hushållssparandet från år 1963/64 till år 1964/65 en klar nedgång.

Orsakerna är säkert flera, men tydligt är att finansministerns uttalande, att han kan acceptera en två- eller treprocentig stegring årligen — och allra helst sedan inte ens den begränsningen räckt — har rubbat förtroendet för regeringspolitiken i sådan grad, att sparandeökningen har förbytts i en nedgång. Det måste vara en angelägenhet av största vikt att bryta denna tendens genom lämpliga stimulerande åtgärder: skattepremiering, värdesäkra sparformer etc.

Konkurrensen är ju tyvärr inte fri inom vårt näringsliv. Samtidigt som regeringen framför olika förslag om tvångsföreläggande till varuleveranser inom näringslivet, fortsätter man en politik, bl. a. inom byggnadssektorn, som verkligen inte stimulerar konkurrens och ökad effektivitet. Att nå ökad konkurrens på jämställd bas mellan enskilda och allmänna byggnadsföretag och att få hyresbestämmelser, som premierar och inte bestraffar effektivitet och minskade produktionskostnader, är en annan förstarangsuppgift för att därmed förhindra höga hyror.

Tyvärr är ju hyrorerna nu i nyuppförda hus så höga att folk med måttliga inkomster har försatts i mycket svår belägenhet.

Den av långtidsutredningen gjorda kalkylen över arbetskraftstillgången på längre sikt är av stort värde. När från folkpartiet och centerpartiet tanken har framförts på upprättandet av en nationalbudget i arbetskraftstermer för att därigenom underlätta avvägningen av reformarbetet och åstadkomma en fastare grund för utbildningsväsendets utbyggnad, har man kunnat konstatera att det redan nu i långtidsutredningen ges

Statsverkspropositionen m. m.

ett värdefullt material för en sådan budget. Att på det sättet kunna få en bedömning av folkhushallets tillgång och behov av olika slag av arbetskraft ter sig dubbelt viktigt, eftersom långtidsutredningens prognos inte förutspar några lättnader i arbetskraftstillgången framöver. Den rullande femårsplan för statens inkomster och utgifter, som folkpartiet tidigare föreslagit, ter sig allmer betydelsefull om man skall nå ökad planmässighet i reformarbetet — en planmässighet som ovillkorligen måste ersätta den nuvarande politiken.

Herr talman! Då vi om någon tid säkert får en utrikesdebatt här i kammaren, kan jag, liksom herr Bengtson, säga, att jag inte skall gå in på det utrikespolitiska läget. Det är möjligt att detta tas upp av någon annan talare. Däremot skall jag be att få tillägga ett par ord om några andra frågor.

Det är märkvärdigt så svårt det är att åstadkomma en författningsreform. Vi är nu på det tolfte året sedan författningsutredningen tillsattes. Sedan den efter grundliga överväganden i nio år avlämnat några tusen sidor, har arbetet fortsatt med överläggningar mellan partierna och vissa samtidiga detaljutredningar.

Ännu skönjs inga tecken på möjlighet att nå en överenskommelse mellan partierna, som kan ligga till grund för en reform, inte ens på de viktiga avsnitten om kammersystem och valsätt. Detta är beklagligt, inte minst därför att det givetvis är önskvärt med en lösning i samförstånd och inom rimlig tid. Blir det inget beslut i dessa frågor vid 1968 års riksdag, skjuts reformen över till 70-talet — innan den är genomförd är vi kanske i mitten på 70-talet eller ännu längre bort i tiden.

Den praktiska betydelsen av beslut om en på en gång vald enkammarriksdag är givetvis, att ett val då omedelbart ger resultat i ett regeringsskifte, därest väljarna uttalar sig för detta. Mot den bakgrunden kan jag måhända förstå, om vår långsittande regering inte

Statsverkspropositionen m. m.

är särskilt angelägen om reformens snara genomförande. Jag vill personligen säga att jag är imponerad av den uppfinningsrikedom som inom regeringspartiet har visats, när det gäller att tid efter annan finna nya ämnen för utredningar, som av regeringspartiet betraktats som alldeles nödvändiga innan man kan tänka sig några mer betydelsefulla författningsreformer.

Författningsfrågan är verkligen alltför betydelsefull för vårt demokratiska liv för att på detta sätt behöva långhalas. Är reformen rimlig och behövlig — och det är den — då bör den genomföras utan försenande krångel. Vi är omgivna av broderländer som har enkammarsystem som visar sig verkningfullt. Varför skall inte vi relativt snart, och inte någon gång in på 1970-talet eller långt senare, kunna få det samma?

Till den 15 mars har aviserats en — eller kanske det blir två — propositioner om »ändringar i vallagstiftningen m. m.». Något speciellt regeringsförslag om förlängning av nuvarande provisoriska vallag med den s. k. jämkade uddatalsmetoden har icke bebådats. Jag har därför utgått ifrån att nyssnämnda förslag till »ändringar i vallagstiftningen m. m.» innebär en sådan förlängning. Att under det att förberedelser pågår till en ny författningsreform frångå det nu i sju val använda provisoriet och återgå till tidigare system har jag betraktat som uteslutet.

De förberedande arbetena inför höstens val är redan i gång ute i valkretsarna och det gäller även förberedelser till nomineringarna. Där är man emellertid oviss, så länge proposition om valsystemet ej avlämnats eller ens klart förebådats. Det skulle för alla dessa valledare vara av stort värde om statsministern ville bekräfta, att den aviserade lagstiftningen även innehåller förlängning av gällande provisoriska valsystem. Jag hemställer därför att statsministern nu ville ge klart besked här om.

Herr talman! Jag instämmer i yrkandet att kammaren måtte remittera Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till vederbörande utskott.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Två dokument av stort intresse har i dagarna lagts fram. Ur ett av dem träder en försiktig optimism och tilltro till vårt lands utvecklingsmöjligheter fram. Jag tänker på den inblick i framtiden som långtidsutredningen försöker sig på liksom på de möjligheter som 6 000 företag, myndigheter och organisationer pekar på i den helhetsbild som långtidsutredningen sammanställt över våra ambitioner att växa och över våra ambitioner att utvecklas. Det andra dokumentet är årets statsverksproposition, i vilken sammanfattas regeringens finansplan.

Det kan finnas anledning till en stunds jämförande studium av dessa två aktstycken.

Långtidsutredningens detaljerade prognos om utvecklingen av vår ekonomi och vår produktion fram till år 1970 och dess mer hypotetiska bedömning av de tio därpå följande åren är ju inte politisk. Vad vi fått är en sammanställning över de resurser, med vilka produktionen kan byggas upp, och över de anspråk som vi kan ställa på ekonomin. Men den redovisningen bör också i hög grad kunna tjäna som visionär inspirationskälla för oss politiker. Trots allt är det ju vårt ekonomiska handlag, vår framsynthet och våra ekonomiskpolitiska värderingar, som blir avgörande för om de femton år som långtidsutredningen sökt ställa prognosen för skall bli framgångsrika eller inte.

Jag har också en känsla av att regeringens bedömning av landets faktiska ekonomiska förutsättningar överensstämmer ganska väl med långtidsutredningens. Och det är väl kanske ganska naturligt, då det ju på det materiella området egentligen inte finns några delade meningar mellan de demokratiska par-

Statsverkspropositionen m. m.

tierna om politikens mål — att *inom landet* skapa en rikare tillvaro för oss alla och att *utom landet* efter vår förmåga bistå de folk som har det sämre ställt än vi. Men det är om medlen att nå målen, som striden står, och den striden tycks ju nu hårdna.

När det gäller att ställa diagnosen för den svenska ekonomien är också finansplanen och långtidsutredningen i långa stycken överens. Så t. ex. är det inga delade meningar om att svensk ekonomi inte kan isoleras från den övriga världens. Det är ju ett faktum som verkligen slås fast av långtidsutredningen, och den grundläggande tesen går också igen som ett huvudtema i regeringens finansplan.

Vi påminns också brutalt om detta faktum av den kritiska försämringen av handelsbalansen som inträtt under 1965. Till följd av en fortsatt kraftig uppgång av importen och en markerad minskning av exportökningen uppstod under förra året ett underskott i bytesbalansen på inte mindre än 1 400 miljoner kronor.

Enligt finansministerns egen förklaring ligger orsaken till försämringen framför allt i ett alltför högt efterfrågetryck inom den svenska ekonomien. Vidare anser regeringen — och med viss rätt — att kapacitetsbristen inom industrien tvingat fram en extra importökning. Detta är i och för sig en riktig beskrivning av läget. Men bägge dessa omständigheter utgör ju också ett underkännande av regeringens ekonomiska politik. Regeringen påstår att dess politik under 1965 syftat till en dämpning av tillväxten i totalefterfrågan, men i så fall har regeringen helt och hållet misslyckats. Dessutom har regeringens fleråriga ovilja att ge industrien möjlighet att öka sina investeringar verksamt bidragit till att skapa just den kapacitetsbrist hos det svenska näringslivet, som nu är en black om foten när vi måste göra allt för att öka vår export.

Emellertid ligger inte hela sanningen

om den ekonomiska politikens misslyckande häri. Kostnadsstegringarna har nämligen lett till en allvarlig försämring av den svenska konkurrensförmågan. De har försvårat vår exportutveckling, samtidigt som vår hemmamarknadsindustri fått allt besvärligare att hävda sig gentemot importen från konkurrerande industriländer.

Herr talman! Den illavarslande försämringen av bytesbalansen under 1965 framstår desto allvarligare som nedgången av exporten inte kan tillskrivas någon tillfällig omständighet. Vårt internationellt sett höga kostnadsläge kan tvärtom komma att slå igenom än hårdare under 1966, och flera orsaker talar för det. Många av de länder vi konkurrerar med har tillämpat — och tillämpar fortfarande — en målmedveten stabiliseringspolitik för att hålla sina pris- och kostnadsstegringar tillbaka, medan socialdemokraterna i Sverige tycks vara beredda att godta en fortsatt inflation och fortsatt kostnadsstegring i vårt land.

Samtidigt med detta måste vi räkna med en skärpt priskonkurrens genom EEC:s växande tullmurar. Det har blivit för dyrt för andra länder att handla i vår Sverige-butik. Så enkelt är det! Det som varenda husmor begriper, tycks inte regeringen förstå.

Vårt politiska handlande borde i ett läge som detta vara givet. Den främsta åtgärden måste vara att med den ekonomiska politikens medel underlätta för vår export att bättre hävda sig på den internationella marknaden och även ge hemmamarknadsindustrien en chans att klara sig mot den alltmer stigande importen. Det är därför vi i första hand måste komma till rätta med de ständiga pris- och skattestegringarna, som driver vår kostnadsnivå i höjden och gör det svårt för oss att konkurrera med andra industriländer.

Den socialdemokratiska regeringen tycks sakna politisk kraft och förmåga att lösa den uppgiften. Det framgår av årets finansplan. Den försöker visserli-

Statsverkspropositionen m. m.

gen bakom en ordfasad av ekonomisk återhållsamhet ge sken av handlingsvilja, men viljan stannar vid ord och nya skattehöjningar. Återhållsamheten är inte allvarligare än att regeringen ökar de statliga utgifterna för nästa budgetår med cirka 10 procent eller med 6 procent mer än vad samhällsekonomin tillåter. Ansvaret för en lugn och dämpad prisutveckling skjuts över på andra. Enligt regeringens önsketänkande är det de enskilda konsumenterna, som skall begränsa sin utgiftsökning till 2,5 procent därför att statens och kommunernas anspråk först skall tillgodoses.

I ett läge, där avtalsförhandlingarna håller på att lappas ihop av en medlingskommission, skyfflar alltså regeringen nytt kol på inflationsbrasan.

I ett läge där stora löntagargrupper, framför allt tjänstemannagrupper, i väl underbyggt bevismaterial klagat om att regeringens pris- och skattepolitik har lett till en klar standardförsämring, föreslås nya skattehöjningar.

I ett läge, där vår export har drabbats av betydande svårigheter och de som arbetar i hemmamarknadsindustrin får det allt besvärligare, skapar regeringen genom sin pris- och skattepolitik kompensationsbehov på löntagarsidan som måste leda till att kostnadsläget ytterligare drivs upp.

Herr talman! Det är på nytt bilismen som hårdast träffas av skattehöjningarna. Syftet med skattehöjningarna anges i finansplanen icke primärt vara att finansiera den statliga utgiftsexpansionen, utan att genom den höjda bilaccisen dämpa importen och genom bensin-, vin- och spritskatter minska efterfrågan och dra in på köpkraften.

Kommer då detta recept att ha någon effekt? Tror ens regeringen själv på detta?

Redan för bilaccisens importdämpande verkan kan man sätta frågetecknet. Sannolikt är väl att bilaccisen åtminstone efter en tid i stället för att verka

dämpande på köpkraften endast får en ren kostnadshöjande effekt.

Jag vill inte förneka att en beskattning av detta slag, om den är relativt hög och framför allt om den har en klart tidsbunden karaktär, kan ha en åtstramande effekt. Men då måste konsumenterna kunna räkna med att skatten kommer att avlägsnas inom en snar framtid. På goda grunder vet emellertid den som går i funderingar att köpa en bil att skatten blir bestående. Så har det varit förr och så lär det väl bli även denna gång om den socialdemokratiska politiken får fortgå. Och då är det även risk för att den avsedda effekten uteblir.

På samma sätt kommer punktskatte-skärpningarna att slå igenom i höjda priser. Höjningen av bensinskatten och brännoljeskatten kommer att ytterligare öka priserna och kostnadsläget. Detta gäller inte bara de direkta transportererna inom näringslivet, utan också de hundratusentals människor som måste använda sin bil för resor till och från arbetet. Inte tror väl regeringen att de kommer att byta till annat kommunikationsmedel — i synnerhet som alternativa transportmöjligheter många gånger saknas. Regeringens åtstramningsprogram på denna punkt betyder alltså ingenting annat än att man vridit ytterligare några varv på den pris- och lönekarusell, som vi vill komma ur. Man får nu som förr det intrycket när man läser finansplanen, att regeringens kalkyler håller endast under förutsättning att man helt bortser från de människor siffrorna handlar om.

Sveriges läge kan i dag jämföras med Englands. Underskottet i utrikeshandeln, orsakat främst av att vår export inte kunnat hävda sig på den internationella marknaden, är det *yttre* och allvarligaste tecknet på ekonomisk ohälsa i Sverige liksom i England. Regeringens oförmåga att hålla tillbaka prisstegringarna bl. a. genom en återhållsam statlig utgiftspolitik är den *inre* orsaken till sjukdomstillståndet.

Enligt vår mening kan inflationsproblemet här i landet inte lösas utan en omläggning av skattepolitiken. En sparfrämjande och produktionsstimulerande skattepolitik är och förblir en förutsättning för att prisspiralen skall kunna hejdas.

Eftersom det kanske, herr talman, skulle anses oförsynt att efterlysa de skattesänkningar, som utlovades åt alla inkomsttagare detta år, skall jag utan någon ytterligare kommentar bara notera att de blygsamma justeringar i skatteskalorna som trädde i kraft i och med årsskiftet inte innebär någon lindring för inkomsttagarna. De skattesänkningarna äts upp — och ofta mer än så — av de kommunalskattehöjningar som beslutats för 1966 och av skärpningar i de indirekta skatterna och skärpningar i den direkta skatten såsom följd av sambandet mellan inflation och progression.

Skall vi med hopp om framgång kunna bemästra de problem, som nu möter svensk ekonomi, och utveckla de möjligheter som ligger inom den tidsrymd långtidsutredningen sökt bedöma, måste vi sålunda besluta en allmän och genomgripande skattereform av den typ som den enhälliga skatteberedningen här om året förordade. En dylik reform är så angelägen att den inte kan skjutas på framtiden, helt enkelt därför att en skattereform som tar sikte på att i första hand minska marginalskatterna och dämpa progressionen i sig själv är produktionsvänlig. Skattepolitikens uppgift får inte ensidigt begränsas till att klara statens behov av inkomster — skattepolitiken måste också syfta till att stimulera arbetsinsatser och sparande, inte försvåra och förhindra.

Men reformen är också angelägen därför att skattepolitiken bör vara en fråga om skälighet och rimlighet. Vi i högerpartiet kan inte finna det rimligt att följderna av inflationen beskattas, och vi tycker inte heller att det är skäligen att vanliga inkomsttagare skall vara

Statsverkspropositionen m. m.

tvungna att avstå 50 procent eller mer av sina löneökningar och extrainkomster till samhället.

Inom högerpartiet är vi därför inriktade på att redan i år föreslå en betydande sänkning av marginalskatterna. Samhällsekonomin kräver en sådan åtgärd.

Herr talman! Jag pekade tidigare på att regeringen i det trängda läge, som den nu befinner sig i, är beredd att höja statsutgifterna med inte mindre än cirka 10 procent eller omkring 3 miljarder kronor. Men trots denna allmänna ökning har man på ett område visat ett utomordentligt starkt besparingsnit, nämligen på försvarets. Man fryser här inne 350 miljoner kronor genom ett beställningsstopp. Det är pengar som i enlighet med den gällande försvarsöverenskommelsen skulle ha gått till inköp av material eller avsatts för försvarsinvesteringar.

Regeringen anför konjunkturpolitiska skäl för sin nedprutning. Formellt hänger man upp beställningsstoppet på en passus i den försvarsöverenskommelse som träffades mellan de demokratiska partierna år 1963, där det heter »att Kungl. Maj:t under en högkonjunktur kan innehålla anslag och beställningsbemyndiganden, bara åtgärden inte rubbar den militärpolitiska målsättningen». Men tyvärr är det vad som sker.

Jag har velat ta upp exemplet med försvaret av två skäl.

För det första är det därför att jag tycker att det måste vara fel att uteslutande — och jag betonar ordet *uteslutande* — söka uppnå besparingar på ett område där rationaliseringar i den långsiktiga planeringen drivits längre än på något annat område av den statliga verksamheten. Därtill kommer att besparingar av nu föreslagen art i den uppgjorda planläggningen kan få en för framtiden fördyrande effekt, ifall vi alljämt skall hålla fast vid den försvarspolitiska målsättning, om vilken tidi-

Statsverkspropositionen m. m.

gare enighet uppnåtts mellan de demokratiska partierna.

För det andra visar exemplet med försvaret tydligare än något annat exempel hur undfallande den socialdemokratiska regeringen är för trycket från vänsterradikalt håll. I fjol hade vi att ta ställning till en kommunistisk besparingsmotion på försvarets område. Den innehöll förslag om minskningar på försvarsbudgeten om drygt 300 miljoner kronor. I år återkommer det kommunistiska förslaget till besparingar från regeringens sida med nära nog exakt samma belopp. Men för att visa att socialdemokratisk radikalism är väl så god som kommunistisk har regeringen för säkerhets skull plusat på försvarsnedskärningarna med ytterligare ett antal miljoner.

Herr talman! Sedan år 1956 har den socialdemokratiska regeringen enligt vår bedömning icke framstått så handlingssvag som nu. Den socialdemokratiska politikens misslyckanden på en mängd områden har gjort det klart för en större allmänhet, att regeringen saknar grepp över samhällsutvecklingen. Den fortsatta löneförstöringen, orsakad av regeringens pris- och skattepolitik, liksom bostadsbristen med dess skadeverkningar och den allvarliga nedgången av svensk export, är exempel som talar sitt tydliga språk.

Samtidigt som en större allmänhet inser, att svensk politik kräver förnyelse, ställs emellertid ökade förhoppningar till den på många håll ingångna borgfreden mellan de tre oppositionspartierna. Personligen skulle jag vilja karakterisera utvecklingen inom den borgerliga oppositionen under den gångna hösten som det mest löftesrika som inträffat under mycket lång tid. De inbördes grälen inom borgerligheten har tystnat. Det är socialdemokraternas demonstrativa vänsterglidning, irritationen över bostadsbristen, insikten om utbildningens kvalitativa försämring och mycket, mycket annat som medverkat till att kravet på en förnyelse

av svensk politik för var dag blir starkare.

Men vad allmänheten nu förväntar sig av de borgerliga partierna är i första hand inte ett ideologiskt allmänt utformat program. För att övertyga måste de politiska ambitionerna till sist ta sig uttryck i ett praktiskt och handfast handlande.

Naturligtvis skall man inte begära att de tre borgerliga partierna i detalj skall presentera sina ställningstaganden innan de kommer i regeringsställning. Allra minst bör sådana krav kunna ställas av socialdemokraterna, som inte dragit sig för att bilda regeringskoalition med dåvarande bondeförbundet utan att före valet ens antyda något sådant, än mindre redovisa ett koalitionsprogram. Men det är ändå ur psykologisk synpunkt viktigt att varje regeringsparti ger klart uttryck för de förbättringar och de förändringar som det partiet vill åstadkomma i förhållande till regeringens politik och det är viktigt att dessa förslag till reformer vävs in i det gemensamma borgerliga programmet, som naturligtvis inte blir sämre för att väven innehåller nyanser.

För högerpartiets del framstår vissa programpunkter som särskilt viktiga i ett sådant borgerligt program.

Den första punkten gäller *beskattningen och inflationen*: En reformering av vårt skattesystem i stort sett i enlighet med skatteberedningens förslag bör genomföras med början från och med 1967. Det alltmer föråldrade inslaget i vår direkta beskattning, som progressiviteten utgör, bör redan nu modifieras och därefter successivt avvecklas. Barnfamiljerna bör få en rättvis beskattning. Även den indirekta beskattningen moderniseras genom införande av en mervärdeskatt, samtidigt med eller åtminstone följd av en avveckling av andra punktskatter än sådana som berör sprit, tobak och bilmen.

Det är också viktigt, att statens och kommunernas utgifter inte tillåtes stiga

snabbare än den årliga ökningen av produktionen.

Det enskilda personliga sparandet stimuleras genom skattefrihet för målsparende.

Även äldre arbetskraft bör stimuleras att stå kvar i yrkeslivet efter inträdd pensionsålder.

Slutligen bör statsmakterna och arbetsmarknadens organisationer tillsätta ett gemensamt råd i syfte att undersöka och informera om prisstegringsproblemen.

Den andra punkten gäller *bostads- och markpolitiken*: I syfte att öka det befintliga bostadsbyggandet bör man inordna detta tillsammans med hyrespolitiken i den fria marknadens system. Inom två år bör de generella bostads-subventionerna avvecklas. I anslutning därtill avvecklas hyresregleringen och hyreskontrollen. De socialistiska partiernas försök att genomdriva en ohämmad kommunalisering av mark bör visas tillbaka. Den privata äganderättens principer måste vara vägledande för en markpolitik som i första hand avser att lösa bostadsförsörjningens behov. De vinster som uppkommer vid markförsäljning och inte beror på penningförsämring bör beskattas.

Den tredje punkten är *försvaret*. Den målsättning för försvaret som de demokratiska partierna i 1962 års försvarskommitté nådde enighet om skall upprätthållas, vare sig vi har högkonjunktur eller lågkonjunktur.

Den fjärde punkten är *författningsfrågan*. Riksdagen bör fatta beslut år 1968 om genomförande av en enkammarriksdag, utsedd genom direkta val. De frågor av teknisk och författningsmässig art som ett enkammersystem, byggt på parlamentarismen, aktualiserar bör bli föremål för parlamentarisk utredning. Och slutligen: monarkien bibehålles.

Den femte punkten gäller *friheten för massmedia*. Ett demokratiskt statskick förutsätter en fri opinionsbildning. Nu är press och film oberoende

Statsverkspropositionen m. m.

av statsmakterna, men detsamma måste också gälla radio och TV. Det kan ske genom en lagstiftning om fri etableringsrätt för radio- och televisionsanläggningar.

Det finns helt visst en hel rad andra frågor, som borde kunna ingå i ett gemensamt handlingsprogram som detta.

Det svenska jordbrukets problem finns det visserligen anledning återkomma till i samband med propositionen om den framtida jordbrukspolitiken. Jag vill emellertid redan nu slå fast, att den svenska livsmedelsförsörjningen är en betydligt allvarligare fråga än vad vissa delar av 1960 års jordbruksutredning enligt meddelanden i pressen tycks tro. Det går inte att äventyra vår livsmedelsförsörjning genom beslut som rycker undan grunden för de svenska jordbrukarnas existens.

Vi skulle, herr talman, säkert också genom en bättre resursanvändning kunna inrikta samhällsarbetet mot de viktiga områden, som nu i alltför liten utsträckning tas upp i den politiska debatten. Jag tänker på behovet av en välplanerad boendemiljö. Jag tänker på att luften vi andas och vattnet vi dricker inte förgiftas, att naturen vi umgås med inte smutsas ned och förstörs; vi måste tänka framåt och ägna vår uppmärksamhet åt automationens och cybernetikens nya möjligheter för människan och hennes framtid.

Men, herr talman, framför allt måste vi gemensamt göra klart för människorna att det inte är likgiltigt vem som leder samhällsutvecklingen.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! I herr Holmbergs slutord, att »vi skall göra klart för människorna att det inte är likgiltigt vem som leder samhällsutvecklingen», ber jag, herr talman, att helhjärtat få instämma!

När man lyssnat till de tre ärade representanterna för den borgerliga op-

Statsverkspropositionen m. m.

positionen, har väl ingen kunnat undgå att märka att högerledaren, trots att han inte är med i mittensamverkan, talade med en auktoritet som om han var den som företrädde den borgerliga oppositionen.

Jag fick närmast den uppfattningen att hela hans anförande främst var riktat till mittenpartisterna och att de skulle observera ordern »rättning höger». Han hade några vänliga ord att säga om regeringen också, och dem skall jag strax återkomma till.

Jag skulle gärna vilja ta vid där och ställa några frågor till folkpartiets och centerns representanter, som nu var så glada över att det skulle bli borgfred vid 1966 års val. Om högern här framträder som talesman för er, eftersom ni vill ha borgfred med dem — är det avsikten att mycket snabbt ta bort progressiviteten i vår beskattning? Skall hyresregleringen avvecklas inom de närmaste två åren? Skall man motsätta sig den mycket försiktiga konjunktur-anpassning av försvarsutgifterna, som vi har föreslagit i år? Skall man hindra, som högerledaren uttryckte det, en ohämrad kommunalisering eller socialisering av marken o. s. v.?

Det skulle vara intressant att höra hur borgfreden innerst inne ser ut. Vi har fått ett klart program från högern. Hos mittenpartierna är det litet svårare att upptäcka klarheten.

Herr Bengtson klagade över att jag var dubbeltungad när jag kritiserade mittenpartiernas program. Ja, det beror väl på att det rymmer så många olika och disparata synpunkter, att man liksom måste tala i olika termer, beroende på vilken del man sysslar med. Ingen lär väl kunna bestrida, att det inte finns så särdeles mycket av förnyelse exempelvis i den — jag vidhåller det — mycket griniga kritik av regeringspolitiken som har presterats. Finns det en enda ny synpunkt där? Naturligtvis inte! Jag försökte vara älskvärd när jag sade, att den delen innehåller gammal skåpmat.

Men låt oss se på det som till även tyrs skulle vara nytt!

Jag tillät mig säga, att mittenpartiernas resonemang i stora delar är en försämrad upplaga av »Resultat och reformer» som socialdemokratien utgav 1964. Jag kan styrka det med hänvisningar, exempelvis till diskussionen om markpolitiken, som jag föreställer mig att vi kommer att få resonera om många gånger. Där kopierar man nästan ordagrant vad socialdemokratien har sagt och vad vi har föreslagit i propositioner, och på de punkter, som innehåller någonting nytt kommer man med ting som vi antyder i statsverkspropositionen.

Vi hälsar med största tillfredsställelse denna anslutning. Vi vill inte i onödan ha strid om en så stor fråga. Vi tycker det är bra om mittenpartierna och socialdemokratien kan komma fram till en något så när samlad uppfattning och låta högern bli ensam. Men nästan varje gång som mittenpartierna ger denna anslutning kommer man omedelbart med en reservation. Om herr Bengtson studerar markprogrammet, tror jag att herr Bengtson förstår att det inte innehåller någonting nytt men ändå är till ytterlighet utsuddat. Man ansluter sig till socialdemokratiska ståndpunkter, men försöker med en reservation sudda ut intrycket för att möjliggöra en anslutning från högerns sida.

Får jag sedan säga några ord om författningen. Jag delar helt den uppfattningen, som här har kommit till uttryck, att det är beklagligt om denna fråga skall lösas i stridens tecken. Jag tror, såsom jag tidigare tillät mig säga i denna kammare, att det avgörande, stora misstaget i författningsfrågan gjordes när de borgerliga partierna gick tillsammans och utslöt oss och försökte konstruera en egen lösning i författningsfrågan. Jag sade då att vi, som representerar halva nationen, också vill vara med i dessa överläggningar och att det är fel att tro att socialdemokratien kommer att acceptera något diktat från

borgerlighetens sida. Det var ett stort misstag som då begicks, men det skall vi inte tala mera om nu.

Herr Holmberg talade om en enkammarriksdag, grundad på direkta val. Även om förhandlingarna inte är slutförda, tror jag att jag omedelbart kan säga på socialdemokratiens vägnar, att vi kan acceptera ett program av den innebörden och t. o. m. kan arbeta positivt för en sådan lösning.

Sedan uttryckte herr Holmberg ett önskemål om att förslag skall utarbetas. Ja, det är mängder av ting som skall göras. Författningsutredningen hade säkerligen sina förtjänster, men den arbetade icke med den mängd av följdföreteelser, som måste komma när man skall göra en författning. Jag tror att alla numera är överens om att det är mycket sällan ett stort problemkomplex presenteras så som författningsutredningen, så att man *inte* får ett grepp om vilka konsekvenser som beslut i den ena eller andra riktningen får.

Jag noterar med alldeles särskild tillfredsställelse, att herr Holmberg förordade att en parlamentarisk utredning skall fortsätta arbetet för att komma fram till ett resultat. Det har förefallit mig såsom självklart att det skall ske på sådant sätt, men det finns krafter bland borgfredsbröderna, herr Holmberg, som det gäller att övertyga om att detta är den lämpliga metoden att angripa författningsfrågan på. Men på den punkten kanske jag kan få ansluta mig till herr Holmberg — eller han till mig, vilket han nu vill.

Herr Lundström frågade mig, om jag ville svara på frågan, huruvida provisoriet beträffande valmetoden skall gälla även vid kommunalvalet. Såvitt det beror på regeringen och regeringspartiet kommer det att gälla. Vi kommer så snart det är möjligt att lägga fram ett förslag om att bevara det nuvarande provisoriet. Därmed bortfaller väl herr Lundströms antydningar om att vi skulle kunna tänka oss att försvåra valarbetet. Jag tror att det är lika bra att val-

Statsverkspropositionen m. m.

arbetarna och valmakarna på ett så tidigt stadium som möjligt får det beskedet, att i den mån det beror på regeringen blir det inga ändringar i det nuvarande provisoriet.

Alla talarna här har berört prisstegringarna och gjort det i en så laddad ton, som om det vore nödvändigt att övertyga någon om att inflationen är ett ont. Det är naturligtvis onödigt att lägga på så mycket kol. Det finns väl inga som är mera känsliga för prisstegringar än de små inkomsttagarna, och det skulle vara besynnerligt om ett parti, som inom sig rymmer praktiskt taget alla de små inkomsttagarna inom löntagargrupperna, skulle vara okänsligt för argument mot prisstegringar.

Men det är *en* sak att säga att man är emot prisstegringar och *en annan* sak att ge recept för hur de skall förhindras. Jag tror inte att vi kommer ett enda steg framåt, om vi följer de rekommendationer som här har lämnats. Herr Lundström var mycket öppen-
hjärtig när han talade om varför han ville ha en rundabordskonferens om dessa ting: han sammankopplade förslaget med de risker för fortsatta lönestegringar, som han ansåg ligga inbyggda i den nuvarande ekonomiska situationen.

Ja, herr talman, därmed har herr Lundström själv besvarat frågan, varför vi, som *inte* vill ha en inblandning från statsmakternas sida på löne marknaden, ställer oss ytterligt tveksamma och anser att en sådan åtgärd inte skulle ha någon annan effekt än att skapa ytterligare krav på komensationer. Vi har ingenting emot att träffa herrarna, men om ni inte har någonting annat att komma med än ett krav på en rundabordskonferens för att på andra människor vältra över ansvaret för att lönestegringarna hejdas — och det blir ju innebörden — så tror jag inte det är stor idé med rundabordskonferensen.

När herrarna så går ut för att tala om prisstegringar, är det nödvändigt att

Statsverkspropositionen m. m.

ni analyserar vad det är som skapar prisstegringarna. Vi har gjort en undersökning om de prisstegringar som har förekommit från november 1964 till november 1965 — de uppgår till 5,7 procent. Det är naturligtvis beklagligt att priserna skall stiga så mycket som 5,7 procent — den saken behöver jag inte uppehålla mig ytterligare vid.

Men det framgår, att av denna prisstegring är 2,5 procent en följd av den indirekta beskattningens höjning i samband med skattesystemets omläggning när vi minskade den direkta skatten och höjde omsättningsskatten. Kammarledamöterna bör observera, att högerledarens förslag på denna punkt innebär en ytterligare forcering på denna väg. Han vill införa mervärdeskatten — och det kan finnas starka skäl för detta; jag tror att finansministern har gjort det medgivandet och att utredning pågår för att komma fram till ett förenklat system. Men vi bör ha klart för oss att man inte minskar den indirekta beskattningens effekt för medborgarna genom att införa mervärdeskatten. De 2,5 procent av prisstegringen, som låg i att man flyttade över beskattningen från den direkta skatten till den indirekta skatten, är vi alla gemensamt ansvariga för genom att vi accepterat en sådan utveckling, som herr Holmberg nu vill ha att gå i ett forcerat tempo. Det är nära hälften av prisstegringarna, som alltså herr Holmberg vill forcera fram ytterligare på denna punkt.

Vidare berodde 0,8 procent på höjda bostadskostnader. Vad var det som var anledningen till att bostadskostnaderna steg på detta sätt? Jo, i stor utsträckning var det borttagandet av subventionerna. De borgerliga partierna förordar en ännu snabbare avveckling av subventionerna. De 0,8 procenten lär man alltså inte gärna komma ifrån sitt ansvar för.

Så berodde 0,3 procent på stigande jordbrukspriser. Menar den svenska

riksdagen allvar med att jordbrukarna skall komma upp till samma nivå som andra medborgargrupper, lär man inte kunna frikännas från ansvaret även på denna punkt.

Slutligen berodde 0,4 procent på att frukt- och bärskörden var så dålig. Jag vill inte lägga skulden för detta på den borgerliga oppositionen; det är andra makter än mittenpartierna som sköter om frukten och bären här i landet!

Men vad är det då kvar av den prisstegring, som här varit föremål för så våldsamma angrepp? Jo, 1,7 procent. Huvudparten av dessa 1,7 procent beror på att vi har tyckt att det varit rimligt att låglönegrupperna — och dit vill ju herr Bengtson också räkna jordbrukarna — skall få en stegring av sina löner, även om detta inte kan motverkas av ökad rationalisering. Här har vi problematiken, och nu vill jag fråga de ärade representanterna för oppositionen som så länge uppehållit sig vid att vi glider in i en inflatorisk utveckling: Vilka av dessa punkter är det som vi enligt er mening skall sätta tumskruvarna ännu hårdare på? Kan ni komma med en anvisning där, är ni verkligen välkomna!

Det är emellertid klart att det finns, även om utvecklingen hittills kan redovisas på detta sätt, en risk för en inflatorisk utveckling. Den risken uppstår genom att det blir ett övertryck i vår ekonomi. Jag hälsar med den största tillfredsställelse att herr Holmberg nu drar ett grovt streck över den gamla högerpolitiken från 1964. Ty vad ville högern göra då? Jo högern gick ut med ett program, som innebar att man skulle ta 2 miljarder av pensionsfonderna och dela ut detta belopp till allmänheten. Ingen missunnade naturligtvis pensionärerna de 2 miljarderna, men det fordrades en otrolig tillit till stabiliteten i svensk ekonomi för att anta, att en utdelning av 2 miljarder sparade medel icke skulle kasta omkull prisstabiliteten. Om herr Holmberg här har nyktrat

Statsverkspropositionen m. m.

till från sin tid som partisekreterare, hälsar vi detta med den största tillfredsställelse.

Det är klart att det anförande han här hållit innebär, att han bestämt tar avstånd från det som var ett av huvudnumren i högerens politik 1964. De flesta människor kommer ihåg att högeren hade stor förmåga att använda pedagogiska hjälpmedel; dem glömmar man inte så lätt. Alla högermän hade de där kuberna med sig, radade upp dem och visade hur man skulle ta det ena med det andra. Dessa kuber kan väl nu realiseras till ett billigt pris och därmed bidra till en prissänkning! De hade i varje fall den effekten att de hos medborgarna inpräglade vad högeren ville göra. Men all right, ni har tagit avstånd från dem, och då skall jag inte uppehålla mig vid det ämnet längre.

Så var det alltså med prisstegringarna. Vad vi hittills har upplevat är det inte lätt att göra något åt. För framtiden gäller det om vi skall kunna hålla priserna — inte de prisstegringar som blir en nödvändig följd av att man vill hjälpa låglönegrupperna — för det tror jag vi får finna oss i — utan om man kan undvika alla inflatoriska tendenser.

Om jag sedan efter dessa repliker får gå in på vad jag tror är väsentligt i dagens politiska situation, så är det viktigt att konstatera att vi har fem år bakom oss av en nästan otrolig ekonomisk styrka och framstegstakt. Produktionen har hittills under 1960-talet stigit med fem procent om året. Det är en procent mer än vad den optimistiska långtidsutredningen beräknade år 1960 och vad OECD beräknade. Om ni studerar tabellerna kan ni finna, att endast några få länder har en så snabb framstegstakt som Sverige, nämligen Danmark, Norge och Kanada. De totala investeringarnas antal av produktionsresultatet har under motsvarande tid stigit med 1,5 procent om året. Antalet iordningställda lägenheter har stigit från 68 000 år 1960 till 95 000 under

fjölåret. Enligt den nyligen publicerade internationella bostadsstatistiken har Sverige det högsta bostadsbyggandet i världen. De kommunala investeringarna har stigit i mycket snabb takt, i fast penningvärde räknat med mellan tio och femton procent varje år. Valutareserven har under dessa fem år ökat från 3 miljarder till 5 miljarder.

Låt oss ett ögonblick se vad långtidsutredningen anför såsom anledningen till denna — vi kan gärna medge det — oväntat snabba framstegstakten och den oväntade styrkan i Sveriges ekonomi. För det första är det en faktor, som vi inte kan påverka men som vi gärna redovisar, nämligen att det har varit en stabil internationell högkonjunktur. Vi kan väl heller inte nämnvärt påverka det förhållandet, att den totala arbetsinsatsen har ökat med drygt 0,5 procent per år. En följd av riksdagens beslut är att denna utvidgning av antalet sysselsatta har kunnat omfatta allt fler skolade och utbildade människor, vilket säkerligen får betraktas som en betydelsefull produktionsstegrande faktor. Kapitalinsatsen har under dessa fem år ökat kraftigt. Det har inneburit, i motsats till de pessimistiska toner som här har kommit till uttryck, att vi har ett näringsliv med en mycket ung produktionsapparat. Inte mindre än 60 procent av vår kapitalutrustning — då räknar vi alltså bostäder, maskiner, fabriker, broar och dylikt — har tillkommit under de senaste 15 åren. Mellan 20 och 25 procent är fem år eller yngre. Det betyder att Sverige har en utomordentligt modern industri och utomordentligt moderna välfärdsanordningar, men det betyder också någonting mer. Det betyder att förnyelseprocessen när det gäller att utnyttja tekniska framsteg har kunnat ske i Sverige med otrolig snabbhet, eftersom de senaste fem åren mer än 20 à 25 procent av vår industri är nybyggd. Detta framhålles i den av herr Holmberg livligt rekommenderade långtidsutredningen från vilken dessa siff-

Statsverkspropositionen m. m.

ror är hämtade — jag ansluter mig även här till herr Holmbergs rekommendationer. Det framstår som en betydelsefull sak att förnyelseprocessen icke bara innebär att man binder kapital där, utan också att man binder tekniskt kunskande på annat sätt än i de flesta andra länder.

Men, mina damer och herrar, detta har inneburit våldsamma anspråk på kapitalmarknaden och sparandet.

Man kan naturligtvis ha olika meningar om hur de anspråken skulle kunna tillgodoses. Vi har ifrån socialdemokratiens sida aldrig dolt att vi ansett det vara nödvändigt att staten har lånat så litet som möjligt för att i stället låta kapitalmarknaden stå till förfogande för nybyggnaden inom industrien. Vi har därför kämpat, och ofta kämpat hårt, både i denna kammare och i medkammaren för att få respekt för totalbalansering och för kravet på att bostadsbyggandet i största möjliga utsträckning skall finansieras med skattemedel. Det borgerliga blocket, med halvhjärtat stöd av kommunisterna, kämpade emot den höjning av omsättningsskatten som var en förutsättning för att vi skulle lyckas bevara kapitalmarknaden åt de investeringar som vi anser vara nödvändiga.

Jag skulle tro att det vore klokt av borgerligheten att medge, att den av dem själva hårt bekämpade överbalanseringen och den lika hårt bekämpade omsättningsskatten är en av förutsättningarna för att Sverige för närvarande befinner sig i den situation vi gör, nämligen att vi har haft betydande utrymme för en kapitalanskaffning inom den privata och samhälleliga sektorn. Men behoven är så stora och så många att det inte har räckt till med de åtgärder vi har föreslagit. Det har uppstått ett tryck på vår ekonomi.

Vi konstaterade redan i fjolårets budget, att här finns vissa risker, och frågade: Vad skall man i den situationen göra, då trots de företagna åtgärderna för att skydda kapitalmarknaden, pres-

sen är så stark som den i själva verket är? Vad som än händer, sade vi, vill vi icke reducera industrien och bostadsbyggandet.

Påståendena om att vi först i år skulle ha upptäckt industribyggandets betydelse måste bero på att man mycket illa har läst fjolårets statsverksproposition och den diskussion som då fördes.

Vi konstaterade alltså detta redan i fjol, och konsekvensen var att vi höjde omsättningsskatten ifrån den 1 juli. Vi ansträngde oss till det yttersta för att få en bättre säsongmässig anpassning av byggnadsverksamheten. Vi gav order till de affärsdrivande verken och andra myndigheter att skjuta på icke nödvändiga byggen. De affärsdrivande verkens industribeställningar fick uppskjutas — det är felaktigt när herr Holmberg här vill göra gällande att detta bara gällde försvaret; det var en allmän åtgärdsstrategi för att minska trycket framför allt på verkstadsindustrien. Lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbeten skärptes och diskontot höjdes.

Här framställes det nu som om regeringen ingenting hade gjort under år 1965 för att minska övertrycket inom industrien. Alla dessa ting borde dock vara kända för alla dem som deltagit i den politiska debatten. Dessa åtgärder vidtogs, och det är alldeles uppenbart att de har haft effekt. Löneglidningen har varit mindre under andra halvåret 1965 än under 1964. Vi har till vår glädje sett industriinvesteringarna öka. Samhällets totala investeringar har ökat med fem procent, o. s. v. Effekt har det alltså blivit av de vidtagna åtgärderna. Men så stark har viljan att bygga och att investera varit att det inte räckt. Det har helt enkelt måst skaffas nytt utrymme, vilket vi ser på bytesbalansens utveckling.

Det är felaktigt att säga att bytesbalansens utveckling beror på att vår exportindustri inte kunnat hävda sig. Exporten har stigit från de mycket höga siffror som vi förut hade med 5 procent. Vad som har hänt är att förbruk-

ningen inom vårt eget land har stigit i ännu snabbare takt, så att vi har fått en import som har gått upp med 11 procent. Detta förhållande, framför allt bilimportens ansvällning, har gjort att vi har tappat den jämvikt som vi tidigare haft i bytesbalansen. Vi har för närvarande i bytesbalansen en brist som är stor och som — om vi inte vidtager åtgärder i tid — kan bli farlig. En miljard om året har vi icke råd att förlora. Varför? Ja, man behöver bara se på de länder som har drabbats av sådana här historier, exempelvis Danmark, Finland, England och Italien — det är länder med olika regimer som drabbats av en situation där handelsbalansen blivit rubbad. Vad har följden blivit? Jo, följden har överallt blivit att man har fått slå till bromsarna i ett tvångsläge. Det har vållat mycket stora bekymmer för den industri och det näringsliv som dock skall ge landet dess försörjning.

Regeringen har sagt, likaväl som vi sade i fjol: I detta läge vill vi inte komma. Vi vill icke komma i ett läge där vi tvingas att vidtaga brutala åtgärder mot industriens växtkraft eller mot konsumtionen. Vi är icke i ett katastrofläge i dag, men om vi icke gör någonting kan vi komma i ett läge där vi förlorar vår handlingsfrihet. Vår handlingsfrihet skall vi bevara genom en förstärkning av handelsbalansen, helst så att vi börjar återigen att bygga upp vår valutareserv. Vår kamp för en jämnare bytesbalans är en kamp för vår handlingsfrihet. Den handlingsfriheten vill vi använda till att skapa full sysselsättning i landet. Vi kan icke klara den uppgiften med mindre än att vi får den rörelsefrihet som en tryggad handelsbalans ger oss.

Det är därför som vi under lugna förhållanden och utan panik vill gå till åtgärder. Vilka åtgärder? Ja, den enklaste metoden skulle otvivelaktigt ha varit att sänka investeringsgraden i landet. Det behöves en litet sänkning av bostadsbyggandet för att jämvikten skulle vara helt återställd. Är det det

Statsverkspropositionen m. m.

som ligger bakom talet om att man skall vidtaga åtgärder för att återställa den ekonomiska balansen, så säg då det! För oss ter det sig som orimligt att i bostadsbristens dagar genomföra en sänkning av bostadsbyggandet. Vi föreslår en höjning med 4 000 lägenheter — jag vill genast tillägga att den höjningen inte är större än att den precis vidmakthåller bostadsbyggandet vid den mycket höga nivå som vi hade i fjol på grund av de stora igångsättningarna 1963—1964.

Vi vill vidare absolut inte gå med på en minskning av industriens investeringar. Vi tror att det är nödvändigt för framtiden att man försöker öka industriens investeringar, lika väl som vi hoppas på en ökning av bostadsbyggandet. De vägarna är alltså stängda. Då finns det, såvitt jag förstår, inte några andra lättillgängliga vägar.

Nu säger herr Holmberg att staten ökar sina utgifter med tio procent, vilket är sex procent mer än vad produktiviteten stiger. Det är ett mycket intressant uttalande. Betyder det, herr Holmberg, att herr Holmberg rekommenderar en sänkning av stegringstakten till precis de fyra procent som svarar mot produktivitetsökningen? Betyder det att vi skall ta bort statsutgifter på sex procent? Herr Holmberg var inte vidare pigg på att ta bort mera från försvaret. Han uppehöll sig utförligt vid försvaret, men han sade ingenting om hur han kommer att ställa sig i verkligheten. Han sade bara att samma politik skulle gälla på andra områden. Det är mycket intressant, och jag väntar med spänning på att få höra någonting om de vackra ordens konkretisering. Varifrån skall dessa sex procent tas? Men inte nog med det. Herr Holmberg säger också att det är nödvändigt att minska skatterna för de högre inkomsttagarna. Hur många hundra miljoner kommer det att röra sig om?

Jämför nu det här: en minskning av ökningstakten i fråga om de statliga utgifterna, så att vi kommer i jämnhöjd

Statsverkspropositionen m. m.

med den produktionsökning som vi har, alltså ned till fyra procent, och dessutom i samma situation en minskning av skattetrycket! Det skall bli mycket intressant att höra hur det skall gå till.

Ärade kammarledamöter! Det här är på något underligt sätt en spöklik upprepning av de ekonomisk-politiska debatterna från 1959—1960. Låt oss för ett ögonblick förflytta oss tillbaka till 1959—1960. Hur skildrades den gången vårt ekonomiska läge och den närmaste framtiden av samma talare som nu i år framträtt och skildrat vårt kommande läge som fruktansvärt mörkt? Ja, jag har här några citat — de är inte mycket att höra, men jag kan i alla fall referera dem.

Herr Ohlin förutspådde lönestopp till 1965, om ATP skulle genomföras. Man talade om ekonomisk kris, bankrutt för statsfinanserna, frihetens förkvävande, det halvkommunistiska samhället. Såväl högern som folkpartiet ansåg räddningen vara en hård nedprutning av statsfinanserna, skattesänkning och begränsning av den offentliga sektorn. Högern gick i spetsen — liksom jag föreställer mig att den kommer att göra nu — men folkpartiet traskade med ytterligt beskedligt. Många av de yttranden som då gjordes, av vilka jag här har återgivit en del, var egentligen fränare formulerade när de gjordes av herr Ohlin än när herr Hjalmarson gjorde dem.

Jag har velat erinra om dessa olycksprofetior från 1959—1960. De gav intryck av att Sveriges ekonomiska läge var katastrofalt. Omsättningsskatten, som hade genomförts 1959, var symbolen för statsbankrutt, sades det. Hur gick det? Jag har nyss skildrat läget. Ingen kan bestrida att mot bakgrunden av dessa olycksprofetior framstår den utveckling som vi har upplevt från 1960 till 1965 som fullkomligt fabulös! Vi har aldrig någonsin i Sveriges historia haft en snabbare expansionstakt än under de

fem år som följde på den borgerliga expertisens skildringar om vårt katastrofläge. Socialdemokratien lät sig icke dåras av denna framtidsbedömning. Vi sade helt enkelt: Vi måste i stället bygga ut den offentliga sektorn, och vi tar strid på denna punkt.

1960 års valrörelse blev en strid om olika bedömningar av den svenska ekonomiens bärkraft. Vi sade att det är fel att påstå att vi befinner oss på bankruttens brant. Vi måste, sade vi, bygga ut skolor, sjukhus och vägar, även om det betyder ett ökat skattetryck för medborgarna. Vi tog konsekvensen av denna vår ideologi. Vi genomförde omsättningsskatten så att den kom att tillämpas första gången ett valår. Vi kanske erinrar oss hur skadeglada de borgerliga var i början av år 1960 och hur låga våra gallupsiffror då var. Vi sade: Ta det lugnt — ni har inte vunnit något val ännu! Jag skulle tro att det är lika klokt att säga det även år 1966, att ni har inte vunnit något val ännu.

Det gick alltså inte som de borgerliga trodde. Effekten av vår omsättningsskatt och vår skattehöjning 1960 förstods av medborgarna. De sade sig: Vi vill hellre ha skolorna, sjukhusen och vägarna än ett bibehållande av ett något lägre skattetryck. Tänk, ärade kammarledamöter, om vi vid den tidpunkten hade haft en rädd och tvehågsen regim, som inte hade förstått vad ett modernt samhälle kräver! Är det någon som tror att vi då skulle ha haft bakom oss de fem gyllene år som vi nu har haft? Är det någon som tror det på allvar, må han stiga upp och vittna om det. Det torde vara ganska besvärligt för honom att få hjälp av någon expertis på den punkten.

Den lektion som vi fick åren 1959 och 1960 har något att säga oss även i dagens situation. Vi hör återigen samma räddhågsans och pessimismens röster som de som präglade högern och folkpartiet 1959 och 1960. Herr Holmbergs anförande var, som jag nyss sade, myc-

ket inlindat och mycket försiktigt. Det var väl närmast att betrakta såsom ett angrepp på mittenpartierna — man angriper ju alltid, när man säger att man är fredlig; det har jag själv lärt mig. Innebörden av herr Holmbergs angrepp var klart. Jag har redan relaterat det. Han säger att statsutgifterna är för höga. Stegringen är 6 procent högre än vad den skall vara. Han vill ha samma besparingsåtgärder vidtagna på andra områden såsom på försvarsområdet. Marginalskattorna skall sänkas betydligt, och målet är att avskaffa progressiviteten. Han var rätt kritisk mot de punktskatt höjningar som vi har föreslagit. Läger man ihop allt detta, vad är det då för skillnad mellan högerens rekommendationer i vad högeren uppfattar såsom en allvarlig samhällskris år 1966 och de rekommendationer som gavs år 1960 och 1961? Det gäller exakt samma ting. Jag föreställer mig att vad som gäller för kamraren är att svara på samma sätt som den gjorde förra gången, alltså helt enkelt att svara att den inte tror på dessa svartmålningar nu lika litet som förra gången. Det kan dock finnas ledamöter som säger: *À la bonne heure*, vi skall inte skära ner och följa herr Holmberg när han begär nedskärningar, men regeringen kan väl låta bli att öka utgifterna.

Ja, herr talman, det är klart att vi framlägger vissa förslag i år som inte är absolut nödvändiga, och dem kan man ju möjligen kritisera. Vi låter bidragen till den kommunala skatteutjämnningen stiga med 267 miljoner kronor. Det är nära hälften av hela skattehöjningen. Är det er avsikt att säga att den överflyttningen innebär en ökning av den samhälleliga sektorn? Jag tror det innebär demagogi att säga så. Standardhöjningen för folkpensionärerna går på 180 miljoner kronor. Förbättringen av åldringarnas bostäder kostar 50 miljoner kronor. Det beloppet kan ni stryka om ni vill. U-landshjälp ökar med 55 miljoner kronor — ni

Statsverkspropositionen m. m.

kan stryka den ökningen om ni vill. Kostnaderna för barndaghemmen ökar med 28 miljoner kronor. Anslaget är delvis nytt. Ni kan stryka det om ni vill. Första hälften av mentalvårdsreformerna kan ni inte stryka, ty vi är bundna av avtal, men jag tar den med bland uppräknningen av de ting som gjort att vi fått ökade utgifter. Det är 220 miljoner kronor. Stödet till handikappade ökar med 100 miljoner — ni kan stryka det om ni vill. Arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken ökar sannolikt — propositionen är ännu inte avgiven — med 50 miljoner; det går att stryka den posten också.

Detta är sammanlagt 950 miljoner. De totala skattehöjningarna uppgår till 565 miljoner. Den fråga som herrarna skall ställa sig nu, när ni så hårt kritiserar de ökade statliga utgifterna, är: Vilket av dessa nya ändamål har den karaktären att ni anser det bättre att behålla bilskatterna sådana de varit eller låta bli att höja spritskatterna? Det är detta alternativ ni har att ta ställning till, herr Holmberg — jag föreställer mig ändå att det inte kan vara svårt att svara.

Jag har redan talat länge, herr talman, men jag skulle i alla fall vilja påpeka att vi lägger fram en budget som på alla punkter innebär ett fortsättande av den politik vi slogs för 1958, 1959 och 1960, en politik som enligt vår mening inneburit en avgörande stimulans för den svenska ekonomiska utvecklingen. Låt mig nämna några punkter.

Vi har intensivt diskuterat vad befolkningsomflyttningen betyder, detta att människorna flyttar in till storstäderna och att vissa delar av vårt land drabbas av avfolkning. Vi har försökt motverka olägenheterna genom en aktiv lokaliseringpolitik och en mycket kostsam skatteutjämnning, så att vi kan säga att människorna skall ha ett alternativ till utflyttningen. Det är nödvändigt att fortsätta skatteutjämningspolitiken, även om den betyder ökning

Statsverkspropositionen m. m.

i skattebördan för oss i de rikare delarna av landet. Gör vi inte detta, betyder det att vi också lägger en orimlig skattebörda på människorna i avfolkningsbygderna, till råga på allt annat som de har att bära. Ingen av oss vill väl ändå säga, att människor skall behandlas sämre när de blir gamla, därför att de råkar bo i en fattig kommun. Åtgärderna har alltså varit behövliga, och vi måste fullfölja dem. Jag föreställer mig att det inte heller skall bli möjligt för någon att få oss bort från de vägar vi här slagit in på, även om man aldrig så mycket framhåller nödvändigheten att åstadkomma skattesänkningar.

Jag har redan påpekat att över hälften av inkomstförstärkningarna via statskassan går direkt till kommunerna för skatteutjämning, och jag tror som sagt att vi kan vara överens om att det är rimligt. Folkpensionärernas standardhöjning kostar 180 miljoner. Därtill kommer 50 miljoner i ökade kostnader på grund av att åldringarna lever längre. Det är ett stort belopp, kostar mycket pengar — återigen nära hälften.

Men regeringen har framlagt ytterligare förslag. Vi förbättrar långtidsvården, ger ökade anslag till den sociala hemhjälpen och till upprustningen av åldringarnas bostäder. Att detta behövs tror jag är alldeles uppenbart.

Det måste emellertid finnas en medveten vilja hos oss andra att betala dessa hundratals miljoner i form av ökade skatter. Varför skall man då försöka skapa den föreställningen, att det är statens verksamhet som griper omkring sig? Hela herr Holmbergs anförande gick ju i den riktningen, att staten tränger ut de enskilda medborgarna. Dessa 300 miljoner kronor eller litet däröver till åldringarna, som vi ökar de statliga utgifterna med, kan inte sägas vara ett belopp som gör att statens makt och inflytande växer, utan dessa pengar blir i stället ett stöd för många tusentals enskilda medborga-

re, som därigenom får ökad rörelsefrihet.

Är det inte renhårigt att medge att hälften av skattehöjningarna går till kommunal skatteutjämning och att den andra hälften går till stöd för åldringsvården — pensioner?

Utbildningen behöver jag väl inte närmare uppehålla mig vid — det finns säkerligen inget land som har satsat så djärvt på utbildningen som vi har gjort.

Arbetsmarknadspolitiken skulle jag gärna — om tiden hade medgivit det — ha velat uppehålla mig mera utförligt vid. Jag kan inskränka mig till en hänvisning till vad jag sade i fjolårets remissdebatt, då jag framhöll att när man talar om den snabba framstegstakten i svensk ekonomi och försöker att analysera dess orsaker skall man inte glömma bort att tryggheten har spelat en avgörande roll för människornas vilja att acceptera föränderligheten. Jag tillät mig säga — jag skall inte upprepa allt vad jag då sade — att vi i Sverige har en fackföreningsrörelse som inte motsätter sig rationaliseringar och förbättringar, även om det för stunden synes betyda arbetslöshet. Vad beror det på? Det beror på att medborgarna känner att de lever i ett samhälle som svarar för deras välfärd, även om de temporärt skulle bli utkastade ur produktionen. Produktionsstegring, herr Holmberg, är inte bara en fråga om fabriker och kapitalanläggningar, utan det är också en fråga om människor. Människornas vilja att acceptera föränderligheten finns exempelvis icke i England. Jag är övertygad om att de tretton årens högerstyrelse i England på denna punkt har betydtt en minskning av möjligheterna att komma till rätta med de problem som jag här antytt. Människorna kan inte från den ena dagen till den andra förnås att tro att de lever i ett samhälle där det finns trygghet för dem, även om de blir ut-rationaliserade. Detta måste också in i bilden när det talas om de väldiga anslagen till arbetsmarknaden. Det kanske

Statsverkspropositionen m. m.

när allt kommer omkring visar sig att de trygghetsskapande åtgärderna är lika effektiva såsom produktionspådrivande faktor som mycket annat av det vi sysslar med.

Ja, vi har inte varit ängsliga för att komma med våra synpunkter när det har gällt samhällsutvecklingen, och vi har inte varit ängsliga att lägga fram förslag som ofta kunnat te sig ganska impopulära. Hade vi handlat som somliga gör, att först känna efter vart vinden blåser och försöka ta reda på vad som är populärt, hade vi sannerligen inte vågat lägga fram omsättningsskatten — den lades visserligen fram år 1959 men den trädde i kraft ett valår. Vi hade inte vågat gå ut till människorna och säga: Ni måste bereda utrymme för en utbyggnad av vår basorganisation. Vi litat på att människorna skall genomskåda argumenten. Vi går ut till dem och föreslår även mer eller mindre impopulära åtgärder. Denna tillit och detta förtroende för människorna har hittills visat sig vara berättigat.

Det är alldeles riktigt att långtidsutredningen visar att vi har många besvärliga problem framför oss. Till det besvärligaste hör naturligtvis den arbetskraftssituation som uppstår. Samtidigt har vi massor av ting som skall utföras, sjukförsäkringen, arbetstidsförkortningen och vuxenutbildningen. Skall man kunna klara alla dessa stora ting, som måste lösas om människorna skall känna trygghet, säkerhet och frihet i vårt samhälle, fordras det en långt mera optimistisk tro på framtiden än den som präglat högerens, folkpartiets och centerns representanter här i dag. Men det fordras också en hårdare grad av planläggning och prioritering i framtiden än tidigare. Vi är beredda att arbeta efter dessa riktlinjer. Det skulle glädja mig mycket om man i denna kammare skulle ha förståelse för att den situation som vi nu inträtt i visserligen icke är katastrofal

men kräver en kärv och fast finanspolitik.

Herr BENGTSO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Hans excellens herr statsministerns anförande kan uppdelas i två avsnitt. I det ena diskuterades någonting som ständigt bekymrar statsministern, nämligen samarbetet mellan de borgerliga partierna. Det andra avsnittet gällde vår ekonomiska situation.

Statsministern frågade, om herr Holmberg representerade oppositionspartierna. Jag vill bara understryka att herr Holmberg talade för högern, jag själv och herr Lundström talade för mittenpartierna. Det behövs inga mer kommentarer. Vad som påstås därutöver är rena konstruktioner.

Statsministern sade att jag klagat över en dubbeltydighet i hans uttalande. Jag vill påpeka att statsministern själv förklarade, att det program som mittpartierna lagt fram är någonting som närmar sig det socialdemokratiska partiets. Men han började sitt tal med att säga att det är en grinig kritik av det socialdemokratiska partiets program. Vilket är det? Kan det vara likt det socialdemokratiska programmet och samtidigt en grinig kritik?

Men det är någonting annat i denna likhet som verkligen intresserar mig mycket. Det finns nämligen i vårt program redan på fjärde raden ett bestämt avståndstagande från ett socialistiskt samhälle. Jag undrar, om statsministern i och med det vill medge, att han inte längre bekänner sig till en socialistisk samhällsuppfattning, eftersom vi ju i vårt program klart tagit avstånd från en socialistisk samhällsuppfattning?

I punkt 5 i mittpartiernas deklaration står beträffande markpolitiken, att vid utformning av markpolitiken måste rättssäkerhetens krav tillgodoses och markmonopol eller en monopolisering av mark enbart i syfte att överföra denna i det allmännas ägo avvisas. Är det

Statsverkspropositionen m. m.

också statsministerns mening? Delar statsministern även den meningen, som vi har fört fram i en annan punkt, att man skall till kommuner överlåta mark som befinner sig i statens och ecklesiastik ägo?

Beträffande de ekonomiska problemen frågar statsministern, om man behöver övertyga folk om att prisstegringar är av ondo? Ja, det är tydligen så. Det finns en finansminister i den nuvarande regeringen som heter Sträng. Han sade förra året att en treprocentig inflation är tolerabel. Det finns alltså de som behöver övertygas.

Statsministern påstod vidare att låglönegrupperna befinner sig inom det socialdemokratiska partiet, men det är fel. Det finns nämligen statistik över väljarkåren som visar att de till största delen befinner sig inom centern.

Sedan vill jag rent allmänt säga om den politik som har förts att vi naturligtvis alla är eniga om att man bör befrämja alla produktionsvänliga åtgärder. Men problemet är hur dessa åtgärder skall sättas in, så att allting löper på bästa möjliga sätt. Det är där som regeringens politik brister. Som jag sade tidigare planerar man en hel del saker, och så stryper man åt med kreditrestriktioner, då man finner att vad man planerat inte gick. Det är en bild av den socialdemokratiska politiken i dag.

Statsministern talar om att centern hade dystra spådomar 1959 och 1960. Minns statsministern när vi kallades till en överläggning i^o rummen här bredvid för att av finansministern få höra de mest dystra utsikter hur otroligt många miljarder som vi skulle behöva låna i fortsättningen. Vi kanske skall tala om det också — hur man spådde inom det socialdemokratiska partiet 1959 och 1960. I det fallet kan vi nog ta varandra i hand — om inte socialdemokraterna överträffade oss betydligt i dystra spådomar den gången.

Prisstegringarna kanske jag hinner säga något om också. Statsministern började med ungefär samma redogörelse som i höstas — det är tiondels procent som skiljer. Men de där första 2,7 procenten vad berodde de på? Jo, det var resultatet av beslut i riksdagen som fattats på initiativ av regeringen. Sedan hade vi 1,8 procent i slutet av statsministerns redogörelse, och i fråga om dem kunde statsministern inte ge någon förklaring. Där har vi sammanlagt 4,5 procent. Största delen av prisstegringen beror alltså på en felplanerad politik. Det går inte att komma ifrån att regeringen här har sitt dryga ansvar.

I fråga om bostäderna vill jag säga att det var precis samma tongångar som valdes. Vi har byggt så mycket, sade statsministern. Det är alldeles utmärkt! Men, herr statsminister, får jag fråga, hur mycket var nettotillskottet, hur många fick lägenhet? Hur mycket minskade bostadskön? Hur mycket förkortades tiden för dem som står och väntar i bostadskön? Det är detta som är det väsentliga, men om den saken talas det ingenting.

Så vill jag rätta till en ren felaktighet. Statsministern sade något om att borgerligheten har klagat över överbalansering av budgeten. Nej, det har ju varit underbalanserade budgetar. Både herr Hedlund och jag har under flera år påpekat att det har varit en svag budget som lagts fram, vilket vi anser vara en oriktig politik under en högkonjunktur. Det framhöll jag även i mitt första anförande i dag.

Statsministern talade om industriinvesteringarna under förra året, men observera att det är under fyra år, från 1961 till 1965, som industriinvesteringarna legat på en oförändrat låg nivå. Där har vi ett av de stora felen och en av orsakerna till svårigheterna för produktionen i dag.

Jag kan sluta, herr talman, med att säga att då man nu begär besparingar har centern presenterat en balanserad

budget. Om vi på någon punkt ökat utgifterna, så har vi också föreslagit inkomster på annat sätt, visserligen felaktigt återgivet i den socialdemokratiska valhandboken vid valet förra gången, men det kan ju inte statsministern ha någon skuld i, utan det är bara att observera att den skildringen bör korrigeras. Vi har i varje fall inte orsakat några ökade utgifter. Det är planeringen från början som är det felaktiga i den socialdemokratiska politiken. Där ligger orsaken till att vi har en hel massa svårigheter med köer och besvärligheter på en mängd områden. Det är där som man har gjort misstagen från regeringens sida.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman Jag vill först till statsministern framföra mitt tack för det besked han lämnade rörande det nuvarande valprovisoriets tillämpning även vid kommande val. Jag tror att det är av utomordentligt stort värde för dem som sysslar med valfrågorna att de fått klart besked på denna punkt redan nu.

I fråga om de olika angrepp som gjorts mot redogörelsen för den s. k. mittendelegationens arbete kan jag i stort sett ansluta mig till vad herr Bengtson sade.

Jag vill beträffande markpolitiken dessutom framhålla att jag inte kan förstå att där föreligger några oklarheter, vilket herr Erlander menade att det gjorde — om jag inte missuppfattade honom. Om man säger att man vill öka möjligheterna till en aktiv markpolitik för kommunerna men inte så långt som till ett kommunalt markmonopol, innebär väl det i och för sig ingen motsägelser. Endast den som är fast besluten att verka för att vi skall få ett kommunalt markmonopol — det finns de som önskar det — kan vara missbelåten med inskränkningen. Där är alltså en skilljelinje mellan oss och socialdemokraterna.

Statsverkspropositionen m. m.

Det har från socialdemokratiskt håll riktats även andra angrepp mot det programsammandrag som från mittendelegationen utlämnats till allmänheten för att det i vissa avsnitt skulle vara oklart och inte lämna några bestämda besked om hur vi anser att saker och ting bör ordnas. Nu är det ju inte något regeringsprogram och än mindre ett parti-program. Det är resultatet av undersökningar inom två partier i avsikt att penetrera förutsättningarna för ett vidgat samarbete. Jag vet att statsminister Erlander själv har varit primus motor för att skriva ett regeringsprogram för en koalition med ett annat parti. Jag tog fram det dokumentet, när jag fick höra kritiken för att få veta hur ett konkret och precist program skulle se ut. Det jag fann var en besvikelse. Jag skulle ur detta regeringsprogram kunna läsa upp praktiskt taget vad som helst och finna de mest allmänna formuleringar, som delvis skulle kunna ordagrant upprepas i dag, eftersom det rör sig om ämnesområden som allttjämt är aktuella.

Full sysselsättning, trygghet mot nöd, en rättvis inkomstfördelning — det var allmänna målsättningar. »I dagens läge måste den ekonomiska politiken inriktas på att bekämpa de inflationistiska krafterna inom landet i syfte att bevara penningvärdet och balansen i utrikeshandeln.» Det är som om vi hör en redogörelse för dagens situation, men inte talas det om hur åtgärderna skulle gå till. Även här är det allmänna uttalanden, som anger inriktningen.

Det står vidare: »Till de behov som bör tillgodoses hör bostäder, skolor, sjukvårdsanstalter, vägar och järnvägar. Landets kraftförsörjning bör tryggas genom vidmakthållande av en hög utbyggnadstakt. Landsbygdens berättigade anspråk på elkraft skall tillgodoses som ett led i strävandena att möjliggöra en rikare utveckling av landsbygdens näringsliv.» Sedan talas det om att man skall undvika detaljregleringar: »Härvid bör i främsta rummet gene-

Statsverkspropositionen m. m.

rella metoder av kredit- och finanspolitisk natur användas och detaljregleringar undvikas. Från samhällets sida bör eftersträvas att de uppställda målen vinnas genom överläggningar och överenskommelser med de organisationer som företräder olika folkgrupper. I fråga om arbetsmarknaden är detta nödvändigt med hänsyn till önskvärdheten av att statliga tvångsingripanden undviks på detta område» — det är någonting som statsministern inte längre tycks vara så intresserad av.

Jag skulle kunna fortsätta uppläsningen, men jag har ju bara några minuter till förfogande och måste därför inskränka mig till detta.

Statsministern riktar den invändningen gentemot folkpartiets och centerpartiets förslag om en rundabordskonferens, att man icke anser att regeringen bör blanda sig i lönefrågorna på arbetsmarknaden. Jag kan förstå att den inte vill det, men här är det ju fråga om en allsidigt sammansatt konferens som skall ta upp hela inkomstbildningens problem. Detta är en psykologisk fråga, om hur man skall åstadkomma ett förtroende för prisnivåns stabilitet, så att folk kan spara, kapitalmarknaden lättas och inflationen möjligen begränsas. Jag tycker att detta i och för sig inte innebär någon inblandning från regeringens sida i lönerörelsen, och en sådan mångsidig överläggning kan ha stor betydelse.

Dessutom vill jag erinra om att folkpartiet har väckt frågan om ett ekonomiskt-socialt råd med deltagande av alla de uppräknade parterna. Där gäller det alltså en bestående institution och inte en rent tillfällig historia.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att statsministern ännu inte har kommit över den chock han tydligen upplevde när han fann att det i fortsättningen inte går att tussa ihop de borgerliga par-

tierna, men jag förstår att herr statsministern försöker göra det in i det sista genom att på väsentliga ekonomiska och politiska punkter klart misstolka mig.

Men låt mig kasta tillbaka frågan om borgfreden och politisk splittring! Föreligger det inte inom det socialdemokratiska partiet en markerad och öppen splittring i vissa frågor? Hur är det, herr statsminister, i försvarsfrågan? Herr statsministern brukar försvara Stockholms-Tidningen, men är herr statsministern beredd att också försvara sådana uttalanden i Stockholms-Tidningen om försvarsfrågan som framkom för en tid sedan, nämligen att man skulle slopa hela det svenska försvaret och övergå uteslutande till ett guerillaförsvaret?

Eller hur är det i monarkifrågan? Det är alldeles uppenbart att det finns minst 34 socialdemokratiska riksdagsmän i de båda kamrarna som vill ha republik. Solidariserar sig herr statsministern med dem?

Eller hur är det i skattefrågan? Herr statsministerns anförande visade att det finns en skillnad mellan statsministern och finansministern. Finansministern säger att vårt nuvarande skattesystem till stora delar har tillkommit i ett helt annat samhälle än det i vilket vi nu lever. Han anser att det inte bör tas för självklart att just det nuvarande svenska skattesystemet är det som bäst passar morgondagens samhälle. Detta innebär ett krav på omläggning av skattesystemet. Det reformkravet försöker statsministern nu vifta bort under påstående att mina förslag rörande en sänkning av marginalskatten, en övergång till mervärdeskatt och ett accepterade av skatteberedningens förslag uteslutande skulle gynna de högre inkomsttagarna. Är herr statsministern helt oförstående för denna reform, som löntagarna uppfattar såsom den mest angelägna?

Statsministern berörde också pris-

stegringen och försökte förklara den genom att dela upp den sexprocentiga prisökning, som vi upplevde under 1965, och därmed visa att den inte var så farlig. Ja, det har gjorts många försök att missleda de svenska inkomsttagarna angående prishöjningarna. Ett försök gjordes i finansplanen, där man inte ville redovisa den verkliga prisökningen, utan talade om ett »nettoprisindex» och sökte därmed visa att prishöjningen 1965 var lägre än under 1964.

Men låt oss gå till 1966! Tror herr statsministern att prisökningen med den ekonomiska politik som framläggs i finansplanen och som herr statsministern är huvudansvarig för skall inskränka sig till 2,5 procent, såsom det står i finansplanen? Jag vill påpeka att regeringen när den räknat fram denna siffra inte har tagit hänsyn till det genomsnittet i priserna som de ökade konsumtionsskatterna medfört.

Herr statsministern är skicklig i att några år efteråt förklara ett händelseförlopp på det speciella sätt som bäst tillgodoser regeringens propagandistiska synpunkter. Det var med intresse jag hörde statsministerns beskrivning av hur pensionsfrågan behandlades 1964 när det enligt statsministern var fråga om utdelning av 2 miljarder kronor. Men är det inte viktigt att vi går till kärnpunkten i pensionsfrågan, nämligen att hundratusentals pensionärer ställdes utanför ATP-systemet? Det var deras förhållanden som högerpartiet ville förbättra. Den kampanj som högerpartiet bedrev vid det tillfället ledde till att regeringen tvingades tillsätta en utredning för att klara frågan. Jag är övertygad om att regeringen inte hade någonting emot den utredningen. Jag är också övertygad om att vi alla skall kunna samsas om ett förslag som ger pensionärerna denna förbättrade standard.

Statsministern var sedan ett par gånger inne på frågan om besparingar. Jag vet att regeringen har önskat att

Statsverkspropositionen m. m.

vi inte skall ha remissdebatt förrän efter det att partimotionerna från oppositionens sida har lagts fram. Det är ju, herr statsminister, i våra partimotioner som vi — alltså senast den 27 januari — presenterar våra budgetalternativ och preciserar våra politiska framställningar. Det kommer vi också att göra denna gång. Men vi kommer inte att — som statsministern tydligen önskar — skära ner och minska statens utgifter totalt i förhållande till nuvarande budgetår, utan vi vill minska *ökningstakten* i statens utgifter. Det är viktigt att ha den skillnaden klar för sig.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Nej, herr Holmberg, så lätt kommer man inte ifrån vad högern ställde till med år 1964!

Emot en praktiskt taget enhällig ekonomisk sakkunskap, emot praktiskt taget hela den svenska riksdagen utom högern rev man upp en fråga på ett sätt som otvivelaktigt, om man hade lyckats skrämja majoriteten i riksdagen till att acceptera det förslaget eller om man inte råkat ut för ett valnederlag, skulle ha kunnat medföra en våldsam påspädning av köpkraften i landet.

Ingen människas drömmar om annat än att våra pensionärer behöver stöd, men det stödet skall de få genom att utgift balanseras mot inkomst för staten och inte på det sättet, att vi skall ta pengar som ligger sparade för andra ändamål och kasta ut dem för att komma förbi ett svårt ekonomiskt socialt problem.

Det är omöjligt för herr Holmberg, om han vill vara uppriktig i sin kamp mot inflationen, att inte erkänna att vad högern då föreslog och lyckligtvis saknade makt att göra, skulle ha inneburit en våldsam försämring av Sveriges ekonomiska läge, framför allt ur de synpunkter som högerledaren nu betraktar såsom väsentliga. Jag tycker att

Statsverkspropositionen m. m.

det skulle vara renhårigt av honom att här gå upp i talarstolen och säga: »Vi felbedömde situationen 1964.»

Att påstå att centerpartiet, folkpartiet, socialdemokraterna och kommunisterna skulle sakna intresse för att hjälpa de gamla är ju häpnadsväckande. Det är självklart att vi haft precis samma inställning till dessa problem, oavsett om högern hade gjort sitt utspel eller inte. Den enda effekt det hade var att vi fick ägna så mycken kraft åt att upplysa allmänheten om vilka ekonomiska risker det skulle vara förenat med att låta högerpartiet få någonting att säga till om när det gäller Sveriges ekonomi, att det var många andra problem som inte blev tillräckligt belysta under valrörelsen. Det var kanske detta som herr Holmberg innerst inne syftade till, ty jag har svårt att tro att en klok människa kan inbilla sig att folkhushållet skulle kunna, även om vi skött finanserna utmärkt — som jag tycker att vi har gjort — tåla en omedelbar utdelning av 2 miljarder av sparade medel utan att det skulle ha någon som helst inflationseffekt. Jag har, herr Holmberg, svårt att tro att herr Holmberg har den meningen. De gamla skall hjälpas, och det visar vi i årets budget, även om det innebär skattehöjningar. Den solidariteten visar alla politiska partier. Högern är ensam om att vilja gå genvägar till målet, genvägar som inte skall kosta några pengar för skattebetalarna. Jag tycker att det skulle vara på tiden att den nya högerledningen toge avstånd från den politiken.

Sedan säger man från både den ena och andra sidan: »Varför skall vi resonera om splittringen inom borgerligheten» — det var herr Holmberg som sade det — »det finns ju socialdemokrater som vill avrusta, och det är väl tecken på splittring.» Sivar Arnér sitter ju inte i Sveriges riksdag. Jag tror att han är en mycket isolerad person, jag vet inte om han tillhör det socialdemokratiska partiet — han är välkommen i

partiet, ty jag tror att han är en uppriktig demokrat. Men att åberopa honom såsom ett exempel på hur splittrad socialdemokratien är, är egentligen ganska humoristiskt, såvitt jag kan förstå. Man säger att det tydligen finns både republikaner och monarkister i det socialdemokratiska partiet och har stora bekymmer för hur det skall gå för oss, eftersom vi är så splittrade. Herr Holmberg, gör sig inga bekymmer! Vi tror att vi skall kunna hålla ihop rätt bra om vilka linjer vi skall följa i författningsfrågan. Men han gör ett försök att vända hela uppmärksamheten från det vi nu diskuterar. Här diskuterar vi Sveriges ekonomi och statsverkspropositionen. Då kommer herr Holmberg och pratar om Sivar Arnér och Stockholms-Tidningen. Vad är det annat än en eländig undanmanöver, därför att han inte vill ha en diskussion i sakfrågan.

I diskussionen om dessa ting har tre partier ingått borgfred med varandra, och de skall inte säga ett ont ord om varandra. Det var ju intressant. Man vill alltså ha ett slags borgfred. Men då måste ni väl ha någonting att vara överens om? Ja, säger herr Bengtson, vi är överens om att vi inte vill ha ett socialistiskt samhälle. Det var ju fint det, då har ni ju någonting att vara överens om.

Varför står då kamp mot det socialistiska samhället i mittendeklarationen? På punkt efter punkt kräver mittenpartierna ökade samhälleliga ingripanden. Jag vet inte vad herr Bengtson har för uppfattning om socialism, men det skulle vara intressant att få höra en utläggning av honom härom. Vår politik, såsom vi har drivit den under efterkrigstiden, har ju varit en strid för en utökning av den samhälleliga sektorn, för ökat inflytande från samhällets sida, o. s. v. På punkt efter punkt består mittenpartiernas kamp mot socialismen i krav på en väsentlig utökning av den socialistiska sektorn. Utmärkt!

Men då är väl ni också socialister! Går högern med på det då? Nej, svarar högern. Vi går absolut inte med på en socialisering av t. ex. marken, utan det måste det resas ett bestämt stopp emot.

När man läser mittendeklarationen beträffande marken får man ett första intryck av att det är en rent socialistisk och ganska radikal förklaring. Men så finns det på varje punkt en liten liten glugg, så att herr Holmberg skall kunna slinka in. Man säger å ena sidan att kommunerna skall ha möjlighet till långsiktig planering. Litet längre ned säger man: Nej, kommunerna skall inte få köpa marken med mindre än att den verkligen skall vara avsedd för bostadsutnyttjande. Vem kan överblicka det? En framsynt kommunalman för tjugo år sedan t. ex. kunde mycket väl vilja köpa en tomtbit, som då icke låg inom ett område som man då trodde skulle behöva bebyggas med bostäder. Det skulle han alltså inte haft rätt att göra enligt denna reservation. Först skall han tydligen vara framsynt och kunna se tjugo år framåt i tiden, men han får inte vara så framsynt att han räknar ut att det skall byggas bostäder på detta område om tjugo år. Då får han inte köpa marken, ty en hejdlös kommunal bostadsexploatering får inte bli följden.

Tomträtten skall man slåss för — det är ett gammalt och fint socialdemokratiskt krav. Men så säger högern att naturligtvis skall både kommuner och enskilda köpare ha rätt att välja. Vad blir det då kvar av det karska ställningstagandet? Då kanske man å ena sidan säger, att där vill man inte ha tomträtt, och å andra sidan säger att där kommer det köpare som vill ha det. Vad blir resultatet? Jo, det blir mittenpartipolitik. Någon klarhet i vad det är fråga om på denna viktiga punkt finns inte.

Beträffande jordvärdestegringskatten ansluter man sig helt till det socialdemokratiska kommunalprogrammet. Det är bra, ni skall få all uppmuntran på den punkten, var säkra på det. Jag kan inte hjälpa att jag tycker mig se

Statsverkspropositionen m. m. herr Hedlund triumferande när den formulering kom som praktiskt taget utsluter bondejorden från jordvärdestegringskatten — det var mycket intressant.

Ja, jag bara tar upp en enda detalj för att visa att här verkligen finns någonting att tala om — om man *vill* tala om det.

Men jag återgår till herr Holmberg ett ögonblick. Herr Holmberg har inför denna kammare lagt fram ett program. Han säger att det är ofint att diskutera det, ty han skall närmare utveckla det i motioner. Men det är inte mitt fel, att remissdebatten hålls nu. Det är ett envist motstånd ifrån oppositionen som gör att remissdebatterna hålls på en olämplig tidpunkt, och det skall väl i alla fall inte regeringen lastas för. Oppositionen har alltså möjlighet, vilket herr Holmberg utnyttjade, att säga: Vi kommer med så fina motioner senare, och då skall vi diskutera.

Men herr Holmberg har i alla fall lagt fram ett program. Han säger så här: Statens utgifter stiger med 10 procent, produktionsstegringen ger utrymme för 4 procent. Det är 6 procents hårdare stegring, räkna ut själva hur många hundra miljoner som ryms där. Vidare säger han: Försvaret går man hårt fram emot — man skall gå lika hårt fram mot andra delar av den offentliga sektorn. Samma sparsamhet skall visas. Vad innebär det?

Sedan säger han: Vi skall ta bort progressiviteten på litet sikt, men man skall omedelbart genomföra väsentliga förändringar i marginalbeskattningen. Ja, jag medger att man inte vet vad det innebär förrän man får se förslagen.

Vidare säger han att vi skall införa en annan ordning beträffande bostadspolitik. Det måste betyda en avveckling av de generella bostadssubventionerna, d. v. s. en hyreshöjning utöver den hyreshöjning som regeringen anser sig tvingad att föreslå.

Det är fyra huvudpunkter. Det fanns ingenting mer i herr Holmbergs hela

Statsverkspropositionen m. m.

anförande — mer än det eleganta sättet att framföra det; där är han obestridlig mästare, bland partiledarna i varje fall!

När det inte fanns någonting mer må det ursäktas mig om jag frågar: Kära hjärtanes, är *det* borgfredspartnern till mittenpartierna, som säger att de skapar förnyelse inom svensk politik? Det är en väldigt oskyldig fråga, som man inte kommer ifrån genom att som herr Holmberg säga: Vi håller ihop!

Men vad är det ni håller ihop om? Det skulle vara intressant att få reda på det.

Mittenpartiprogrammet är verkligen lockande att tala om. Jag tycker det är utmärkt att ni har gått ihop. Jag har inte ett ont ord att säga om några konsolideringssträvanden i svensk politik. Jag vill inte sluta kommunisterna i min famn, det undantaget gör jag, men om mittenpartierna slår sig ihop är det bara bra. Då kanske vi får någon reda. Bland annat skulle kammaren slippa höra både herr Bengtson och herr Lundström. Av dessa två föredrar jag obetingat herr Hedlund.

Det är ju alltid en fördel att på det sättet rationalisera, och jag stöder alla sådana planer. Men då skall ni väl ha någonting att komma med. Vad har ni att komma med?

Jo, säger herr Lundström, vi har faktiskt kopierat 1951 års regeringsdeklaration i fråga om plattityder — det var ju innehållet i hans replik.

Men det är snart 20 år sedan den regeringsdeklarationen skrevs. Tänk, herr talman, vilken förnyelse av svensk politik att inte ha någonting annat än en regeringsdeklaration av 1951 att hänvisa till!

Herr ADOLFFSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Det har här i debatten liksom i flera sammanhang sagts av herr Holmberg att regeringen på vissa punkter har handlat undfallande inför trycket från kommunisterna. Man kunde ju i och för sig själv från par-

kettplats ha avnjutit denna framförda vaudeville mycket passivt, men förlåt ändå att man som åhörare blandar sig litet i spelets gång, trots att ju diskussionen kommit att röra sig om andra tema under de senaste minuterna. I vad mån regeringen har haft trycket från kommunisterna med som en osynlig men verkande kraft när nådiga luntan har sammanställts vore det väl olämpligt av mig att fälla några omdömen om. Jag kan ju få behålla min tro i det avseendet men föredrar dock att inte bekantgöra den på de väsentliga punkterna. Jag vill likväl ha sagt att i den mån som den jämmer som herr Holmberg upprepat vid så många tillfällen gäller exempelvis att miljardrullningen till militären för ögonblicket har något dämpats eller att förslaget om mervärdeskatt alltjämt vilar i departementen — av statsministerns anförande framgick dock att man inte vet hur länge den kommer att vila — så tror jag att en bekräftelse är möjlig på att ett visst slag av undfallenhet, som det heter, har förekommit. Detsamma torde väl gälla sådana saker som exempelvis att det nu kanske äntligen blir någonting av med en förnuftigare markpolitik, en fråga som för några ögonblick sedan diskuterades här. Ätminstone ett par reformer av betydelse för arbetsfolket har kommit att omnämnas i finansplanen även om vi ännu ingenting klart vet om perspektiven för deras förverkligande.

Herr talman! Bortsett från hela frågan om varifrån det tryck kommer som enligt högerns förklaringar har en sådan effekt så är det ledsamt tycker jag att högern inte har ännu mer att klaga över i det avseendet. Trycket borde ha verkat också så att åtgärderna mot det s. k. efterfrågetrycket riktats emot dem som åstadkommit snedbelastningen och inte emot dem som aldrig kan efterfråga livsförnödenheter upp till det behövligas nivå, vilket i hög grad kommer att bli fallet med de förslag som nu här förelägges oss.

Statsverkspropositionen m. m.

Vi anser för vår del, och jag tycker att jag bör kunna få säga det nu, att lyximporten, i synnerhet av lyxbilar, borde begränsas. Vi tycker att investeringarnas nyttighet och behövlighet inom privatindustrien borde kontrolleras, och vi hävdar att den s. k. arbeitskraftsreserven, de många tiotusental arbets sökande hemmafruarna, borde ges möjligheter att i förvärsarbete producera mera av de varor som behövs för hemmakonsumtion och för den export som vi anser så angelägen. Vi tycker också att vi borde framställa en långsiktplan för hävande av bostadsbristen, och jag måste således anse, herr Holmberg, att regeringen icke tillräckligt beaktat det tryck som enligt hans uppgift förekommit från kommunisternas sida i dessa frågor. Det skulle sannoligen inte ha skadat med mera »undfallenhet». Jag diskuterar alltså inte om det är en undfallenhet eller inte, jag rättar mig endast efter herr Holmbergs vokabulär. Regeringen borde ha avstått ifrån att bekämpa inflationen med inflatoriska medel. Bl. a. genom att i enlighet med våra förslag kraftigt beskatta spekulationsvinsterna på aktiebörsen och införa särskild skatt på markvärdesstegringarna och genom att införa en ökad skatt på de stora förmögenheterna skulle ekonomiskt utrymme ges för en bättre åldringvård än den som nu praktiseras och en bättre familjepolitik.

Jag vill slutligen bara säga — jag har väl inte så mycket taltid kvar — att högerns tal om verkningarna av kommunistiskt tryck på den aktuella politiken vill jag i övrigt tolka så, att enligt dess mening hade regeringen gått längre i kärvhetens och åtstramningens politik om inte den s. k. konkurrensen från oss hade varit, och då vill jag säga att om min tolkning är riktig av herr Holmbergs tolkning av situationen så kan man med ännu större förvisning säga att man således inte lever sitt politiska liv förgäves, utan det åstadkommer en viss effekt.

Vad är det nämligen de borgerliga ytterligare vill? Det kan inte redovisas på de här sekunderna, men bl. a. vill de ha sådana begränsningar av de statliga åtagandena att den samhällliga servicen skulle komma att försämrats. Den miljard ytterligare i utgiftsökning som det är fråga om skulle leda till att i vart fall icke en försämring uppstod, möjligen någon liten förbättring. Man ville ha mervärdesskatt och en ännu kraftigare försämring av det statliga bostadsstödet, så att hyrorna skulle kunna höjas ännu mer än vad som kommer att ske till följd av regeringens förslag. Herr Holmberg underströk ju alldeles särskilt detta.

Jag förstår att jag nu måste lämna talarstolen, och jag vill bara säga att i den mån vår existens har medverkat till att denna framfart åtminstone något bromsats, så är det klart att vi är tillfredsställda, men vi önskar självfallet också en politik som lägger grund för goda framsteg.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Hans excellens statsministern deklarerade med stort patos att vi här skall diskutera Sveriges ekonomi och inte en hel del andra saker, något som han beskyllde herr Holmberg för att göra. Sedan upptogs största delen av statsministerns senaste anförande just av kommentarer och anmärkningar kring ständiga bekymmer för hur det står till med oppositionspartierna och hur man skall få dem till att samarbeta.

Det mesta av vad statsministern sade i sitt första anförande — anmärkningar mot centern och mittenpartierna — har fallit till marken. En hel del av de frågor jag ställt blev obesvarade. Förmodligen fick det väl accepteras vad jag sade i mitt förra anförande.

Det har talats en del om klarheten i programmet, som det finns anledning att ytterligare beröra. När mittenpartierna har lagt fram ett program, så an-

Statsverkspropositionen m. m.

ser vi att vi i största möjliga utsträckning klargjort vad vi menar, men andra kan tolka det på ett annat sätt. Jag skall ta fram det socialdemokratiska parti-programmet. Det är inte så ofta synligt numera, men jag har det givetvis. Där står det i en paragraf, om vi skall tala om socialisering, att man skall ha en planmässig folkhushållning som syftar till att utnyttja allt effektivt. Vidare står det att »i all den omfattning det är nödvändigt» skall man göra så och så, bl. a. överföra i samhällets ägo naturrikedomar o. s. v. Det är väl en klar text, herr statsminister: »i all den omfattning det är nödvändigt». Är det inte en sådan text som en skatteman — numera inte tillhörande kammaren — en gång karakteriserade som en kautschukparagraf om vilken ingen egentligen vet vad den innebär?

Jag skall inte klandra det socialdemokratiska partiet för den skrivningen. Jag vill bara belysa att man inte kan skriva program som är så preciserade att de föreskriver vad man skall göra i morgon, om en vecka eller om en månad. Det går inte att skriva på det sättet.

Det kanske inte är så snällt att citera en sak till ur det socialdemokratiska parti-programmet. I punkten 8 står det nämligen att samhället garanterar — observera garanterar! — rymliga och goda bostäder till överkomliga kostnader för familjer med barn. Det är möjligt att det finns personer som kommer att observera detta och kanske åberopa det, vilket ju vore litet obehagligt för hans excellens statsministern i nuvarande situation.

Hans excellens statsministern talade om frågor där vi har angivit alternativ. Jag har bestämt för mig att vi har hört ganska många uttalanden om valfrihetens samhälle. Det är möjligt att vi rent av tagit något intryck av statsministerns ständiga tal om valfrihetens samhälle, och då borde det väl vara oss förlåtet om vi också talar om den saken.

Herr talman! Jag skall inte utnyttja de sex minuterna nu, ty vad jag sade förut har inte kommenterats. Jag bara konstaterar vad jag sade tidigare, nämligen att den politik som förs av det socialdemokratiska partiet kännetecknas av ryckighet, opportunism och brist på planmässighet. När vi nu har lagt fram ett program, så är det klart att vi anser att vi har givit ett alternativ i svensk politik, och det kommer att närmare utformas i detalj. Vad statsministern innerst inne oroar sig så mycket för är väl att det kommit ett ordentligt alternativ i svensk politik, presenterat av centern och folkpartiet.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av statsministerns fråga, som jag inte hann besvara förra gången, vill jag framhålla att herr Holmberg är talesman för högern och inte för folkpartiet. Med hänsyn till vad som har förekommit noterar jag dock att den socialdemokratiska partiordföranden tydligen är mycket ängslig för talet om borgfred inom oppositionen. Det är enda förklaringen, såvitt jag kan förstå, till hans fantasier.

För varje objektiv läsare — till dem räknar jag i detta sammanhang inte statsministern — framgår av mina citat ur regeringsprogrammet år 1951 — jag tyckte att det framgick även av herr Bengtsons citat ur det socialdemokratiska parti-programmet — att mittendeklarationen i jämförelse med herr Erlanders »plattityder», som han själv kallade dem, är en lysande kontrast i klarhet.

Beträffande markpolitiken noterar jag bara helt kort att statsministern tydligen har slagit fast att det inte skall behöva finnas några påvisbara skäl för att en kommun skall kunna tvångsvis förvärva mark. Privata överenskomelser kan den naturligtvis träffa liksom varje människa. Jag tycker dock att det är en ganska intressant upplysning som statsministern här har lämnat.

Statsministern har även frågat oppositionen vilka åtgärder vi vill föreslå för att komma till rätta med prisstegringarna. Vi har från folkpartiet vid tidigare riksdagar lämnat en mängd förslag, och vi återkommer i år under motionstiden. Herr Erlander kan i det avseendet vara lugn. När han säger att prisstegringar visst är något ont, undrar jag dock om detta också gäller den treprocentiga prisstegring varje år som finansministern har förklarat vara tolerabel. Man kan ju i regeringen börja med att justera bort denna cyniska uppfattning. Den har gjort mycken skada.

Den skönmålning som av statsministern gjorts här av hur bra vi har det underlät att ta upp vissa ting. Han påpekade att socialdemokraterna 1959—1960 kämpade för att »bygga ut skolor, sjukhus, vägar» o. s. v. Ja, vi vill gärna ha både skolor och sjukhus vi också, men vi vill därtill ha folk som sköter patienterna och som sköter de gamla på pensionärshemmen och i hemmen. Vi vill ha lärare, som kan ge eleverna kunskaper. Det råder som bekant mycket stora brister på detta område, och dessutom fattas ju både skolor och sjukhus i betydande omfattning.

Det har här varit tal om skatten. Vid fjolårets remissdebatt frågade jag finansministern vad han skulle göra kommande år när det bortfall i skatteintäkter på 500 miljoner kronor, vilket var följderna av den s. k. skattereformen, skulle betalas. Han sade då att det var bättre att vänta och se till dess man fick klarare grepp om situationen. Nu har man väntat och sett och därvid funnit att dessa 500 miljoner kronor motsvarar de extra höjningar på sprit, vin, bilaccis exklusive oms, och bensen, vilka beräknas ge 535 miljoner kronor. Det var en ganska dyrbar skattereform som genomfördes 1965.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern kallade det en eländig undanmanöver från min

Statsverkspropositionen m. m.

sida att jag riktade uppmärksamheten på det socialdemokratiska partiet och på regeringens politik. Men är det verkligen en eländig undanmanöver att fråga landets statsminister hur regeringspartiet ställer sig till skattepolitiken, när han i sitt anförande antydde att här förelåg en skillnad mellan honom själv och hans finansminister? Är det verkligen en eländig undanmanöver att fråga hur statsministern ställer sig till det socialdemokratiska förslaget om införande av republik? Eller att fråga hur det egentligen är med enigheten inom socialdemokratien rörande försvaret? Jag tycker att detta är starkt motiverade frågor som hör till en remissdebatt, eftersom det i första hand är regeringens politik som skall diskuteras vid ett sådant tillfälle.

Men det finns naturligtvis anledning att tillmötesgå statsministern när han onskar en diskussion också om den ekonomiska politiken, fastän jag inte hörde så mycket av ekonomisk politik i statsministerns långa anförande. Låt mig göra detta i form av två konkreta frågor. Regeringen menar nu exempelvis att exporten nästa år skall stiga med 7 procent. Konjunkturinstitutet, regeringens sakkunnigorgan på området, ansåg att vi inte orkar med en större exportökning än 4 procent. Hur vill statsministern förklara regeringens gynnsamma prognos för exportutvecklingen? Och hur vill statsministern göra troligt att importökningen skall kunna gå ned till 4,5 procent från 11 procent förra året, trots att näringslivets investeringar måste öka mycket starkt under 1966? I finansplanen påpekas ju fullt riktigt att en ökning av näringslivets investeringar också kräver en ökad import. Är det verkligen de höjda skatterna på bensen, bilar, telefonsamtal, vin och sprit med tillhoppa 570 miljoner kronor som skall vända hela detta ekonomiska läge?

Statsministern efterlyste så den enighet mellan de borgerliga partierna, som han inte kan eller inte vill se. Låt mig

Statsverkspropositionen m. m.

först ge ett exempel som gäller skattefrågan. Förra hösten enades de tre borgerliga partierna i bevillningsutskottet kring en reservation, där vi gemensamt begärde en skrivelse till Kungl. Maj:t om den framtida utformningen av skattesystemet och önskade att en samlad skattereform skyndsamt genomföres. I bostadsfrågan är situationen precis densamma. De borgerliga partiernas eniga uppträdande — låt vara att differenser förekommit i många detaljer — har tvingat regeringen till en snabbare avveckling av bostadssubventionerna än tidigare. Och är det inte just de tre borgerliga partiernas gemensamma uppträdande i författningsfrågan som ändå har lett till en större förståelse från regeringens sida för nödvändigheten att åstadkomma en författningsreform? Jag hoppas att den förståelsen så småningom också skall leda till konkreta resultat.

Jag nämner bara dessa få exempel — jag skulle kunna återkomma med flera.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Herr Holmberg säger att han kan åberopa att de borgerliga partierna ändå är eniga och hänvisar till ställningstagandet i skattefrågorna. Ja, det har väl hänt förr, herr Holmberg, att de borgerliga partierna enat sig beträffande skatten utan att detta betraktats såsom några alternativ till regeringspolitiken.

Jag började mitt anförande med att skildra hur det såg ut i kammardebatterna år 1959 då det var en absolut borgerlig samling emot omsättnings-skatten och då kommunisterna i sina anföranden jamsade med borgerligheten och motsatte sig omsättningsskatt. Det var en vacker samling av opposition! Idén i mitt huvudanförande var att visa att det hade varit utomordentligt skadligt om en samling av den typen fått påverka svensk politik. Den borgerliga samlingen 1959—1960 hade

inneburit att vi icke haft utrymme på kapitalmarknaden för den våldsamma expansion som ledde oss fram till den nuvarande välständsökningen. Det tycker jag i hög grad är ekonomi.

Jag tillåter mig hänvisa till protokollet för att belysa graden av sanningsenlighet när herr Holmberg påstår att vi inte här har diskuterat ekonomi. Huvudparten av mitt anförande var ju en analys av den ekonomiska situation som vi har haft under de senaste fem åren, våldsamt kontrasterande mot de skräckskildringar som man från borgerlig sida då tillät sig.

I dag befinner vi oss i ett läge då vi får lov att höja de indirekta skatterna. Allright, det är väl ingen som tycker att det är särskilt roligt, men att från den utgångspunkten skildra läget som fruktansvärt dystert och att göra sig skyldig till alla de svartmålningar som man här kommer med är en skildring som jag reagerar emot. Ett studium av mitt anförande torde visa att jag ägnade större delen av anförandet åt en diskussion om Sveriges ekonomiska läge och de konsekvenser för statsmakterna, inklusive oppositionen, som detta Sveriges ekonomiska läge ställer oss inför.

Jag vill inte påstå att det var ett misstag av de borgerliga partierna att ena sig om skatterna, eftersom det här föreligger en intresseomställning. Vi som representerar de mindre inkomsttagarna har helt naturligt därvidlag andra intressen än Ni har. Det är följaktligen ganska naturligt att det kan bli en konfliktsituation när det gäller skatterna. Däremot anser jag att det är en högst olämplig metod, när det gäller reglerna för hur vi skall fatta beslut i denna kammare och hur svenska folket skall välja riksdag, att den ena halvan av nationen isolerar sig från den andra och försöker provocera en strid kring författningsfrågan. Jag tror att vi kommit mycket fortare fram till ett resultat, om vi i lugn och ro hade fått behandla denna viktiga fråga, en sak som vi omedelbart föreslog när

borgerligheten signalerade sina utbrytningsmanövrer. Ni har icke vunnit en enda månad, en enda dag när det gäller reformen på den metodiken. Jag tillät mig vid en presskonferens säga: Räkna med oss när det gäller författningsfrågan! Det är ett råd som jag har gett hela tiden. Jag tror att det hade varit klokt om det accepterats av en borgerlighet som ansåg att man skulle kunna tvinga det socialdemokratiska partiet att acceptera en lösning av författningsfrågan som gick emot partiets ideologiska uppfattning.

Jag delar herr Holmbergs mening att nog skall vi kunna komma överens. Den lösning som herr Holmberg själv gett — ett system med en direktvald enkammare, genomfört snarast möjligt — kan jag utan vidare acceptera. Det hade varit lätt att få det beskedet på ett långt tidigare stadium, om det var det man från borgerlighetens sida var ute efter.

Herr Holmberg säger att det förelåg en meningsskiljaktighet mellan mig och finansministern i skattefrågorna. Jag kan inte förstå att herr Holmberg har fått den uppfattningen, som måste bero på ett missförstånd. Finansministern har i ett offentligt anförande sagt att det är hans avsikt att omarbota mervärdeskatteförslaget så att det blir enklare. Jag sade precis detsamma. Någon meningsskiljaktighet mellan finansministern och mig lär det inte finnas på den punkten.

Herr Holmberg frågade hur det är möjligt att konjunkturinstitutet räknar med lägre siffror för exporten och högre för importen än vad regeringen gör. Konjunkturinstitutet räknar med den ekonomiska situation som man där kände till på hösten 1965.

De åtgärder som vi nu föreslår och som herr Holmberg i stor utsträckning motsätter sig är avsedda till stöd för exporten och dämpning av aktiviteten inom landet. Det är förklaringen till att vi har en annan bedömning. Jag är övertygad om att om konjunkturinsti-

Statsverkspropositionen m. m.

tutet bedömer verkligheten efter att ha tagit del av det förslag som jag hoppas att riksdagen samlar sig omkring, blir det kanske inte någon större skillnad mellan de 4 och de 7 procenten. Det är i varje fall en målsättning som regeringen presenterar och som vi skall försöka arbeta efter, och det är en målsättning som jag tycker att vi skulle kunna enas om och vara med om att förverkliga.

Det var svårt att få något begrepp om vad herrarna Bengtson och Lundström egentligen menade. Man planlägger inte, sade de, och det blir köer på grund av att man inte planlägger o. s. v. Jag försökte att ta regeringens del av ansvaret på det sättet att jag sade att vi ju alla vill vara med om att utträtta så väldigt mycket och att det kan hända att våra ambitioner ibland rusar i väg litet för hastigt.

Den som vill studera denna problematik kan göra det genom att läsa en ledare i Dagens Nyheter i söndags. Den ger, tycker jag, en god skildring av det som gör att det kan uppstå besvärliga situationer. Skolbyggena ökar i år i budgeten med 40 miljoner kronor — jag har inte tagit upp det beloppet bland utgiftsökningarna men det är en ökning av 40 miljoner kronor. Trots detta anser skolöverstyrelsens chef att det är en så liten ökning — från 350 till 390 miljoner — att vi kommer att få svårt att ge barnen ordentliga skolkaler. Då säger Dagens Nyheter att detta är högst egendomligt, eftersom man, när man antog denna plan så sent som år 1962, hade den uppfattningen att kulmen för de stora barnkullarna var nådd, så att man nu, 1966, skulle kunna tänka sig en minskning av skolbyggandet. Vi ökar med 40 miljoner, och ändå är det bekymmersamt. Vad är det som har hänt? Jo — jag citerar fortfarande Dagens Nyheter — vad som har hänt är att vi har gått snabbare fram på en annan front, nämligen minskningen av antalet elever i klasserna. Det är klart att vi gärna vill

Statsverkspropositionen m. m.

minska antalet elever i klasserna, men vi har för närvarande sannolikt det lägsta antalet elever per klass i världen, och därför har det varit en överambition att gå fort fram här. Dagens Nyheter säger, att det kanske inte kan hjälpas, att vi får ta det lugnare.

Det är precis detsamma som sägs i statsverkspropositionen, att vi får ta det lugnare, det lättar trycket på skollokaler, det lättar trycket på lärarfronten. Det är en god illustration och det är ett belägg för hur man sakligt kan diskutera detta och säga att det inte bara är regeringens fel. Vi är väl alla medvetna om att det är bra med skollokaler och bra med minskning av antalet elever, men att det är svårt att med bestämdhet — innan man har en empirisk erfarenhet — räkna ut vilken effekt den ena reformen har. Det är mycket svårt, och det är lätt att göra sig lustig över det i efterhand. Men jag vill bara fråga: Hade det varit bättre för barnen, om inga sådana försök hade gjorts? Hade det varit bättre, om man hade sagt att vi skall ha garantier först för att det verkligen finns skollokaler, och därefter dela klasserna? Jag medger att det är en djärvhet, och det har kanske i det här fallet lett till att man överansträngt skolväsendets resurser. Men det är bättre att man ändå vågar sig på en reform än att man helt enkelt avstår ifrån att över huvud taget våga någonting. Jag hänvisar än en gång till artikeln, som jag tror är mycket upplysande för den diskussion som vi för här.

Jag återkommer sedan till mittenpartierna. Jag försäkrar, herr Bengtson, att jag inte har någonting emot att folkpartiet och centern slår sig ihop. Jag försökte till och med ordna in er under herr Holmbergs kommando för att få en ordentlig samling. Det finns inte någonting i era strävanden att gå ihop som irriterar mig ett dugg. Men nog är det lustigt att när jag frågar: Vad är det ni är ense om? så svarar man: Ja, men ni är ju också ense i

republikfrågan. Jaha. Det var också ett svar! Om jag då säger: Men här har ni fyra punkter som herr Holmberg fört fram som grundval för den ekonomiska politiken, då säger herr Bengtson: Nej, man kan ju inte precisera på det sättet. Vi är lika suddiga som socialdemokratien var 1951 och som socialdemokratien var i sitt partiprogram! Ja, det talar om partiprogram! Jag tror att herr Bengtson är på rätt väg. Så småningom kommer han kanske att förstå dess innehåll. Partiprogrammet anger en marschriktning. Läs hela den berömda § 8, så skall ni se att vad vi kräver är en planmässig hushållning som kan utnyttja landets resurser, såväl arbetskraft som kapitaltillgångar och naturtillgångar, i syfte att skapa full sysselsättning o. s. v.

Vad innebär vårt program? Det innebär att vi nalkas dessa ekonomiska problem utan att hejdas av doktrinära skyggglappar. Men på borgerligt håll säger man att idén med verksamheten är att förhindra något som man kallar socialism och som herr Bengtson nyss ansåg vara så diffust att det nästan liknar mittenpartiernas program. Det är inte mycket att samla sig emot, om det skulle vara så illa ställt. Men det är inte så illa ställt, utan det finns verkligen en utvecklingslinje i det socialdemokratiska partiprogrammet, som innebär att man skall underordna privatintresset under gemensamma intressen för att ge åt alla människor möjlighet att välja, möjlighet att arbeta och möjlighet att utveckla sina egna intentioner i framtiden. Det är det som står i det socialdemokratiska partiprogrammet. Denna marschriktning håller vi på. Det kan formuleras olika, men vi håller på den och tror att vi tillräckligt klart ådagalagt att vi i vårt strävande att göra insatser för samhällsarbetet inte låter oss hejdas av doktriner, de må vara skrivna av 1800-talets eller 1900-talets liberaler. Det är skillnaden mellan borgerligheten och oss.

Slutligen vill jag säga till herr Adolfs-

son: De perioder i svensk politik som har präglats av den mest intensiva reformverksamheten har varit de perioder, då kommunisterna varit betydelselösa sekter. I det ögonblick som ni skulle lyckas återföra splittringen inom arbetarrörelsen till vad som hände 1920, då har vi liksom 1920 reaktionen här i Sverige på väg. Precis vad edra meningssfränder lyckats åstadkomma i Norge! Samling kring ett stort arbetarparti, det är linjen för att forcera fram en samhällsutveckling som herr Bengtson kallar »i socialistisk riktning» men som vi anser vara till gagn för medborgarna. Splittring av rörelsens krafter innebär seger för dem som vill vrida klockan tillbaka.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Man är ju offer för det vanliga ödet att när man skall taga till orda i remissdebatten, måste det ske sekunderna efter att fighterna mellan de borgerliga huvudtalesmännen och regeringen just är avslutade. Däråt är tydligtvis ingenting att göra för mitt vidkommande.

Mitt inlägg i remissdebatten kommer att lämna det som kallas för mitten-samling helt utan kommentarer och likaså de borgfredsöverenskommelser som här och var träffats, bl. a. i min hemstad, och som omnämnts litet grand här under debatten. Jag lämnar allt detta åt sidan.

Beklagligtvis har man heller inte orsak att i samband med årsbudgetförslaget prisa någon tendens till förverkligande av den politiska slogan som lydde »Mot nya djärva mål». Man måste nämligen fråga sig vad det blev av de djärva målsättningarna. Jag förnekar inte att det finns en del positiva ting i budgetförslaget: att tidigare principuttalanden om folkpensionshöjningarna successivt förverkligas, om det än sker i reducerat tempo i förhållande till vad man utlovat, vidare att anslagen för skatteutjämning ökas, att en

Statsverkspropositionen m. m.

arbetstidsförkortning åtminstone har omnämnts och att en bättre markpolitik äntligen signaleras. Men inte kan det väl vara etapper på vägen mot djärva mål att så påfallande stoppa upp reformarbetet, att ytterligare höja priser och hyror, att ytterligare öka de indirekta skatterna och med dessa metoder släpa ännu mer bränsle till inflationselden.

Beträffande effekten av den ekonomiska politik som föreslås är det i första hand två saker som inger bekymmer. Det första är verkningarna inom väljarkåren av att budgetförslaget avspeglar motsatsen till djärva mål. Mitt bekymmer är det avseendet är inte särskilt allvarligt, men det kan naturligtvis ändå finnas orsak att uttala en varning för att det inte ges tillräcklig stimulans åt människorna för politiska ståndpunktstaganden i positiv riktning.

Det andra bekymret, som är mera påtagligt, gäller att vissa av de föreslagna kärva åtgärderna för att, som det heter, hålla tillbaka efterfrågan, och särskilt då hyreshöjningarna, värst drabbar de människor vilkas efterfrågan på varor och andra livsnödvändigheter hittills aldrig har kunnat sträckas upp till behovens nivå. Det talas i finansplanen irriterande onyanserat om ett efterfrågeöverskott — detta som tidigare kallades köpkraftsöverskott — precis som om efterfrågeöverskott förekom i alla s. k. socialgrupper och som om efterfrågeöverskottet vore precis lika starkt i alla sektorer av näringslivet, något som rimligtvis icke kan vara fallet.

Utgångspunkten för den skärpta budgetpolitiken är vidare bl. a. att en exportökning förhindrats, som det heter, av det starka inhemska efterfrågetrycket. Då frågar jag, vilka det kan vara som genom en glupsk konsumtion har rest ett sådant allvarligt hinder mot en god svensk handelsbalans. Är det möjligen de nära en miljon inkomstagare som under år 1964 hade mindre än 10 000 kronor i taxerad årsinkomst

Statsverkspropositionen m. m.

eller kanske de 827 000 inkomsttagare i landet vilkas taxerade årsinkomst stannar mellan 10 000 och 15 000 kronor? Kan det vara de som ställt till eländet?

Jag vet mycket väl att, som herr Bengtson påpekade i sitt huvudanförande, inkomststatistiken inkluderar exempelvis deltidsarbetande kvinnors inkomster och att mottagen sjukhjälp inte tas med i taxeringarna, men det säger likväl oändligt mycket om välståndets fördelning att 2 700 000 inkomsttagare i vårt land år 1964 hade en taxerad årsinkomst under 15 000 kronor och att huvudparten av dem hade en inkomst betydligt under detta belopp. Detta alltså enligt den taxering som skedde i fjol. Det kan ju inte vara dessa som representerar efterfrågeöverskottet, och inte heller är boken i detta drama de många husmödrar som i snabbköpet länge, länge står och vrider och vänder på en korvbit sedan de sett prislappen och icke vet om de skall våga köpa den eller inte.

För egen del och med kännedom om de materiella håvornas fortsatt ojämna fördelning — jag studerar verkligen dessa förhållanden — reagerar jag för det första mot detta onyanserade tal om efterfrågeöverskottet — talet i finansplanen således. Om jag för det andra inte reagerar så häftigt mot den s. k. bromsningen i och för sig, så gör jag det dock mot att den utförs så, att den föga drabbar dem som behövde bromsas men desto mera dem som hittills alltid har tvingats att fara mycket diskret och varliga fram i sin livsföring.

Lyckligtvis blir ju statens budgetutfall vanligtvis betydligt bättre än vad som har beräknats, men icke desto mindre kan man inse att regeringen brottats med svårigheter i sitt arbete med att sköta rikets affärer. Från vårt håll är vi villiga att visa förståelse för själva denna problematik, men vi har våra synpunkter på hur problematiken och knutarna bör lösas. Det är natur-

ligtvis bra och riktigt att samhället åtar sig ökade förpliktelser i fråga om sjukvård och undervisning, åldringsvård, kulturutveckling och allt sådant, och det är oundgängligt att detta åtagande kräver ständigt ökade insatser och ökade anslagsbelopp, varför årets ökade anslagsbelopp på en miljard kronor naturligtvis inte kan räcka till för den betydande förbättring som i detta avseende är angelägen. Men i den frågan går alldeles uppenbart en skiljelinje mellan å ena sidan arbetarpartierna och å andra sidan de borgerliga, i synnerhet högerpartiet, vilket, tycker jag, ytterligare har ådagalagts under den debatt som nyss har slutförts dem emellan här.

Men de uppkomna svårigheterna beror väl inte på att regeringen alltför sent eller i otillräcklig grad har anammat exempelvis högerns, eller låt mig i detta sammanhang säga de borgerligas propåer beträffande vad man på det hållet kallar för en sund budgetpolitik. Enligt vår bedömning och uppfattning beror det tvärtom på att regeringen i långa stycken har godtagit de borgerligas anvisningar och alltså har företagit den s. k. dämpningen av en hektisk konjunktur på *fel* sektorer.

Därmed tangerar jag frågan om de oförenliga motsatserna mellan de borgerligas politik, och i synnerhet högerns politik, i dessa frågor och den politik som vårt parti vill främja. Som vi sagt ut i andra sammanhang vänder vi oss självfallet inte emot att vissa nödvändiga investeringar görs inom det svenska näringslivet; det fattades bara! Men vem skulle kunna stå upp och säga att exempelvis de mycket omfattande maskinköpen för privatindustrin under det gångna budgetåret verkligen varit till alla delar behövliga eller angelägna? Vem kan säga det? Ingen kan säga det.

Som vi livligt minns ville finansministern *främja* ökade maskininvesteringar inom privatindustrin, bl. a. genom att

befria sådana investeringar från den förhöjda omsättningskatten. Detta gick riksdagen med på, undantagandes att vi kommunister motionerade om att det inte skulle ske.

Nu säger herr Sträng i finansplanen att det i hög grad är just dessa stora maskininvesteringar, subventionerade, kanske man får lov att säga, som har medverkat till att vår handelsskuta har fått en sådan slagsida och som i synnerhet de mindre inkomstagarna får lida för genom vissa prisstegringar som måste uppkomma på grund av vad som nu föreslås, dessa mindre inkomstagare, vilka för sin del *inte* undgick denna omsättningskattelhöjning. Enligt vår uppfattning borde inte dessa maskininvesteringar ha främjats med sådana medel. Vidare borde en noggrannare investeringskontroll ha genomförts. Vi tycker att en sådan noggrann investeringskontroll bör genomföras i vart fall hädanefter, ty — som det heter — bättre sent än aldrig. I stället praktiserades den borgerliga linjen med en i stort sett ohämmad frihet att husera efter behag beträffande sådana investeringsangelägenheter. Vem skulle kunna vara villig att ta gift på att en investeringsökning på 14 procent för privatindustrien — vilket beräknas för nästa budgetår — i sin helhet överensstämmer med sunda exportintressen eller med samhällsintresset eller med befolkningens intresse i allmänhet. Ingen kan vara säker på detta, eftersom det inte förekommer någon ordentlig kontroll beträffande dessa angelägenheter.

Skall man också i fortsättningen följa rekommendationen att låta den kapitalistiska spekulativen eller slumpen avgöra investeringarnas omfång och art? Nej, enligt vår uppfattning krävs en noggrann investeringskontroll så att en sådan snedbelastning undviks, som förekommit, och så att det, vilket jag kanske också får säga, blir definitivt slut med skrytbyggandet av katedraler för dyrkan av Mercurius och andra gudar — vilket förekommer litet varstans här

Statsverkspropositionen m. m.

i vårt land och inte minst i de stora städerna.

Inte mindre viktigt är en bättre styrning av utrikeshandeln. Den nära på totala frihet för fiskafängen på de kapitalistiska utlandsmarknaderna som de borgerliga partierna omhuldar med sådan iver får alltså mycket tråkiga konsekvenser för den svenska ekonomien och de svenska skattebetalarna och medborgarna eller i varje fall för en mycket stor del av dem. Den ger också lyximporten fritt spelrum. Då alltså så mycken lyx nu har fått importeras, däribland skrytbilar, skall de som för sitt arbete skull behöva ett eget fordon klämmas åt med högre avgälder, i synnerhet genom höjningen av bensinskatten. Vi anser för vår del att importen av lyxbilar och annan lyx bör begränsas genom licensiering. Vi anser inte att situationen är så utomordentligt ansträngd att importen av sådana varor bör helt stoppas, men den bör starkt begränsas och kontrolleras.

Fler exempel kan ges på att en av grundorsakerna till den ekonomiska åkomma som det hävdas att vi lider av är att regeringen varit alltför lyhörd gentemot de borgerliga kraven, men det som nu sagts får räcka som illustrationsmaterial. Jag skall dessutom göra åtminstone ett försök att hålla ett inte alltför långt anförande.

Om ledstjärnan hade varit de proklamerade nya och djärva målen, hade de s. k. vanliga människorna inte behövt betala denna tribut för att ett efterfrågeöverskott i andra kretsar än deras har tillåtits att tota till de samhälls-ekonomiska ritningarna. Att över skattsedlarna och via omsättningskatten betala för en bättre politik, en politik som ger bättre samhällelig service och som öppnar en väg mot nya horisonter som människorna kan se fram emot, kan i och för sig vara för löntagarna uthärdligt, men att betala dyrt och dyrare för en politik, som på väsentliga punkter saknar dessa kvalifikationer, faller sig naturligen svårare. Det brukar ju heta

Statsverkspropositionen m. m.

att skall man vara med på kalaset får man också vara med om att betala det, fastän det brukar kanske inte alltid ske så. I detta fall föreligger den situationen att det är andra som har kalasat än en stor del av dem som nu får betala kalaset.

Som läget nu har blivit har vi från kommunistiskt håll visserligen sagt att vi givetvis med tillbörligt allvar — det låter kanske litet högtidligt — och i ljuset av statsverkspropositionens hela material skall granska förslaget till ökade skatteinkomster. Men jag får lov att säga att jag inte tror på trolleri och inte kan få in i min enkla skalle att inflation skall kunna stävjas med inflatoriska medel. En uppbromsning av prisstegringen kan det ju inte vara fråga om, när det talas om en prisuppgång på 2,5 procent exklusive de ökade indirekta skatter som föreslås, vilka i sin tur kommer att dra extra prisstegringar med sig.

Beträffande hyrorna måste noteras att de oavbrutna hyresökningarna fått rent katastrofala verkningar för tiotusentals familjers ekonomi, när nu en modern familjebostad ofta drar en månadskostnad av 500—700 kronor. Man vet inte om man skall skratta eller gråta åt den utveckling som har förekommit. I hög grad är den en följd av att regeringen har hörsammat de borgerligas krav beträffande de statliga räntegarantiernas urholkning och avskaffande.

I sitt huvudanförande nyligen drog herr Bengtson politiska växlar på denna effekt av bostadsstödet urholkning genom att jämlra sig över hur mycket hyrorna har ökat, utan att erinra om att en mycket betydande del av orsaken härtill ligger i en politik som han själv rekommenderat och har velat föra vidare.

De ökade indirekta skatterna måste naturligtvis också tas med i en bedömning av prisuppgångens omfång, eftersom de, särskilt bensinskattehöjningen, i de andra prisstegringarnas släptåg, kommer att få ogynnsamma verkningar i detta avseende.

Jag hade haft lust, herr talman, att också säga några ord om totalbalanseringen av budgeten. Jag anser att även detta bidrar till att tynga bördan för den nuvarande generationen av skattebetalare, som skall betala allting konstant av de statliga investeringarna. Men jag vill inte utsträcka mitt anförande alltför långt och avstår därför för ögonblicket.

Av det jag nu har sagt borde ha framgått att vi kommunister på ingen punkt kan annat än motarbeta de s. k. recept som exempelvis högerpartiet företräder. Jag nämnde särskilt högerpartiet, ty det förefaller mig som om det föreligger vissa nyanser mellan högerpartiet och de två andra borgerliga partierna beträffande vad det är för slags medicin som skall komma att användas. Jag hoppas jag har rätt i den bedömningen. För övrigt vill jag också säga att det recept som de borgerliga partierna som helhet har givit inte heller i någon väsentlig fråga representerar ett egentligt alternativ till regeringens politik.

Till slut vill jag bara något repetera — utöver vad jag redan sagt om de åtgärder som jag anser behövlige såväl för stunden som på sikt — något av vad vi tycker i övrigt. Jag begränsar uppräknningen eftersom våra förslag självfallet också tas upp i inlägg i medkammaren, kanske utförligare än vad som här är fallet.

Beträffande utrikeshandeln har jag redan nämnt behovet av en bättre styrning, däribland begränsningen av lyximporten. Eftersom det verkar som om de flesta av våra större handelspartners vill sälja mera och köpa mindre behövs en starkare orientering mot de socialistiska staternas och de underutvecklade ländernas marknader. Att kraftigare öka den inhemska produktionen är ett annat mycket viktigare element, som har samband med vår handelsbalans liksom naturligtvis möjligheten till en höjd konsumtion inom landet.

Då frågar jag: Hur skulle det vara om klagomålen över för stor inhemsk

produktion i förhållande till vad handelsbalansen kräver avlöstes av åtgärder för att ge de s. k. arbetskraftsreserverna i vårt land en chans att få vara med att skapa de nyttigheter, som behövs både för exporten och den inhemska konsumtionen? Jag erinrar om att av en miljon hemmafruar har endast 200 000 barn under 16 år. För de övriga 800 000 hemmafruarna är orsaken till att de inte förvärvsarbetar således en annan än omvårdnaden om barn i hemmet. Säkerligen är det i flertalet fall brist på lämpligt förvärvsarbete inom en lämplig geografisk räjong. Vilken livgivande samhällsekonomisk injektion skulle det inte bli om denna s. k. arbetskraftsreserv gavs sin chans, för att nu inte tala om vad det skulle betyda för familjeekonomien i hundratusentals fattiga hem och för stigande livsvilja och ökad självmedvetenhet.

Får jag kanske också säga att i skattepolitiken anser vi, att utöver en ordentlig skatt på aktievinster bör en särskild skatt på vinster av förhöjda markvärden tas ut och skatten på de stora förmögenheterna skärpas. Detsamma bör kunna gälla beträffande bolagsvinsterna. Beträffande de vanliga direkta skatterna tycker i vart fall jag, att en viss höjning av gränsen för det proportionella uttaget borde kunna övervägas. I fråga om företagsbeskattningen är det vidare inte svårt att se, att reglerna för lagervärderingar, avskrivningar och fondbildning är oerhört generösa, särskilt om man jämför dem med det hårda skattetrycket på inkomster av arbete.

Vidare hävdar vi att staten bör själv skapa, förvärva och driva lönsamma produktionsföretag i en helt annan omfattning än staten gör nu.

Detta var, herr talman, bara några få punkter i den politik som vi vill företräda och som jag här givit mig tid att beröra — som jag har sagt kommer redovisningen förmodligen att bli fylligare i medkammaren. Det var några exempel på åtgärder som vi anser behövlige för att stoppa penningvärdeförstö-

ringen och återfå åtminstone det mått av ekonomisk balans som ett kapitalistiskt samhälle i lyckligaste fall kan ge. Dessa åtgärder behövs inte minst för att det så mycket omtalade välståndet skall bli en realitet också hos alla dem, som med sitt arbete skapar ett välstånds förutsättningar, liksom också för att portarna till ett snabbt framåtskridande och strukturella förändringar i vårt samhälle skall öppnas. Det gäller de »nya och djärva mål» som här talas om. Något tänker man på de väljargrupper, som känner samhörighet med arbetarrörelsen. Den tämligen perspektivlösa politik, som kännetecknar statsverkspropositionen och de diskutabla åtgärder som på en del punkter föreslås, kan uppamma håglöshet och misstro hos en del väljare. Jag tycker att det är en sak att uppmärksamma för envar som sätter sin förhoppning till arbetarrörelsens kraft och arbetarrörelsens mål.

Vi för vår del skall göra allt vad vi kan för att hindra glidningar bort från detta mål. Vi tror att det måste hindras och att man måste komma fram till det rakt motsatta. Vid läsningen av finansplanen greps man spontant av en önskan att ge en varning. Jag måste dock medge, att när nu så många dagar gått sedan man läste finansplanen, är man inte lika spontan längre beträffande nödvändigheten att uttala en sådan varning. Vi kan nog, trots vad som här föreslås, lita på att vår arbetarrörelse skall ha kraften att klara sig i kommande val.

Ja, herr talman, den här sista reflexionen hade jag egentligen inte så mycket anteckningar till, men jag ville framföra den ändå. Och jag får väl sluta med det vedertagna, nämligen att hemställa om statsverkspropositionens remiss till utskott; i det enda avseendet kan jag alltså instämma med talarna från den borgerliga oppositionen.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Sedan nu herr Adolfs-sons och min närvaro på talarlistan nä-

Statsverkspropositionen m. m.

ra nog har avfolkat kammaren lika hårt som en väl avfolkad glesbygd, kanske man lämpligen kunde prata litet lokaliseringspolitik.

Min avsikt var närmast att fortsätta de angenäma samtal jag har haft med herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet på den punkten många gånger tidigare, och jag hoppas att han kan lyssna även om han för ögonblicket inte är lekamligen närvarande.

Inrikesministern har nämligen sedan sist haft tillfälle att avge sin syn på ett par i sammanhanget mycket väsentliga punkter, nämligen frågan om lokaliseringspolitikens fortsättande. Frågan blev ju akut genom en skrivelse från arbetsmarknadsstyrelsen i höstas, där man föreslår Kungl. Maj:t att vidtaga sådana åtgärder att vissa delar av utvecklingsområdet, de mera perifert belägna delarna, skulle utskiljas från den fortsatta verksamheten av olika skäl. Det främsta skälet var att man från AM:s sida ansåg att man nu hade utfört en verksamhet i dessa områden som i betydande grad hade engagerat den fria arbetskraften. Man hade sålunda inte möjlighet att svälja mera pengar och flera sysselsättningsplatser.

Propån väckte naturligtvis bland intressenter ute i länen en betydande undran, inte minst därför att de under så kort tid hade haft möjlighet att pröva den nya lokaliseringsgiven att de väl ansåg det vara nog så tidigt att bilda sig en uppfattning om var man skulle fortsätta och inte fortsätta.

Det kan vittnas om att i den mån man själv haft tillfälle att få en inblick i verksamheten, så hade den vid det tillfället naturligtvis fått en ganska betydande omfattning. Den hade på vissa håll skapat ett betydande antal nya sysselsättningsmöjligheter och vad den framför allt hade skapat var att den åstadkommit en förändring över huvud taget i synen på möjligheterna att driva en politik som skulle bidra till att skapa ökat liv i bygderna.

Eftersom jag själv haft möjlighet att

intressera mig för Dalsland bör det konstateras, att den nya politiken där i varje fall har betytt en helt förändrad syn på dessa problem. Man kan inte komma ifrån att det dessförinnan i stora kretsar, och även i inflytelserika kretsar, rådde en högst betydande misstro emot utvecklingen, emot samhällets önskan och möjligheter att hjälpa. Den nya politiken har på den punkten inneburit betydande förändringar.

Jag vill i det sammanhanget ge inrikesministern en eloge för det sätt varpå han behandlat AM:s framställning — han konstaterar att eftersom man har för liten erfarenhet ännu så får ställningstagandet vila. Den samtidigt framförda begäran om mera pengar till verksamheten ställde han sig däremot inte lika positiv inför. Det kan väl kanske inte ens ursäktas med att allt mänskligt är ofullgånget och ofullkomligt; han intar en ståndpunkt, som enligt vad jag med min insyn i problemen inte kan säga till alla delar vara klanderfri. I stället för att anvisa nya pengar föreslår inrikesministern i den föreliggande statsverkspropositionen, att man skall ta upp till behandling nya låneansökningar och bidragsansökningar och att man skall kunna bevilja dem, oavsett att man inte har pengar tillgängliga för året. Han säger emellertid ingenting om den ram, inom vilken det finns möjlighet att röra sig, och han säger ingenting om hur länge man kan förfara på det sättet.

Därför hänger naturligtvis åtskilligt av detta system i luften, och det skulle för mig vara ytterligt angeläget om inrikesministern ville i någon mån lyfta på förlåten och tala om vad han avser skall hända så småningom, när problemet än en gång blir akut. Jag tycker ändå att en förstärkning borde ha kunnat förutskickas redan för innevarande budgetår, vilket ju arbetsmarknadsstyrelsens hemställan gällde. Att han möjligen ville skjuta på ställningstagandet för nästa budgetår till tilläggspropositionen kan jag förstå, men *något* besked

om hur han tänkt sig fortsättningen hade varit ytterligt angeläget.

Det är alldeles klart att även i de bygder, där verksamheten varit i gång och där man gjort betydande insatser, återstår det alltjämt att se resultatet av insatserna, vad de kommer att betyda för sysselsättningen i stort och inte minst vad de kommer att betyda som ekonomiskt underlag för den aktiva kommunalpolitik som är synnerligen nödvändig i alla dessa bygder. Ur den sistnämnda synpunkten, nämligen att kommunalmännen borde få veta litet om vad de har att handskas med och bygga på, hade det varit angeläget med ett besked. Jag kan möjligen föreställa mig, att den allmänna ekonomiska situationen med svårigheter att få fram pengar har varit avgörande, men i så fall borde man ha sagt någonting om detta och förutskickat att behovet sedan skulle behandlas med något slags förtur, när det blir aktuellt.

I detta sammanhang fagnar det mig att ta upp ett problem som synes bli alltmer aktuellt. Det är frågan om hur det skall bli i fortsättningen med bygder, som eventuellt kommer att råka i den ekonomiska och sysselsättningsmässiga status som är förutsättning exempelvis för att ett län eller en landsdel tillhör det stora och allmänna stödområdet. Jag kan gärna medge att det kan anses vara något av en lapsus att det bland det utredningsmaterial, som lokaliseringsberedningen på sin tid sammanställde, inte förekommer någon diskussion rörande en sådan situation.

Jag har haft tillfälle att följa utvecklingen i min egen bygd — textilbygden i södra delen av Älvsborgs län — och det har för mig framstått som alldeles klart att det är en bygd som ganska snart kan vara i den ekonomiska status, som ansågs vara tillfyllest för att en bygd skulle tillhöra utvecklingsområdet. Inrikesministern erinrar i statsverkspropositionen om att även om någon del skulle avföras från stödområ-

Statsverkspropositionen m. m.

det, så kvarstår alltjämt det faktum att bygden faller under de allmänna regler för lokaliseringsbidrag som gäller för hela landet. Det är väl uppenbart att så kan vara fallet, men efter vad man hittills har sett av utvecklingen har de vidtagna åtgärderna — som så att säga är punktåtgärder — knappast trätt i funktion. Jag kan inte bedöma i vilken grad de kan ha varit påkallade i någon särskild punkt, men uppenbart är att de dels är svåra att få att fungera och dels kommer att till sin verkan vara rätt begränsade.

Textilindustrin i boråstrakten, som egentligen är uppdelad på två branscher, nämligen vanlig textil och konfektion, befinner sig i den situationen att problemen hopar sig för företagen. Det allmänt stigande kostnadsläge, som inte minst har omvitnats i den föregående politiska debatten här, har naturligtvis spelat sin oerhört stora roll, men kanske ändå den utländska konkurrensen på området har ett mera avgörande inflytande.

I detta sammanhang kommer man att erinra sig statsministerns ord från talarstolen för en stund sedan, att man kanske när det gäller att rusta upp på olika områden av den statliga verksamheten — han var närmast inne på skolområdet — skulle iakttaga en viss återhållsamhet med hänsyn till den ekonomiska situationen. Såsom utgångspunkt vill jag gärna bedöma ett sådant ställningstagande såsom absolut riktigt, ty man kan ju inte äta mer än matsäcken innehåller och man bör inte sträcka fötterna längre än skinnfällan räcker. I denna situation är det inte utan att man har kommit att tänka på sådana saker, som man tydligen av allt hjärta har anammat på regeringshåll, exempelvis förkortningen av arbetstiden. Den sker i en situation när industriens produktionsförmåga, vilket har gått såsom en sammanhållande tråd i debatten i dag, inte är tillräcklig. Jag tror att man bör ompröva sin syn på detta, så att

Statsverkspropositionen m. m.

man liksom kunde göra en samfällad ansträngning för att förbättra den allmänna situationen.

Det är tvevelsutän också så att den propå som har kommit från Landsorganisationen om att man beträffande de mindre företag, som inte förmår att betala den arbetslön som man nu kräver, skulle göra smärtan kort och försöka avlägsna dem så fort som möjligt. Den propån är ett starkt negativt inslag i diskussionen om framför allt de små företagens existens. Att jag nämner detta i samband med lokaliseringdiskussionen beror ju på att de företag, som man intresserar sig för och som man har möjlighet att intressera sig för när det gäller både nylokalisering och utbyggnad, till större delen är företag av mindre storlek. Det har som bekant riktats kritik mot planeringsråden i länen för att de har ägnat sig åt att stödja företag, som har varit för små med hänsyn till sysselsättningsmöjligheterna, omfattningen av sysselsättningen och andra förutsättningar. Det är väl dock alldeles uppenbart, att den aktiva lokaliseringpolitiken måste i högre grad intressera sig för dessa småföretag och ge dem en möjlighet. Här inträffar alltså än en gång, att man ger med en hand och med en annan hand tar tillbaka effekten av vad man har givit.

Om jag går tillbaka till min egen bygds problem vill jag nämna, att det faktiskt är så att man där känner hur detta slår igenom alldeles särskilt genom en ökad defaitism hos de små företagen och alltmåra påtagliga problem för de större företagen att existera med hänsyn till kostnadsläget och den utländska konkurrensen. Åtskilliga företag har fått slå igen. Andra står på gränsen till att företaga förändringar av olika slag, alla först naturligtvis en minskning av produktionens omfattning. Man kan förutse att problemen i den bygden, om utvecklingen fortsätter i liknande spår, kommer att bli av betydande storlek ganska snart framöver. Då uppstår ju den stora frågan: Är det

i den situationen möjligt att endast falla tillbaka på de beslut, som riksdagen har fattat och som avser landet i sin helhet med punktvis insatta åtgärder i lokaliseringspolitiskt syfte? Vore det inte angeläget att man i en sådan situation tog in en bygd såsom denna i det allmänna stödområdet, så att de lokaliseringspolitiska verkningarna kunde slå ut för fullt?

Jag ifrågasätter starkt, om inte den tiden snart kan vara inne då man måste ta detta under omprövning. Jag tror också att de punktvis insatta åtgärderna i landet som helhet lider av den svagheten, att de inte kan tillgripas förrän det ändrade läget är ett faktum och man alltså har kommit i en sämre position. Reglerna för allmänt understödsområde kan däremot tillämpas efter en mer allmän bedömning, med hänsyn tagen till den fortsatta utvecklingen på både kortare och längre sikt. Man kan där bedöma förutsättningarna från helt andra utgångspunkter.

Jag skulle vid detta tillfälle ha velat fråga inrikesministern vilka möjligheter som finns i detta hänseende — jag tror att det skulle ha varit till stor tröst och glädje för många människor, om han på den punkten kunde ge några besked eller i varje fall något uttryck för den allmänna syn han har på dessa frågor.

Men jag vill säga att den lokaliseringspolitik, som man slagit in på, tvevelsutän har blivit av utomordentligt stor betydelse. Debatten var naturligtvis i hög grad diffus när den för många år sedan började att spira upp ute i landet. Målet var alldeles klart, men hur skulle man förverkliga det? Vilka åtgärder skulle bedömas som särskilt angelägna? När man nu löst denna fråga på det sätt som skett, vill jag beteckna det som en av de största framgångarna på det politiska området i vårt land under åtskilliga år.

Uppenbart är att det här alldeles särskilt gäller de problem om tryggheten, som i hög grad gick igenom hans ex-

Statsverkspropositionen m. m.

cellens statsministerns förkunnelse i dag, nämligen tryggheten till sysselsättning, tron på de egna möjligheterna att tjäna en skälig inkomst och över huvud taget utsikterna att existera i den trakt som en gång kommit att bli ens hembygd. Jag tror att det för alla enskilda människor i samhället vore ur alla synpunkter angeläget att man förstärkte dessa möjligheter så långt sig göra låter. Och då framstår för mig som det primära och mest angelägna, att man klarlägger möjligheterna att ta upp en diskussion beträffande områden som kan råka i en misär av mera bestående art.

Får jag sedan, herr talman, beröra en helt annan sak — frågan om storleken av våra gymnasiala anläggningar, ett spörsmål som väckt betydande intresse i den allmänna debatten. I den på sin tid verkande gymnasieutredningen fördes rätt livliga debatter om den lämpliga och eftersträvarsvärda storleken för dessa anläggningar. De diskussionerna kom kanske inte till så klart uttryck i utredningens betänkande, som sedan låg till grund för propositionen om gymnasier, men problemet kom ändå att beröras på ett antal ställen i propositionen, inte minst när det gällde personaluppsättningen på olika områden och vad som därvidlag krävdes. I propositionen nämndes exempelvis på s. 479 siffran 800—1 000 elever när man återger skolöverstyrelsens yttrande över gymnasieutredningens förslag om en halv kuratorstjänst per skolanläggning med sådant elevantal. Det var i samband med dessa tjänster, som man över huvud taget diskuterade frågan. När det gällde biträdespersonalen återges i propositionen ett förslag innebärande att en gymnasieskola med omkring 800 elever bör disponera en kanslisttjänst och en halv kanslibiträdets-tjänst, en skola med omkring 1 000 elever en tjänst av vardera slaget.

Jag vill inte påstå att de nu återgivna omdömena i och för sig betyder att man tagit ställning till frågan om gym-

nasiernas storlek. Men klart är ändå att gymnasieutredningens förslag utmynnade i att man genom den integration som där föreslagits — ett sammanförande under ett tak av olika utbildningslinjer — skulle kunna uppnå det eftersträvarsvärda resultatet att få ett antal nya gymnasier på nya platser. Angelägenheten därav är ju klar med hänsyn till elevernas möjligheter att besöka sin skola.

Nu verkar det av olika uppgifter, som om man skulle gå in för att gymnasieenheterna skall vara väsentligt mycket större; 2 000 elever har nämnts som ett exempel. Detta har väckt bekymmer inte minst på lärarsidan, som i fackpressen tagit upp dessa problem till diskussion. Mitt eget gymnasium på sin tid betraktades som ett särskilt stort gymnasium, med 1 200 à 1 300 elever. Det har visat sig att i dag gymnasier av denna eller något större storlek utgör en belastning för vissa personal-kategorier som är allt annat än tillräddig. Det kan inte vara någon allmän angelägenhet att sträva efter att få så stora enheter.

Jag skulle vid detta tillfälle gärna ha velat höra ecklesiastikministerns syn på problemet, i vilken grad han ämnar medge att så stora gymnasieenheter tillskapas eller när han anser tiden inne att säga ifrån att vi inte bör ha dessa stora enheter. Jag tror att det är angeläget att detta besked ges nu. Frågan är i hög grad aktuell på många platser i landet, där man är i full fart med att rusta upp på detta område. Det kan inte vara en tillfredsställande lösning att skapa enheter av denna storleksordning. Visserligen kan det i dagens läge — även hans excellens statsministern tog upp den saken — finnas vissa svårigheter, men det bör sägas ut att dessa svårigheter inte får vara avgörande för framtiden. Allt bör göras för att undvika rena mastodontskolor, som ingen av oss vill ha.

Därmed har jag, herr talman, sagt vad jag egentligen skulle vilja säga vid

Statsverkspropositionen m. m.

detta tillfälle. Inrikesministern har nu kommit in i kammaren, och jag vill då nämna att jag har haft ett angenämt »meningsutbyte» med honom i hans frånvaro. Jag hoppas att inrikesministern kommer att läsa protokollet och på så sätt få kännedom om mina önskemål. Och skulle det kunna ges något svar på dem, vore jag ytterligt tacksam!

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Herr Bengtson slutade sitt inledningsanförande i dag med att säga, att han inte hyste någon vördnad för regeringen. Det uttalandet skulle kunna tolkas så, att han själv inte var övertygad om att han i sitt anförande hade lyckats understryka detta på ett tillräckligt klart och tydligt sätt. Det är möjligt att anförandet var relativt innehållslöst ur den synpunkt, som han hade behov av att särskilt understryka, nämligen att centerpartiet var mycket missnöjt och skulle vilja ha väsentliga ändringar i den förda politiken.

Det är ju ingen som har ett behov av någon vördnad för vare sig regeringen eller några andra myndigheter i det här samhället. Det har vi liksom vuxit ifrån. Vi fordrar inte någonting mera än att de skall i sak ha klart för sig vad som händer och sker. Det som är bra skall man respektera, och det som man tycker skulle vara annorlunda har man full rätt och skyldighet att framföra önskemål om att få ändrat.

Herr Bengtson anlade några synpunkter på låglönegrupperna. Han skilde mellan låglönegrupperna och låginkomstgrupperna, och det är kanske i sak riktigt, därför att de är väsentligt skilda åt i fråga om sitt beroende av den ekonomiska politiken. Låglönegrupperna är ju sådana, som regelmässigt har anställning och följaktligen är beroende av åtgärder som hör samman med arbetsmarknaden och företagets möjligheter att betala löner, som svarar mot vad de bättre betalda har, om man

nu ser det från låglönegruppernas synpunkt. Och det är väl ett faktum, som inte kan förnekas, att det finns låglönegrupper även inom företag som har relativt god bärkraft. Men de flesta inom låglönegrupperna finns inom den grupp av företag och branscher i samhället, som *inte* på grund av den förda ekonomiska politiken, utan på grund av den relativt fria handel vi har med konkurrens utifrån, inte har samma möjlighet som de mera gynnade att få sina företag bärkraftiga. De mera gynnade finns inte bara inom de näringsgrenar, som uteslutande sysselsättes på hemmamarknaden, utan det kan också vara industrier som på grund av sina produkter har möjlighet att klara sig relativt bra i konkurrensen.

Vi behöver inte tvista om att de som relativt sett är sämst ställda behöver få det bättre. Det är betydligt svårare att definiera, varför låginkomstgrupperna har — eller redovisar — så låga inkomster. Det kan mycket väl hända att det beror på att den ekonomiska politiken har lett till en koncentration av de större företagen, som har gjort det svårare för de mindre — där ägaren ofta arbetar själv med sina familjemedlemmar — att ge dem som arbetar där samma standard som låt oss säga de löneanställda. Men det beror alldeles säkert mindre på den ekonomiska politiken än på verkningarna av en mera allmän politik, som har liksom fötts av utvecklingen själv.

Herr Bengtson har inte tagit upp problemet ur dessa synpunkter, utan har kommit till det resultatet, att låglönegrupperna missgynnas av den ekonomiska politik som regeringen för. Där tror jag att han har fullständigt fel. Är det några som har gynnats av den ekonomiska politiken — om vi nu skall sätta in frågan i ett större sammanhang — är det självklart de lägre inkomsttagarna. De har haft fördel av de åtgärder som vidtagits för att låt oss säga befria dem från verkningarna av höjda skatter — framför allt höjda kommunal-

skatter — genom den möjlighet som nu finns att vid statsbeskattningen göra ett minimiavdrag för kommunalskatten. Men även i fråga om alla sådana sociala bidrag som ges ut för att hålla bostadskostnaderna nere — familjebidrag, rän-tesubventioner och mera generella subventioner över huvud taget — är det i första hand de låga inkomsttagarna som kan få full tilldelning av dessa sociala bidrag.

Jag tror att herr Bengtson får bättre specificera vad han menar med att dessa grupper är missgynnade av den förda ekonomiska politiken. Det är felaktigt.

Däremot är det i sak riktigt att det finns stora grupper som har mycket låga löner och mycket låga inkomster över huvud taget, om man går över till dem som inte är löneanställda. Varför dessa befinner sig i detta läge har vi ingen riktigt klar bild över, men såvitt jag minns har riksdagen på grundval av ett utlåtande från allmänna beredningsutskottet beslutat att man skall företa en kartläggning av dessa gruppers problem. När den är klar, har vi bättre möjligheter att överblicka hur det ligger till. — Inrikesministern viskar just nu så högt att jag hör det, att utredningen är tillsatt. Då kan det ju komma in i protokollet!

Av herr Holmbergs anförande fick man nästan den uppfattningen, att han som den största politiska händelsen under det gångna året, eller i varje fall i slutet av år 1965, ville betrakta den deklaration vi då fick del av och som rörde det resultat som framkommit i samarbetsdelegationerna inom centern och folkpartiet och innebar något som skulle kunna tolkas som grundvalen för ett mera fast samarbete dem emellan. Det kan inte där utläsas vad det finns för materiella ting, som är annorlunda än de varit under de närmast föregående åren, men herr Holmberg tog ändå det som intäkt för uttalandet, att det var ett stort steg i rätt riktning att man nu kunde konstatera ett bättre samarbete

Statsverkspropositionen m. m.

inom den borgerliga oppositionen och följaktligen inte skulle behöva räkna med att partierna i fortsättningen kommer att bekämpa varandra. Så föredrog han något, som jag skulle vilja beteckna som väljarnas önskeprogram. Det innehöll uteslutande sådant, som skulle kunna räknas till livets goda och ingenting som skulle kunna höra samman med det som skulle bli följden av en sådan ekonomisk politik.

Detta lämnar jag åsido. Jag bara drar den slutsatsen av det hela att för detta realistiska program — även sett ur det borgerliga samarbetets synpunkt — kan han förmodligen inte räkna med att få så många röster från centern och folkpartiet. Det var väl ungefär vad som borde vara mest känsligt nu — att redovisa ett sådant som jag vill beteckna realistiskt program för mittensamverkan.

Eljest tycker jag inte att det är något realistiskt att centern och folkpartiet försöker få en mittensamverkan till stånd. Centerns gamla röstunderlag minskas år för år på grund av utflytningen från landsbygden, och kan partiet haka på folkpartiet — de har ju i många avseenden samma väljargrupper att slåss om — och dessutom få ett inflytande som är jämbördigt, så varför skulle de inte försöka komma överens? Såvitt jag förstår kan i varje fall inte regeringspartiet ha något att förlora på att de försöker. Jag hyser nämligen inte någon som helst fruktan för att det sker på basis av det program som herr Holmberg skisserade.

Herr Holmberg konstaterade också i sitt anförande, att det blivit för dyrt för utlandet att köpa i den svenska butiken. Som orsak till detta tog han, så vitt jag kunde finna, inte med något annat än att den i Sverige förda ekonomiska politiken medfört sådana kostnadsfördyringar att de svenska produkterna inte längre var säljbara. Han glömde då bort att tala om att det i mycket stor utsträckning beror på att utlandet vidtagit åtgärder i form av höjda tullar,

Statsverkspropositionen m. m.

som utestänger den svenska marknaden. Det rör sig om extra pålägg om ända upp till 15 procent. Den svenska industrien säger, att det är ganska svårt att hoppa över dylika barriärer om priser-na redan dessförinnan är tryckta. Det är tydligen inte bara den gemensamma marknaden — EEC — som på det sättet skyddar sin egen industri och sitt eget näringsliv. Även på många andra håll har man vidtagit sådana åtgärder; ett av de större länderna i EFTA fann sig för något år sedan tvingat att ta ut en särskild importavgift, som från början också uppgick till 15 procent men som sedermera sänktes till 10.

När man riktar kritik mot svårigheterna att låt oss säga under 1965 hävda samma höjning av exporten som under tidigare år, tycker jag att man bör ha i åtanke att vi har liberaliserat vår handel i betydligt större utsträckning än andra länder har velat eller förmått göra.

Det är klart att nya pålagor alltid uppfattas såsom besvärande, i synnerhet om de särskilt drabbar sådana ting som i stigande grad uppfattas såsom nödvändighetsvaror för folk i allmänhet. Jag tänker inte på spritpålagorna, eftersom vi väl kan säga om dem liksom om tullarna, att man kan hoppa över dem och ändå klara sig. Höjningen av pålagorna på sprit kan nog sväljas. Men för många blir den höjda accisen på bilinköp och det höjda priset på drivmedel besvärande, även om den som har bil endast för att köra till och från arbetsplatsen inte drabbas av någon större merutgift per år. Om man avskriver bilaccisen på tio år och kör upp 600—700 liter bensin, rör det sig inte om mer än en hundralapp om året.

I det avseendet kan jag dela herr Adolfssons önskan att man skulle klämma åt de stora bilarna i större utsträckning. Och de *blir* åtklämda i större utsträckning, eftersom accisen blir högre och bensinförbrukningen är större. Men höjningarna drabbar i det avseendet inga fattiga. Emellertid kan man väl tala

om bilar i allmänhet som en nödvändighetsartikel, särskilt när avstånden är stora till arbetsplatser eller till affärscentra.

Herr Andersson ömmade alldeles särskilt för de små företagen och talade om deras svårigheter. Han hade tagit fasta på ett uttalande av Landsorganisationen angående låglöneproblemen. Uttalandet hade väl den innebörd som han angav, nämligen att det kanske var lika bra att sådana företag som icke hade möjlighet att följa med i konkurrensen slogs ut. Uttalandet avsåg emellertid inte enbart småföretagen. Som jag tidigare har sagt finns det hela branscher som, framför allt på grund av utlandskonkurrensen, inte har möjlighet att betala samma löner som eljest genomsnittligt betalas inom industrien. Jag tror faktiskt att småföretagen i stort sett har lyckats hävda sig ganska bra gentemot de stora företagen under de tryckta tiderna.

Det här var några små kommentarer till vad som har sagts. Det är inte mycket nytt som har yttrats hittills i debatten, och det som jag har funnit anledning att särskilt polemisera mot tror jag heller inte är nytt, men det kan inte skada att det tas med i dagens debatt.

Statsbudgeten för 1966/67 är en stark sak för de allra flesta — inte stark i den mening man i allmänhet tänker på när man talar om en budget, men den är omfattande och svårtillgänglig för den som inte har rutin i att läsa in vad den i huvudsak rör sig om. Den omspanner totalt 31 240 miljoner. Även i fråga om detaljer i respektive huvudtitlar är beloppen ganska imponerande, och det är ingen lätt uppgift för lekmannen, inte ens för en lekman som tillhör riksdagen, att på den vecka som förflutit sedan budgetförslaget framlades skaffa sig en så grundlig kännedom om alla de faktorer, på vilka förslaget är uppbyggt, att det är möjligt att objektivt bedöma huruvida de förväntade samhällsekonomiska verkningarna av förslaget har ett realistiskt underlag, alltså huruvida den föreslagna budget-

Statsverkspropositionen m. m.

ten med hänsyn till de uttalade förväntningarna är att betrakta såsom stark eller svag.

Beräkningar avseende den ekonomiska utvecklingen under en period, som sträcker sig ett och ett halvt år framåt i tiden, är alltid förenade med betydande osäkerhet. Först vid vårriksdagens slut är det klart i vilken utsträckning budgetförslaget godtagits av riksdagen, och någon gång i mitten av nästa år vet vi hur det slutligt godkända förslaget utfallit i sin praktiska tillämpning.

Vi som skall yttra oss i remissdebatten måste under alla förhållanden åtminstone försöka inhämta det väsentliga i det föreliggande förslaget och helst också ge en mening till känna om det, antingen det nu gäller förslaget i dess helhet eller man vill begränsa sig till en detalj eller några detaljer som särskilt fångat uppmärksamheten.

Självfallet har såväl finansministerns redogörelser i radio och TV och där anordnade bordssamtal som tidningspressens kommentarer till förslaget underlättat möjligheterna att på den tid, som stått till förfogande, inpränta något mer av det omfattande materialet än som eljest skulle kunnat ske. Jag uppmärksammade att finansministern i TV fick frågan, om detta är en socialdemokratisk budget. Svaret blev ungefär följande: Budgeten är ju framlagd av en socialdemokratisk regering och är följaktligen att betrakta såsom en socialdemokratisk budget.

Jag har ingen annan mening men vill göra den kommentaren, att budgetförslaget utarbetats i anslutning till rådande ekonomiska förhållanden i landet. Vi har inte någon socialistisk hushållning, och därför omspänner budgetförslaget till det väsentliga åtgärder syftande till att styra utvecklingen i ett samhälle, som i huvudsak för sin försörjning är beroende av ett av privatekonomiska intressen dominerat näringsliv så, att resultatet blir det förväntade, nämligen ökad export, mins-

kad import och återhållsamhet i konsumtionen.

Jag har emellertid av debatten hittills närmast fått den uppfattningen, att man inte vill betrakta budgeten såsom en socialdemokratisk budget, utan räknar med att den skall kunna förändras hur som helst efter önskemål från olika håll och ändå vara någonting helt. Det är klart att förslaget som sådant kan kritiseras och att man kan framställa önskemål om att det rättas till, i den mån en prövning i riksdagen ger möjlighet till det, men vill man göra någonting helt av budgetförslaget, kan man inte åstadkomma sådana ändringar att det praktiskt taget inte finns någon möjlighet att få en total bild av dess verkningar.

Jag menar, som också herr Holmberg anförde, att det kan råda tveksamhet i fråga om möjligheten att nå ett sådant resultat som förväntas genom de i och för sig inte särskilt långtgående åtstramningsåtgärderna i form av höjda skatter på vin och sprit samt höjd omsättningsskatt på nya bilar och en höjning av skatten på drivmedel med 5 öre per liter. Detta ger inte mer än totalt 575 miljoner kronor. Om budgeten omsluter något över 31 miljarder, förstår man att det inte är så alldeles säkert att återhållsamheten blir så betydande, att man kan räkna med att den spelar någon större roll i den riktning som enligt vår mening bör vara avgörande, i all synnerhet som den sänkning av de direkta skatterna som skulle bli en följd av den höjda omsättningsskatt, som beslöts föregående år, inte träder i kraft förrän fr. o. m. den 1 januari innevarande år, alltså fr. o. m. 1966. Effekten av dessa skattesänkningar för ett helt budgetår uppgår till 1 200 miljoner kronor, och det är därför inte så säkert att vi kan räkna med den återhållsamhet som skulle vara erforderlig för att nå i varje fall en begränsning av konsumtionen.

Huruvida det finns någon möjlighet att öka exporten är i mindre grad be-

Statsverkspropositionen m. m.

roende av dessa åtgärder och mera av möjligheten att ställa till förfogande sådana exportprodukter, som fortfarande är efterfrågade på utlandsmarknaden och för vilka man kan få priser, som i varje fall täcker självkostnaden plus någon liten vinst.

Vi har ju fortfarande att räkna med en bestående brist på arbetskraft, och det är väl därför säkrast att räkna med en viss löneglidning som en följd av konkurrensen om den arbetskraft, som kan stå till buds genom erbjudande av högre löner. Beräkningarna att lönestegringen under nästkommande budgetår — det gäller hela budgetåret — skulle kunna begränsas till 6 eller 7 procent kan därför betraktas som lika tveksamma som allting annat. Det råder ju stor brist på arbetskraft, och det kan tänkas att sådana näringsgrenar, som har möjlighet att betala högre löner och som kan sälja sina produkter, inte kan hållas tillbaka att erbjuda högre löner än som följer av avtalet inklusive den löneglidning, som vi kan räkna med skulle kunna tolereras, nämligen en löneglidning på ett par eller allra högst 3 procent.

Det har också diskuterats, huruvida ett bättre avtal skulle hålla tillbaka löneglidningen. Jag är inte övertygad om att det finns några som helst fakta för spekulationen om hur detta skulle verka, och tyvärr kommer det heller aldrig att finnas någon möjlighet att få något belägg för det ena eller det andra, ty man kan ju aldrig pröva mer än den ena metoden. En bra avtalsrörelse ger en viss löneglidning — det utgår man allmänt ifrån. Ett sämre avtal, betraktat från löntagarnas sida, ger möjligen en högre löneglidning, men det kan aldrig konstateras. Det kan mycket väl hända att båda formerna ger exakt samma löneglidning under en arbetskraftsbrist som är av den storleksordning man här räknar med.

Eftersom vi också har fått långtidsutredningens tjocka betänkande tillsammans med finansplanen att studera des-

sa dagar, har väl de flesta försökt att hitta något också i det betänkandet. Där utgår man bl. a. från att arbetskraftsproblemet inte finner sin lösning — inte inom femårsperioden 1966/70 och heller inte om man utsträcker perioden ända fram till år 1980. Behovet av ytterligare arbetskraft under femårsperioden fram till år 1970 har beräknats till betydligt över 100 000, även om det inte blir någon arbetstidsförkortning. Blir det en sådan, räknar man med att behovet stiger ytterligare. Fram till år 1980 tror jag att den beräknade bristen på arbetskraft kan komma att uppgå till 1/4 miljon.

Nu behöver man ju inte ta sådana prognoser som någonting som det inte går att rubba på. Jag tror att vi allesammans många gånger har kunnat konstatera att det är trycket, som medverkar till åtgärder syftande till att klara det hela. Det är ingen som vill ge upp. Är det brist på arbetskraft försöker man framskapa metoder, som gör det möjligt att arbeta med mindre insats av manuell arbetskraft, under förutsättning att man kan skaffa det kapital som behövs för de ytterligare investeringar, som väl skulle bli ofrånkomliga.

I prognoserna har man räknat med att jordbruket skall kunna avstå ytterligare 85 000 arbetare sammanlagt under ett antal år framåt. Man har vidare räknat med en import av utländsk arbetskraft uppgående till cirka 10 000 personer om året, men bristen skulle ändå bestå. Beräkningarna har sannolikt ett realistiskt underlag i så måtto, att de förutsätter ett fullt utnyttjande av en utbyggd och rationell produktionsapparat för att en hög framstegstakt skall kunna hållas — ungefär som hittills. Får vi däremot inte kapital för investeringar, som gör det möjligt att effektivisera produktionsapparaten, och vi inte får arbetskraft nog för att fylla arbetsplatserna, så får vi väl finna oss i att räkna med en lägre framstegstakt. Man kan ju inte hoppa över sådana hinder.

Jag kan därför inte dela den uppfattning som fördes till torgs vid ett bordssamtal i TV om budgeten. Där ifrågasattes riktigheten av att inte låta den höjda omsättningskatten föregående år också slå igenom på industriens investeringar. Måste vi absolut ha en stimulans av ökade investeringar inom industrien, så kan jag acceptera att det sker även i denna form, även om jag eljest är mycket tveksam om lämpligheten av att differentiera omsättningskatten eller att göra undantag för den. Har nu regeringen bedömt olägenheterna med sådana avsteg i fråga om omsättningskatten vara mindre än fördelen av att på detta sätt stimulera industriens investeringar, tycker jag att man kan acceptera dem.

Jag tror att Torsten Andersson också kan satsa på möjligheten att lokaliseringsprogrammet med en bestående arbetskraftsbrist kommer att främjas i sådan riktning, att de industriföretag, som har möjlighet att förlägga sin produktion delvis på annan ort, tvingas att söka sig till orter där det finns överskott på arbetskraft. Detta underlättas naturligtvis genom åtgärder av typen lokaliseringstöd och genom stimulans till investeringar. Jag tror att båda faktorerna kommer att få lov att utnyttjas om vi skall kunna hålla framstegstakten och dessutom kunna förkorta arbetstiden. Jag tror för min del att det ärorealistiskt att räkna med att arbetstidsförkortningen kan uppskjutas till 1980.

Det är många problem som vi har att brottas med i den förändringens värld där vi lever. Av problemen är det många som till synes har kommit för att stanna. Vi har haft sysselsättningssvårigheter under en avsevärd tid i samband med industrialismens genombrott, och vi har varit med om att hundratusentals svenska arbetare utvandrat till främmande länder för att där söka sin utkomst. Vi har övervunnit de svåra arbetslöshetskriserna och har sedan årtionden full sysselsättning. Många frågar sig naturligtvis: Varför kan det inte

Statsverkspropositionen m. m.

stanna vid detta? Den överfulla sysselsättningen ger ju inte i och för sig något ytterligare tillskott till försörjningen. Men frågan »varför» är inte alltid så lätt att besvara. Varför är det som det är och inte som vi tycker att det borde vara med balansen på arbetsmarknaden och inom ekonomin?

Är det för litet folk i landet? Skulle det vara bättre balans om befolkningen uppgick till 10 miljoner i stället för till 8? För inte så länge sedan fick vi ett auktorativt uttalande från en professor som sade, att han inte räknade med att bristen sammanhänger med folkmängden. Det finns stora förutsättningar för en liten nation att ha god ekonomi, likaväl som det för en större nation kan vara ganska besvärligt. Vi har exempel på bådadera.

Man kan också fråga sig: Har vi för långt gående ambitioner i fråga om välfärdsstatens utbyggnad, eller har vi en benägenhet att i förtid ta ut vad vi egentligen inte skulle ha råd med förrän vid en senare tidpunkt? Jag vet inte om någon vill stiga upp och ge ett otvetydigt svar på dessa frågor, men jag tycker det ligger mycket i båda resonemangen. Vi har en viss benägenhet för att överanstränga våra resurser. Vi har så lätt för att ta ut den stigande standarden inte bara i sådant som kan tillhandahållas, utan också i sådant som det är så svårt att få fram.

Frågorna kan alltid ställas, men att besvara dem på ett objektivt och entydigt sätt är inte lika lätt. Det finns, som sagt, betydligt större nationer än vår som har eller står inför stora problem på arbetsmarknaden, problem som långtidsutredningen funnit att vi inom överskådlig tid har att räkna med. Det kan således inte vara enbart befolkningstalet i landet som i och för sig är avgörande. Däremot spelar helt säkert åldersfördelningen inom befolkningen en betydelsefull roll. I detta avseende ligger vi inte särskilt väl till, med relativt lågt födelsetal och med en stor andel av befolkningen som överskridit den ålder när

Statsverkspropositionen m. m.

man vanligtvis är verksam i produktionen. Det finns ingenting som tyder på att dessa relationer förändras i gynnsam riktning. Vi måste räkna med dessa förhållanden såsom bestående. Under en övergångstid kommer därtill ett minskat tillskott av yngre arbetskraft på grund av den för allt flera utökade studietiden.

Till en del fylles luckorna ut av importerad arbetskraft, men det vore orealistiskt att räkna med att detta skulle kunna ske fullt ut. Det blir alltså nödvändigt att satsa mera på en effektivisering av produktionsapparaten. Herr Adolfsson gav till känna att det är ett kapitalistiskt samhälle och produktions-system som vi på det sättet understödjer, men det är ju på det systemet vi lever. Vi har inte ett socialistiskt system, och något sådant finns i varje fall inte aktualiserat på sådant sätt att vi behöver ta fasta på det, vare sig i årets statsverksproposition eller i långtidsutredningens föreliggande betänkande. Vi har att räkna med förhållandena sådana de är och måste följaktligen satsa på att göra dem effektiva.

Om jag har betecknat herr Holmbergs tidigare i debatten skisserade program såsom ett väljarens önskeprogram och orealistiskt ur rent praktiska och politiska synpunkter så skulle jag kunna ge ungefär samma beteckning åt herr Adolfssons här skisserade åtgärder, som i långa stycken var av ungefär samma beskaffenhet fast med annan inriktning. Han menar att vi skulle kunna klara av alla svårigheterna genom att lägga över bördorna på dem som med den terminologi han använder skulle kunna sägas ha råd att bära dem.

Det är ytterst få, alltför få, ur dessa synpunkter i vårt land som tillhör en sådan kategori att man skulle kunna ta ut mera av dem eller som skulle kunna bidra med så mycket att det skulle spela någon större roll i en statsbudget med en omslutning av över 30 miljarder kronor. Jag tror heller inte att vi skulle vinna så förskräckligt myc-

ket genom att lägga mera på företagssamheten. Jag är så realistisk i min bedömning av åtgärder, förhållanden och vad som är möjligt att jag inser att vad vi lägger på industrien inte blir något annat än en förtäckt omsättnings-skatt. Där industrien har möjligheter att ta ut kompensation på produktionen så måste den göra det. Kan man inte göra det på exporten så gör man det, även till den del som skulle vila på exporten, på hemmamarknaden.

Jag skulle alltså vilja ge också herr Adolfssons här skisserade åtgärder beteckningen ett väljarens önskeprogram. Om man tillhör de kategorier som icke skulle drabbas av denna ökade belastning kan det givetvis vara ett trevligt program att tala om, men jag vill inte gå ut i valrörelsen och tala om detta som ett realistiskt program.

Herr talman! Däremot är det realistiskt att remittera statsverkspropositionen till utskotten.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Herr Strand, vår värderade förste vice talman, slutade med att säga att man skall behandla frågorna realistiskt. Jag skulle vilja säga att det gör herr Strand mycket ofta. Mot bakgrunden av detta faktum och eftersom han är en av dem i denna kammare som har de bästa förutsättningarna att bedöma en av de stora punkterna i vårt samhällsekonomiska balansproblem, så skulle jag vilja fråga honom om en sak.

Herr Strand sade att vi nog alltid kommer att få räkna med vissa löneglidningar, om jag fattade honom rätt. Jag tror att det är en riktig uppfattning som han gav uttryck åt. När man då tänker på vad finansminister Sträng har sagt härom i finansplanen, uppkommer en mycket naturlig fråga. Om löneglidningarna i år och nästa år blir så låga som 3 procent, blir enligt herr Strängs uppfattning 1966 års avtalsenliga lönehöjning 3 procent. 1967 blir

den 1 procent. Jag skulle vilja fråga herr Strand: Är det en realistisk uppfattning som finansministern har givit uttryck åt? Det skulle vara väldigt intressant att få höra en så erfaren förhandlare som herr Strand uttala sig på den punkten.

Sedan skulle jag vilja kommentera några av de saker som statsminister Erlander tog upp för en stund sedan. Han sade att det var mycket beklagligt när oppositionen tog till strid i författningsfrågan. Hade man inte gjort det, skulle vi säkerligen ha hunnit mycket längre i förhandlingarna än vad vi nu har gjort, ansåg statsministern. Helt allmänt skulle jag vilja instämma i vad högerledaren herr Holmberg sade på den punkten, nämligen att hade inte oppositionen stött på, är det inte sannolikt att socialdemokraterna över huvud taget hade börjat röra på sig i författningsfrågan.

Vad var nämligen bakgrunden till det hela? Jag skulle vilja använda några personliga tonfall, eftersom jag under så lång tid själv intresserat mig för dessa frågor. Jag vill med en gång säga att vad jag yttrar inte har något att göra med att försvara författningsutredningens förslag. Det var ju som alla vet, en kompromiss. En del saker tycker man om i en kompromiss, och andra tycker man inte om, men jag vill poängtera en omständighet. Vilka personer var det socialdemokraterna satte in i denna utredning? Som ordförande tog man en socialdemokratisk före detta statsminister och utrikesminister. Man satte vidare in den som det socialdemokratiska partiet ansett lämplig att leda riksdagens grundlagsvårdande utskott, och man satte in en person som man under den tid som vi arbetade gjorde till ordförande för den socialdemokratiska andrakammargruppen. Folkpartiets och högerens representanter i utredningen gjorde en kompromiss med dessa tre utmärkta representanter för det socialdemokratiska partiet. Jag kan avslöja att jag själv blev kritiserad en del inom

Statsverkspropositionen m. m.

mitt parti för att jag varit med om en sådan kompromiss, framför allt för att jag var med om den kompromiss vi gjorde i sista minuten beträffande valsättet. I den sistnämnda frågan framhöll man från socialdemokratiskt håll inom kommittén att det skulle vara oerhört värdefullt för att få författningsfrågan att rulla att vi gjorde denna kompromiss.

Jag skall inte diskutera om kompromissen var lämplig eller olämplig. Jag tror inte att vi behöver någon detaljdiskussion i författningsfrågan här i dag — i varje fall tänker inte jag ta upp någon sådan diskussion — utan jag bara nämner detta för att visa att det verkligen har funnits intresse från oppositionens sida att försöka komma överens med socialdemokraterna.

Vad hände sedan författningsutredningens förslag framlagts? Från socialdemokratiskt håll sade man till att börja med ingenting. Sedan började man att ställa en hel del frågor, vilket ju alltid är berättigat, men hela intrycket var att man på det hållet inte hade något behov av att låta författningsfrågan komma närmare sin lösning. Därför instämmer jag helt med herr Holmberg när han säger att efter något år var det nödvändigt för oppositionen att göra som man brukar i politiska sammanhang, nämligen tala om att här vill vi ha en lösning och den tänker vi oss utformad så och så. Det kallar alltså statsministern att oppositionen utesluter socialdemokraterna från att delta i en lösning av författningsfrågan!

Självfallet var det inte fråga om något sådant, utan om att försöka få i gång den politiska debatt som är nödvändig för att lösa problemet. Det är ju så det går till i det här landet. Att över huvud taget tänka sig att utesluta socialdemokraterna från en lösning av författningsfrågan vore ju en utomordentligt löjlig tanke, eftersom alla vet — givetvis inte minst herr Erlander — att en lösning för det första är omöjlig, om socialdemokraterna i dagens politiska läge inte är med på den, och för det andra inte

Statsverkspropositionen m. m.

heller önskvärd. Personligen har jag hela tiden haft den mycket bestämda uppfattningen att man i sådana här frågor, såväl som i en hel del andra, verkligen skall till det yttersta försöka komma fram till en samförstånds lösning. De grundregler som skall gälla för hur de politiska partierna skall arbeta här i landet bör vi så långt det över huvud taget är möjligt vara överens om. Detta kan dock inte vara ett motiv för oppositionen att inte göra sig hörd när ett parti — i detta fall regeringspartiet — inte under lång tid har tagit några verkliga initiativ för att föra frågan framåt. Personligen hoppas jag fortfarande att det skall bli möjligt att komma till en samförstånds lösning i författningsfrågan. Jag skall inte gå in på några detaljer i detta sammanhang, ty jag vet hur lätt det från vissa personer inom socialdemokratien sägs att oppositionen då ytterligare binder sina positioner och försvårar en samförstånds lösning. Jag går alltså inte in på detaljerna.

I förlängningen av detta resonemang om förhållandena mellan partierna var det väldigt intressant att höra hur stor roll för herr Erlander som folkpartiets och centerpartiets samarbete spelar. Kvantitativt upptog det en rätt betydande del av hans anförande, även om andra delar var större. Psykologiskt fanns hela tiden i herr Erlanders anförande inflätat detta: Vad gör nu mittenpartierna och vad tycker de? Man får väl, tyvärr, säga att han fullföljde sin första kommentar till vår gemensamma deklaration, nämligen att försöka om möjligt sprida ett litet löjets skimmer över de samarbetssträvanden som här pågår. Det fanns ingenting av en känsla av att det här ju under några decennier verkligen har hänt något i svensk politik när det gäller relationerna mellan de demokratiska partierna, ja, även beträffande förhållandet till kommunisterna.

När jag hörde herr Erlanders sätt att argumentera slog det mig att jag skulle vilja lägga några principiella

synpunkter på vad som har hänt med de politiska partierna sedan sekelskiftet. Jag kan försäkra kammarens ledamöter att det bara blir några mycket korta kommentarer. Det skulle ju annars kunna bli långa statsvetenskapliga föreläsningar över ämnet. Det är jag inte skickad till, och det skall inte kammarens tid tas upp med. Det jag kommer med är säkerligen inte några märkvärdigheter och några nyheter. Personligen har jag dock ett behov av att redovisa en del av de synpunkter som har legat bakom mina ställningstaganden i detta sammanhang. Efter samtal med ledamöter inom både centerpartiet och folkpartiet är jag också övertygad om att vi har ungefär samma syn på detta.

Vad är det då som har hänt om vi ser på de politiska striderna mellan partierna från seklets början och några decennier framåt? En hel del av de mycket stora frågor som då diskuterades är ju nu borta, utan att lika stora och till hetsig debatt upplivande frågor har kommit i stället.

Låt oss ta den stora frågan: försvar eller reformer. Till stor del är väl den debatten avsmnad, om det nu möjligen inte såsom herr Holmberg antydde finns någon falang inom socialdemokraterna som tar upp denna sak igen. Jag tror dock inte det.

Demokratiens förverkligande var ju verkligen ett jätteämne att diskutera och motsättningarna var där mycket bjärta — de borde också vara bjärta.

Krispolitiken under 1920- och 1930-talen föranledde mycket stora strider.

Utrikespolitiken har ju också verkligen varit ett tvisteämne. Ett parti ville ju, när vi inträdde i Nationernas Förbund, att vi inte skulle göra det, och det färgade ju en hel del av vår utrikesdebatt under 1920-talet. Till stor del var det motståndet borta när frågan kom att Sverige skulle inträda i Förenta Nationerna efter andra världskriget.

Låt oss ta det socialdemokratiska förstatligandeprogrammet såsom det tedde sig för några decennier sedan. Oavsett

vilken uppfattning vi har om socialdemokratisk politik får vi väl även från oppositionens sida erkänna att några stora förstatliganden av skilda delar av näringslivet har vi inte sett så mycket av; och det är klart att vi inte beklagar den saken. Men jag nämner dessa exempel från skilda områden endast för att bevisa att dessa stora stridsämnen är borta. Andra har visserligen kommit i stället, men de är inte av riktigt samma karaktär.

Därför tror jag att man skulle kunna våga generaliseringen att partiernas handlingslinjer har dragit sig något närmare varandra. Marginalen mellan partierna har minskat, partiernas politiska linjer griper mer och mer in i varandra — till en viss gräns, jag vill markera det. Antalet frågor med bjärta kontraster och mycket hårda motsättningar har något minskat. Möjligen kan man också tänka sig att det politiska debattspråket nu är något mera friserat, herr talman, så att en del motsättningar ter sig litet mindre hårda än de gjorde när en del personer för några decennier sedan framträdde — ganska många hade på den tiden onekligen ett mycket mustigare språk än i varje fall en hel del av oss.

Det väsentliga är alltså enligt min mening att de demokratiska partiernas gemensamma värderingar har blivit fler och fler. Men det är mycket lång väg från detta konstaterande och till att säga, att det inte finns några principiella skillnader mellan partierna. Jag är säker på att denna riksdag lika väl som alla andra riksdagar under senare år skall visa att det verkligen finns principiella skillnader. Att t. ex. en sådan man som professor Tingsten så ivrigt driver tesen att det egentligen inte existerar några idémässiga, principiella skillnader, ja, det kan väl ha olika orsaker. Jag skulle kanske något vanvördigt kunna peka på att Tingsten aldrig intresserat sig för ekonomiska spörsmål — detta har han själv erkänt, och då bör det väl inte vara så farligt att

Statsverkspropositionen m. m.

nämna saken här också. Eftersom en del av motsättningarna föreligger just på det ekonomisk-politiska området kan det vara naturligt att en statsvetenskapsman som professor Tingsten möjligen inte riktigt har uppfattat den debatt som försiggår.

Mot den bakgrund jag nu skisserat — mycket generellt och ytligt, det erkänner jag — måste man säga att den debatt om partierna och partistrukturen, som under några år har pågått verkligen ganska intensivt, är ett naturligt utslag av det förändrade läget. Låt mig bara antyda två av debattområdena.

Det allra senaste är den debatt som onekligen försiggår mellan socialdemokratiens vänsterflygel och kommunisterna. Kommunisterna har ju omkostymerat sig. Vad det skall innebära vet man inte — antingen blir väl kommunisterna ett vänstersocialistiskt parti eller också får vi se ett nytt vänstersocialistiskt parti här i landet. Jag känner mig inte som expert på detta område — det finns andra som säkerligen kan säga mer. Jag bara konstaterar att försöken från den socialdemokratiska partiledningens sida att förneka att en debatt pågår, torde vara det bästa beviset för att här i alla fall finns intressanta saker.

Det andra exemplet är självklart mera näraliggande, alltså den debatt som försiggår inom oppositionen; jag tänker då inte bara på debatten inom det organiserade partifolkets led, utan över huvud taget på debatten bland människor som intresserar sig för oppositionens allmänna målsättningar. Det finns ju två teorier om hur man skall gå till väga. Den ena är att alla tre oppositionspartierna skall slås ihop — då ordnar sig saken, det hela är väldigt enkelt, bara man bestämmer sig så går det bra. Det där med ett gemensamt program, ja, det går säkert också bra att ordna. Jag erkänner att jag tillspekar argumenteringen litet grand, men i stort sett torde beskrivningen vara riktig. Den andra teorien eller linjen — som

Statsverkspropositionen m. m.

ju har mera bofast plats inom det parti jag tillhör och inom centerpartiet — utgår från att det måste finnas en gemensam idégrundval om man skall skapa någonting nytt; det är från den utgångspunkten man skall försöka åstadkomma den partistruktur som passar i ett förändrat läge. Och jag håller på att läget utan tvekan är förändrat.

Det är därför som folkpartiet och centerpartiet har tagit konsekvenserna och gett sig in i en allvarlig diskussion med varandra. Vad skall vi i dagens läge göra för att verkligen motsvara de förväntningar som svenska folket har rättighet att ställa på oss?

Det är för första gången i modern svensk politisk historia som sådana överläggningar över huvud taget har börjat äga rum. Det finns ingen motsvarighet i något annat tidsskede i vår moderna historia på den punkten; två fristående partier i opposition som tillsammans överväger hur man skall handla för att bäst gagna de mål som man sätter upp. Detta är således ett unikt inslag i den politiska historien. Det är kanske det förhållandet som gör att jag tycker att herr Erlanders kommentarer har varit, skall jag säga, något oförstående. Därmed menar jag inte att herr Erlander skulle applådera och säga att det är bra det vi gör. Men hans uppträdande inger intrycket att han skulle vara främmande för problematiken och det är en smula egendomligt. Att han inte skulle inse den problematik som jag inledningsvis skisserade vill jag inte ett ögonblick påstå. »Ingen är så blind som den som vägrar erkänna att han ser.» Detta är en sanning som nog kan sägas passa in på herr Erlander i detta sammanhang.

Vi har från centerpartiets och folkpartiets sida — det har herr Lundström och herr Bengtson redan talat om — för det första dragit upp politiska handlingslinjer och för det andra börjat publicera detaljprogram på område efter område. Dessa två herrar har därvid diskuterat en hel rad detaljer. Jag skall

inte här ta upp dessa spörsmål utan vill nöja mig med att instämma i vad herr Sundin sade i höstens remissdebatt. Han deklarerade då mycket frankt att vår avsikt är att vi i vårt arbete inom de två partierna skall försöka komma fram till ett alternativ som vi är säkra på att svenska folket vill ha, ett alternativ till den socialdemokratiska politiken. Jag kan helhjärtat instämma i vad herr Sundin sade på den punkten.

Vi politiker säger ofta: »Partierna är inga självändamål.» Och så smickrar vi oss med att säga att vi kan ändra oss o. s. v. Det gör vi ju också ibland. Jag har aldrig förstått varför det skulle vara så farligt för en politiker att verkligen säga att han ändrat uppfattning; sakförhållandena kan vara ändrade.

Jag har hört sägas att den gamle högerledaren Trygger sade, när någon anklagade honom för att han ändrat uppfattning i en fråga: »Om herrarna föredrar att ha en hjärna av betong som icke tar några intryck, föredrar jag att icke ha en sådan hjärna.» Jag tror att politikerna borde erkänna att förändrade förhållanden kan framtvinga en annan ståndpunkt. Partierna är alltså inga självändamål och jag är mycket glad över att kunna konstatera att det i varje fall finns två partier i vårt land som är villiga att verkligen överväga hur man skall komma fram till en gemensam ståndpunkt som är till gagn för vårt folk. Ingen kan givetvis säga var den omstöpning som sker på olika håll inom det svenska partiväsendet kommer att sluta. Jag kan i det avseendet inte ett ögonblick våga vara någon profet. Det enda jag vet är att den är en naturlig följd av den politiska utveckling som har ägt rum. Ur den synpunkten är jag, herr talman, utomordentligt glad över det samarbete som håller på att växa fram. Jag förstår utomordentligt väl den oro som den socialdemokratiske partiordföranden för någon timme sedan visade från denna talarstol, även om uppsynen icke visade oro utan var idel käckhet.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr förste vice talmannen STRAND (s), kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt ordet endast på grund av herr Dahléns önskemål om att jag skulle ge till känna min mening i fråga om möjligheterna att hålla lönehöjningarna inom den i propositionen angivna ramen av 6 à 7 procent.

Jag vill erinra om att finansministern själv varit försiktig i detta avseende. Han har bara räknat med den posten på inkomstsidan och i debatter förklarat att han ju i varje fall måste göra ett antagande om det skatteunderlag som kommer att finnas under budgetåret. Därför har han varit tvingad att ge till känna en mening om storleken av underlaget. Jag tror också att finansministern har sagt att det vore bra om lönehöjningen kunde hållas inom den angivna ramen. Jag delar dock herr Holmbergs tveksamhet i fråga om möjligheterna att realisera programmet beträffande återhållsamhet och främjande av exporten. Däri ingår helt naturligt också resonemanget kring lönehöjningarna för nästkommande år.

Jag har också sagt att jag är mycket tveksam, om en god eller dålig avtalsöverenskommelse har någon betydelse för löneglidningen. Vi får heller aldrig några möjligheter att konstatera om avtalsresultatet har någon betydelse i detta avseende, eller inte. De fakta vi hittills har är att om det är stor efterfrågan på arbetskraft, stiger lönerna genom löneglidning, och om konjunkturer är svagare, har vi kunnat konstatera en lägre löneglidning.

Huruvida avtal plus löneglidning skall kunna hållas inom 6 à 7 procent för 1966 vågar jag inte ha någon mening om. Allting tyder väl dessutom på att det ännu är lång väg till något som kan tyda på en god avtalsöverenskommelse. Följaktligen har man anledning att räkna med att det kommer att finnas utrymme för en löneglidning, men jag vågar inte ha någon mening om den kan hållas inom angivna ramar.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar herr Strand för det svar — jag får väl närmast karakterisera det som sådant — som jag fick av honom. Det bekräftar änyo att i varje fall herr Strand hyser stor tveksamhet om de förutsättningar på vilka finansministerns finansplan vilar. Skulle nämligen de ordinarie löneökningarna blir större än 3 procent i år och 1 procent nästa år, då faller ju hela herr Strängs resonemang om möjligheterna att nå prisstabilitet och samhällsekonomisk balans och att klara det hot som för närvarande finns mot vår handelsbalans. Och herr Strand är ju inte ensam om denna tveksamhet beträffande herr Strängs sätt att göra en finansplan.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Man kan komprimera finansplanens hela innebörd i en enda mening: Inflationen är dagens stora och allvarliga problem. Under flera år har från högerpartiets sida förts fram allvarliga varningar för riskerna av en inflation som inte kan hållas under kontroll. Vi har pekat på nödvändigheten av en god balans i samhällsökonomien med måttliga pris- och kostnadsstegringar, därför att endast då kan en lönsam och stigande export möjliggöra en snabb välståndsutveckling, och endast då kan en full sysselsättning på sikt garanteras och det nödvändiga enskilda sparandet tillräckligt stimuleras.

Våra varningar har varje gång viftats undan med en hänvisning till att exporten klarat sig bra. Nu går det inte längre att påstå detta. Nu måste tidigare försyndelser betalas, och det blir liksom alltid med ett högre pris än vad en aktivitet i tid skulle ha krävt. Det är tragiskt att först det absoluta tvånget från en starkt försämrad handelsbalans

Statsverkspropositionen m. m.

skall leda till åtgärder. Det skulle vara dubbelt tragiskt om insatserna nu, när problemet inte längre kan avvisas, skulle bli halvhjärtade och ineffektiva. Och ändå är det just precis vad som blir fallet med de åtgärder som finansplanen signalerar. De ger ringa hopp om framgång, särskilt som planens prognoser och antaganden i många fall är illa underbyggda, ibland bara vackra och orealistiska önskedrömmar. Detta är oförsvarligt, ty nu är det nödvändigt att angripa de inflatoriska krafterna från alla de håll och på alla de sätt som de rimligen kan angripas.

Den första punkt där en bekämpning borde ha satts in är i fråga om de offentliga utgifterna. Finansministern erkänner detta i finansplanen, men likafullt föreslås en ökning av statens utgifter som uppgår till cirka 10 procent, om hänsyn tas till de väntade lönekostnaderna.

Behovet att stärka vår internationella konkurrenskraft är den för dagen mest brännande aktuella anledningen att hålla tillbaka inflationen. Därför kan det vara av vikt att betrakta dessa 10 procent mot bakgrunden av vad som sker i de länder som är våra främsta exportmarknader. Man finner då att dessa länder nästan genomgående har fått eller börjar få sin inflation under kontroll. Inom den gemensamma europamarknaden — EEC —, som ju är av avgörande betydelse för oss, har man rekommenderat medlemsländerna att se till att statsutgifterna inte tillåtes stiga mer än 5 procent per år, d. v. s. inte mer än den beräknade genomsnittliga framstegstakten. Man har vidare klart för sig där — och uttalar också i rekommendationen — att om det skall gå att snabbt komma till rätta med inflationsproblemet, måste detta framför allt ske genom en begränsning av de offentliga utgifterna.

Nästa punkt att bekämpa prisstegringarna borde vara att söka avlasta det övertryck på arbetsmarknaden som arbetskraftsbristen ger, och då lämp-

ligen genom åtgärder som först och främst träffar de sektorer där kostnadsstegringarna starkast underbyggs och där alltså löneglidningen är som störst. Jag tänker i första hand på byggnadssektorn. Genom en indragning av statliga subventioner och genom avveckling av hyresregleringen skulle en marknadsmässig och fri konkurrens skapas, och denna skulle pressa ned byggnadskostnaderna. Samtidigt skulle ett stort steg tas mot bättre balans och mot sundare förhållanden på arbetsmarknaden i dess helhet.

Nästa punkt borde vara en kraftig stimulans av det enskilda sparandet. Ett ökat sådant sparande skulle inte bara begränsa dagens alltför höga efterfrågan, utan det skulle också vara en universalmedicin som skulle hjälpa till att bota alla de krassligheter som samhällsekonomin i dag lider av. Å andra sidan kan man inte rimligen vänta eller begära ett ökat sparande om inte inflationen kan fås under kontroll. Detta ger det senaste året en bjärt belysning av. I finansplanen redovisas att sparandet under år 1965 minskats kraftigt. Det lämnas ingen ordentlig redovisning i planen, men det verkar som om det enskilda sparandet faktiskt förbytts i kapitalkonsumtion. Regeringen intresserar sig uppenbarligen inte för detta högst allvarliga förhållande. Man ägnar sig i stället uteslutande åt att diskutera och utlova åtgärder som skall förhindra eller försvåra ett inflations-säkert sparande.

Nästa punkt gäller skattepolitiken. Det är klart att en ekonomisk politik av den art som regeringen för och som framför allt kännetecknas av skattehöjningar ständigt — av skattehöjningar vid högkonjunktur, av skattehöjningar vid lågkonjunktur, av skattehöjningar vid normalkonjunktur — måste ha en starkt negativ effekt på arbetsvilja och sparande. Men beskattningen är till sin typ i vissa avseenden också direkt inflationsdrivande. Det gäller t. ex. den starka progressiviteten. Motiven för

denna är numera långt svagare än förr, och progressionen borde därför logiskt undan för undan lindras, så mycket mer som dess statfinansiella betydelse relativt sett också avtar. I stället skärps den ständigt och därmed också dess ogynnsamma verkningar: kompensationskrav och oro på arbetsmarknaden, ökade produktionskostnader och höjda priser.

Som sista punkt men därför inte den minst viktiga skulle jag vilja sätta upp kravet att regeringen vid bekämpandet av inflationen tar sig an problemet med ett allvar och en beslutsamhet som kan väcka tilltro till framgången. Redan därigenom skulle den betydande inflationseffekt minska som själva rädslan för en penningvärdesförstöring drar med sig. En sådan bestämd och klar attityd från regeringens sida har vi ännu inte sett. Det är angeläget att den kommer.

Nu behövs det besparingar och restriktioner som håller tillbaka övertrycket. För att få bästa verkan bör dessa göras i möjligaste mån generella. De bör också göras tillräckligt kraftfulla, inte minst därför att det finns områden av samhällsverksamhet som när det gäller besparingar måste betraktas från särskilda utgångspunkter.

Ett sådant område är industriens investeringar. Vi har från högerpartiets sida under en följd av år pekat på faran i att låta industrien sacka efter i fråga om utbyggnad och modernisering, och vi har gång på gång krävt att stimulansåtgärder måtte sättas in. Vi har pekat på att detta måste ske på ett tidigt stadium, bl. a. därför att det ofta tar lång tid från det att en investering beslutas till dess att den får verkan i produktionen. Den omsvängning till ökad investeringsverksamhet som nu synes vara på väg är i och för sig tillfredsställande men synes ha kommit för sent. På flera ställen i finansplanen lämnas uppgifter som visar att industriens otillräckliga kapacitet haft ogynnsamma konsekvenser. Man säger

Statsverkspropositionen m. m.

t. ex. att denna bristande kapacitet kan tillskrivas en betydande andel i den stora och ogynnsamma importökningen.

Stora investeringar måste nu därför uppenbarligen till för att öka produktionsförmågan och för att motverka bristen på arbetskraft genom rationalisering och därmed förbättrad produktivitet.

Finansplanen anger den för år 1966 väntade ökningen av industriens investeringar till 14 procent. Det är en hög siffra. Den anger en expansionsvilja som det i och för sig är högst angeläget att tillgodose. Man måste dock vara tveksam inför möjligheten att tåla en så stor ansvällning just nu — i en situation då sviterna av regeringens hitillsvarande låt-gå-politik så starkt sätter in.

En sådan ökning ställer krav på en betydligt större andel än tidigare av samhällets resurser i fråga om kapital och kapacitet i övrigt. Denna extra kapacitet måste till stor del hämtas från industrier som annars skulle ha exporterat och utgör alltså en ytterligare påfrestning på vår redan överansträngda betalningsbalans.

Detta är ännu en illustration av nackdelarna med att investeringsökningen inte har kommit tidigare. Hade industriens kapacitet i dag varit större, så hade det funnits helt andra möjligheter att nu hålla tillbaka utbyggnaden. I nuvarande läge skulle ett sådant tillbakahållande kunnat ha en mycket gynnsam effekt.

Det är emellertid nu viktigt att en ökning möjliggöres, och då återstår frågan, om de krediter som behövs också kommer att stå till förfogande. Det hör till bilden att kreditrestriktionerna gentemot industrien har skärpts sedan investeringsenkäten besvarades i höstas, och finansplanen är mycket tystlåten angående den kreditpolitik som kommer att föras. Det är en tystlåtenhet som väcker förvåning. Man saknar alldeles de starka uttalanden om behovet av en återhållsam kreditgivning för

Statsverkspropositionen m. m.

att dämpa efterfrågan, som vi har vant oss vid i finansplanerna under senare år. Är tystnaden en antydning om en annan politik från regeringens sida? Varför sägs det i så fall inte ut? Och hur skall samordningen ske med riksbankens uppenbara strävanden att fortsätta och t. o. m. förstärka prioriteringen av bostadsbyggandets krediter?

Ett annat område, som borde ha varit förskonat från sådana ingrepp som regeringen nu föreslår, är försvaret. Trots detta är det just här som regeringen sätter in sin enda kraftåtgärd mot övertrycket i ekonomin, nämligen genom nedskärning med 350 miljoner kronor av anskaffnings- och anläggningsverksamheten.

Jag hade för någon månad sedan tillfälle att i kammaren utveckla synpunkter på denna nedskärning, men jag vill ändå nu på nytt ta upp frågan, när det kan ske i ett större ekonomiskt sammanhang.

Jag vill då först understryka att försvarskostnaderna i och för sig är ytterst olämpliga som konjunkturregulator. Man ser ibland i pressen och andra sammanhang uttalanden om att försvaret naturligtvis skall bära sin andel när det är besvärligt med ekonomin och när det alltså krävs större återhållsamhet med utgifter. Detta är emellertid inte så självklart som det kanske kan låta. Försvaret är inget självändamål; det är ingen lyx som man kostar på sig när man har råd. Det är tvärtom ett nödvändigt ont, och dess styrka och behov fastställs alltid genom överväganden om vilket minimum som man kan nöja sig med för att vi svenskar skall ha ett rimligt mått av yttre trygghet och en rimlig utrikespolitisk handlingsfrihet. Det kan jämföras med en brandförsäkringsavgift, som man måste betala oförändrad, alldeles oavsett hur resurserna till utgifter i övrigt varierar.

En sådan avvägning av vårt minimibehov gjordes för ett par tre år sedan. Det har sedan dess inte inträffat några utrikespolitiska eller andra föränd-

ringar som motiverar sänkta krav. Det är vidare att lägga märke till att snabba förändringar inte kan göras — det går inte att kortsiktigt variera försvarskostnaderna efter de skiftande tonfallen i världens huvudstäder, i varje fall går det inte om man vill hålla försvarskostnaderna på en något så när rimlig nivå.

Regeringen åberopar konjunkturläget som skäl för de föreslagna restriktionerna. Jag har tidigare frågat, men inte fått något svar, varför man då inte minskar betalningsutfallet genast så fort behovet av konjunkturdämpande åtgärder konstateras. Effekten blir ju alltid större av vidtagna ingrepp om dessa verkställs snabbt. Dessutom skulle sannolikt nackdelarna i form av minskad försvarseffekt ha blivit mindre om indragningarna hade spritts ut över en längre tid. Regeringen har emellertid koncentrerat sig på det kommande budgetåret, och det bestyrker att åtgärden inte har den uppgivna karaktären. Den beskrivs nog snarare när regeringen i finansplanen talar om att vi i Sverige har en benägenhet att pressa oss över den gräns som våra tillgångar ofrånkomligen sätter. Den benägenheten vill regeringen tydligen inte släppa, utan föredrar att minska vår yttre säkerhet. Man bestämmer sig vidare för åtgärden utan att ha undersökt dess konsekvenser i förväg — de är ännu i dag inte klarlagda. Regeringen säger bara att inskränkningarna i materialanskaffningen inte torde ha någon effekt för den målsättning som försvaret skall kunna fylla, men man bekymrar sig inte med att förklara varför man kan göra ett sådant egendomligt och osannolikt påstående.

Enligt min mening företas åtgärderna på ett sätt som måste sägas stå i strid med den överenskommelse som träffats mellan de demokratiska partierna om försvarets uppbyggnad och utveckling fram t. o. m. budgetåret 1966/67. Det beslutet innehöll visserligen regler avsedda att tillämpas inför oförutsedda

händelser, t. ex. vid ändrade konjunkturen, och det är dessa regler som regeringen nu åberopar. Grundtanken i dessa var emellertid bl. a. att de skulle tillämpas restriktivt, att vidtagna åtgärder inte skulle få minska försvarseffekten och att statsmakterna vid periodens utgång skulle vara helt obundna. Total obundenhet går naturligtvis inte att uppnå beträffande en verksamhet som innehåller så mycket av långsiktiga åtgärderna gentemot personal och materialleverantörer som försvaret gör, men kravet måste väl i varje fall betyda frihet från sådana bindningar som skulle göra det praktiskt omöjligt att i fortsättningen ens vidmakthålla en oförändrad nivå. Det är dock just en sådan bindning som regeringen åstadkommer. Om nämligen försvarseffekten skall hållas oförändrad efter vidtagandet av nu föreslagna åtgärder, innebär det att försvarsutgifterna — de kassamässiga utgifterna — för budgetåret 1967/68 måste öka, dels med 350 miljoner kronor för återgång till den gamla nivån, dels med ett par hundra miljoner för återhämtning av det som nu uppskjutes. Därtill kommer tillägg för teknisk utveckling och kompensation för pris- och lönestegringar — i år cirka 350 miljoner kronor. Slutligen tillkommer också de ökade kostnaderna för Järvafältets utrymning — cirka 50 miljoner kronor — och väl sannolikt också för ökning av värnpliktsavlöningar och familjebidrag — det nu föreliggande utredningsförslaget i detta avseende rör sig om cirka 100 miljoner kronor.

Räknar man ihop dessa belopp, kommer man till en utgiftsökning för budgetåret efter nästa på över en miljard kronor, och då är ändå ingenting medtaget av kostnader för ändamål som man i 1962 års försvarskommitté bedömde som högst angelägna men tills vidare möjliga att uppskjuta.

Är det någon här i kammaren som tror, att regeringen kan ha planerat för eller tänkt sig föreslå en sådan ökning av försvarsutgifterna för budgetåret ef-

ter det som vi nu behandlar? Kan man verkligen mot den bakgrunden hävda att åtgärden är förenlig med försvarsbeslutets regler om oförändrad målsättning och full obundenhet?

Nu kan man fundera över hur regeringen har kommit till en nedskärning på just 350 miljoner kronor. Jag sade nyss att någon undersökning av konsekvenserna för försvarets del grundar den sig inte på. Jag tror däremot i likhet med herr Holmberg att man finner förklaringen, om man studerar den kommunistiska försvarsmotionen i fjol. Den är litet måttligare i sina krav än kommunisterna tidigare har varit och begränsar sig till att yrka en besparing i samma storleksordning som kostnaderna för den årliga ökningen på grund av teknisk utveckling, lönestegringar och prishöjningar. För det kommande budgetåret beräknas dessa kostnader till 345 miljoner kronor. Regeringen har alltså i år tillgodosett kraven i fjolårets kommunistmotion och därvid till och med överträffat sina läromästare.

När kommunistmotionen behandlades i riksdagen i våras, beslöt riksdagen på förslag av statsutskottet att avslå motionen med motiveringen att motionsyrkandet syftade till en radikal förändring i den träffade försvarsöverenskommelsen.

Det förefaller, som om regeringen vill kunna spela två olika roller alltefter publikens skiftande smak. När detta passar, gör man gällande att försvarsöverenskommelsen har följts och skall följas i alla dess enskildheter. När publiken är en annan, kan man redovisa en inställning till försvaret som är till och med mera negativ än komunisternas i fjol.

Herr talman! Det är djupt tragiskt att man som underlag till detta skådespel har valt skyddet för vår frihet och vår fred.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Jag tänker inte gå in på de stora politiskt-ekonomiska frågorna

Statsverkspropositionen m. m.

i mitt anförande, utan jag tänker hålla mig till betydligt mindre frågor — en del av dem är kanske till och med lokalt betonade.

De befolkningssiffror, som publiceras inför varje årsskifte, ger oss ett klart och otvetydigt bevis för den fortsatta uttunnningen av befolkningen i de s. k. glesbygderna. Det verkar dock av de publicerade befolkningssiffrorna, som om befolkningsflykten från dessa områden vore mindre förra året än under år 1964 och som om det på vissa orter blivit en bättre balans mellan å ena sidan arbetskraftstillgången och å andra sidan tillgången på arbetsobjekt.

Anledningarna härtill kan vara flera, men det är självklart att lokaliseringsbidrag eller lokaliseringsslån härvidlag varit av väsentlig betydelse genom ökade arbetstillfällen. Jag tror också att dessa bidrag och lån i framtiden kommer att få stor betydelse för bygderna inom stödområden. Inte minst gäller detta skogsbygderna, varifrån det svenska skogsbruket i stor utsträckning hämtar sitt behov av arbetskraft.

Visserligen sker för närvarande en hastig mekanisering av skogsbruket, som gör att behovet av manuell arbetskraft blir betydligt mindre än vad det varit tidigare. Men hur långt denna mekanisering än drives, kommer det alltid att finnas ett behov av skogsarbetare, som sköter den stora och dyrbara maskinpark som nu i stor utsträckning avlöser den manuella arbetskraften i skogsbruket. Jag har för min del inget att erinra mot detta, utan tror att det är en nödvändighet ur lönsamhetsynpunkt för skogsbruket, samtidigt som det gör skogsarbetet mer attraktivt.

Å andra sidan tror jag att man får vara litet försiktig och inte så där utan vidare anamma de stora skogsbruksmaskiner som nu används i amerikanskt och kanadensiskt skogsbruk såsom lämpliga för svenskt skogsbruk. Ty vi skall komma ihåg att vi i vårt land på många håll har helt andra terrängför-

hållanden än både i Amerika och Kanada. Därtill kommer att dessa stora skogsbruksmaskiner kräver stora behandlingsytor som på många håll ej är till finnandes inom svenskt skogsbruk. Detta gäller inte minst bonde-skogsbruket, som på många orter består av långa och smala skogsskiften, på vilka det är omöjligt att bedriva ett effektivt skogsbruk. För att komma till rätta med detta fordras det särskilda åtgärder, bland annat i form av en bättre arrondering av skogsmarken i vissa orter, ett snabbare genomförande av de s. k. skogsbruksområdena, etc.

Man måste också snart komma till rätta med det s. k. stärbhuseländet för att det över huvud taget skall bli lönsamt att driva skogsbruk i vissa trakter av vårt land samt för att skogsindustrien skall erhålla tillräckligt med råvaror till sina fabriker, vilka nu i snabb takt utbygges till stora enheter. Men det är också nödvändigt att säkra tillgången på arbetskraft och ge den ett bättre inkomstläge. Skogsarbetarna är som vi alla vet en typisk låglönegrupp — flera talare har varit inne på detta problem i dag, bland andra herr Bengtson. Jag tyckte nog att hans anförande i den delen mera borde ha riktat sig till Arbetsgivareföreningen. Också skogsägarnas egna organisationer har en stor uppgift att fylla, men, som jag nyss sade, får uttunnningen av skogsbygdernas befolkning ej gå alltför långt, ty då försvinner arbetskraften därifrån till stort men för skogsbruket. Visserligen kan arbetarna vara bosatta rätt långt ifrån arbetsplatserna genom att de anlitar egna bilar eller genom att arbetsgivarna ställer motorfordon till deras förfogande för transporter till arbetsplatsen. Men detta kan ju endast ske inom rimliga avstånd. Jag tror nämligen ej att skogsarbetarna kommer att finna sig i att återgå till veckolånga förläggningar i s. k. timmerkojor. Om skogsarbetarbygderna avfolkas alltför mycket, finns det risk för att detta skulle behövas. Jag tror inte heller att

Statsverkspropositionen m. m.

det skulle hjälpa om dessa timmerkøjor hade en mycket hög standard.

Virkestransporterna från skogen till förädlingsindustrierna sker i allt större utsträckning genom landbaserade transportmedel: järnväg och lastbilar. Det har blivit så av olika skäl, framför allt av rent ekonomiska, som jag inte vidare skall gå in på. På åtskilliga orter har också transportmängden av skogsbruksprodukter på järnvägarna mer än fördubblats på mycket kort tid. Därigenom måste väl också lönsamheten för SJ ha blivit bättre inom dessa områden. Under sådana förhållanden är det svårt att förstå de signaler som nu kommer om att nedlägga långa järnvägssträckor i skogsbygderna, där transporterna av skogsprodukter ständigt ökar. Man brukar väl ändå inte inskränka på en näring som ökar i omfattning. Detta är vad som håller på att ske i västra Dalarna och andra orter, där skogsbruket är huvudnäring och där hotet om en nedläggning av järnvägen är överhängande — detta utan att någon upprustning av landsvägsnätet sker dessförinnan. Blir järnvägsnedläggelsen i dessa bygder ett faktum under den närmaste tiden, vilket jag hoppas kan förhindras, så kommer detta att betyda ett stort avbräck för transporterna av skogsprodukterna under den s. k. tjällossningsperioden, eftersom avlysning av lastbilstrafiken är vanlig på den s. k. Västerdalsvägen på långa sträckor. Att detta kommer att vålla besvärliga förhållanden för skogsbruket i berörda orter kan var och en förstå.

På kammarledamöternas bänkar ligger en proposition med ett förslag om höjning av bilaccisen för att bringa ned allmänhetens ökade bilköp. Det är ett förslag som får anses riktigt i ett för landet ansträngt ekonomiskt läge, även om det i särskilt hög grad drabbar glesbygderna. Men samtidigt signalerar ett statligt verk, nämligen SJ, en järnvägsnedläggelse, som direkt kommer att betyda ett ökat köp av både personbilar och lastbilar. När det kollektiva

kommunikationsmedlet försvinner, blir efterfrågan på bilar större. Jag kan därför i detta sammanhang ansluta mig till den vädjan, som lokala och regionala myndigheter samt representanter för näringslivet i Dalarna framför till kommunikationsministern, att göra vad han kan för att förhindra en nedläggning av järnvägen i de orter jag tidigare nämnt. Under alla förhållanden bör en ordentlig upprustning av vägnätet i berörda orter ske innan det kan bli tal om en nedläggning av järnvägsdriften på föreslagna sträckor.

De anslag som för nästa budgetår äskas till försvaret uppgår enligt statsverkspropositionen till 4 814,9 miljoner kronor, en icke föraktlig summa. Med hänsyn till högkonjunkturen har det bedömts som nödvändigt att försöka minska myndigheternas planerade medelsförbrukning under nästa budgetår med 350 miljoner kronor. Jag skulle för min del helst ha sett att denna minskning hade varit ännu större, och jag tror att man kunnat göra det utan att äventyra försvaret. För närvarande pågår och har under flera år pågått en upprustning av kasernetablissemangen vid regementena, däri inbegripna de värnpliktigas förlägningslokaler. Denna upprustning borde kunna ske i en betydligt hastigare takt med hänsyn till det utomordentligt dåliga skick dessa förlägningslokaler på sina håll befinner sig i. På vissa regementen har i dessa lokaler, om man får döma efter tillståndet hos dem, någon uppsnygning ej skett under de senaste femtio åren. När riksdagen anslår stora summor till försvaret så borde anslag till detta ändamål ha givits förtursrätt framför vissa andra anslag under försvarets huvudtitel. Det är min bestämda uppfattning att man ej främjar de värnpliktigas försvarsvilja genom den otrivsel som de måste känna då de under sin värnpliktsutbildning är förlagda till logement som vid vissa regementen kan benämnas som rent ruggiga. Det är lika viktigt att de värnpliktiga

Statsverkspropositionen m. m.

under utbildningstiden får en hygglig förläggning som att de erhåller en god daglön.

Herr talman! Det skulle ha varit mycket mer att anföra vid denna remissdebatt, men jag skall låta nöja mig med detta av hänsyn till den långa talarlistan. Jag får väl sluta som alla andra talare gjort före mig med att yrka att statsverkspropositionen remitteras till vederbörande utskott.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! När man tar del av årets statsverksproposition i dess helhet och summerar finansplanens sammanfattning är det på sin plats i den politiska hederlighetens namn att för det första ge finansministern en eloge för att han i ett ekonomiskt bekymmersamt läge på det sätt han här gjort har sagt ifrån. För det andra måste man konstatera det som händer inom såväl EFTA som EEC, där vår svenske handelsminister leker med och där stor förståelse visas av den svenska regeringen för EFTA-partnern Englands brott mot EFTA-traktaten. Den europeiska handelsintegrationen har blivit så helig att man från regeringens sida i alltför stor utsträckning åsidosatt det svenska näringslivet.

Detta framgår av den redovisade negativa handelsbalansen på 1 400 miljoner kronor och en ökad inhemsk lagerinvestering till ett belopp av 1 600 miljoner kronor, vilket betyder en ökning från föregående år med en miljard kronor. Om man till detta lägger att inte blott hushållssparandet utan även det totala sparandet i sin helhet har minskat, förundrar man sig över orden i finansplanen, där det sägs att betingelserna för svensk ekonomi är goda. Försiktigtvis anmäls dock vissa reservationer.

Det verkligt glädjande och positiva som redovisas i statsverkspropositionen är det ökade handelsutbytet mellan de nordiska länderna, detta trots att regeringen visar ett relativt svagt intresse för den nordiska gemenskapen.

En konjunkturuppgång på cirka 3,5 procent måste i dagens läge betecknas som svag. Jag tror inte att man kan finna orsaken endast i ett redovisat övertryck på vissa områden samt i otillräckliga kapaciteter. Detta och den faktiska löneglidning som ägt rum sägs vara orsaken till den otillfredsställande ekonomin i vårt samhälle. Verkligheten torde vara att regeringens tidigare förda inflationspolitik nu slår igenom med hela sin tyngd. Vidare kan påpekas att förtroendet för penningvärdet har försämrats — inte minst efter herr Strängs tidigare uttalande att han accepterar en penningvärdeförsämring på 3 å 4 procent årligen — vilket har fört med sig att det sparande som vi behöver i samhället har stagnerat.

Socialdemokraternas rädsla för herr Hermansson har omöjliggjort införandet av en mervärdeskatt, som skulle ha givit vår industri bättre konkurrensmöjligheter.

Tittar vi på investeringssidan kan vi konstatera att kommunerna enligt den nya budgetplanen tvingas nedskära sina av riksdagen beslutade utgifter. Jag förmodar att det blir ingen lätt uppgift att vara kommunalman under det nya budgetåret med regeringens diktat om nedskrivna kommunala investeringar. Detta gäller kanske i synnerhet på skolans område.

Jag har sagt tidigare här i kammaren, och jag vill upprepa det vid detta tillfälle, att det är farligt när kampen om väljarnas gunst leder till att aptiten i fråga om reformer blir så stor att man inte i ett långsiktprogram låter reformer och produktionsökning vara avhängiga av varandra. Med tillfredsställelse kan vi konstatera att näringslivets investeringar efter en treårig stagnation nu ökat med 8 procent. Om finansministerns propäer om industriens ökade investeringar under nästa år skall bli verklighet, fordras med all sannolikhet att oppositionen, så som tidigare skett, anvisar framkomliga vägar.

På bostadsområdet är att beklaga den

Statsverkspropositionen m. m.

stagnation som kommer att ske, men att i nuvarande ekonomiska läge föreslå ett ökat bostadsbyggande rimmar illa med de resurser som står till förfogande. När de orden uttalas skall vi vara medvetna om att om hyresregleringen i hastigare takt avskaffats och bostadsbyggandet fått en friare prägel skulle vi inte ha befunnit oss i nuvarande situation.

Lat mig, herr talman, säga några ord om löneutvecklingen i vårt samhälle. Här har som man tror herr Geijer och företrädare för arbetsgivarsidan långa och kanske uppriktiga förhandlingar om den procentuella förbättringen av lönerna. Skulle de förhandlingarna stanna vid, låt mig säga, 5 eller 6 procent, har det ingen betydelse. I dagens läge med nu vanliga löneglidningar blir ändå dock slutresultatet i stort sett det dubbla. Denna från organisationernas sida bevisade oförmåga kommer ju helt och hållet att snedvrیدا de ekonomiska bedömningarna. Om regeringen vill ha fasthet i sin ekonomi, tycker jag, herr talman, att statsministern skulle praktisera sitt historieberättande i verkligheten enligt den legendariska historien med slutorden: »Huka er gubbar för nu skjuter jag.» Om inte kraftåtgärder vidtages av ömse parter, måste man ge organisationerna och även statsmakterna en inkompetensförklaring. Om inte organisationerna bär ansvaret, måste det vara regeringen som får göra det.

Jag förundrar mig inte över att anställda konstaterar att man med nuvarande prisstegringar, orsakade av regeringens penningförstörande politik, i avtalsförhandlingar kräver kompensation för en löneökning som i många fall är negativ, om man ser på såväl marginalskatten som på de indirekta skatterna. Detta faktiska förhållande måste betyda att större hänsyn än hittills måste tas till vissa marginalskikt i skatteskalen. I detta sammanhang är det naturligt att låglönegruppernas andel i statens skatteinkomster måste beaktas. Här vill jag bara uttala att vi från centerpartiet på grund av vår humanitära

uppfattning och vårt sorgsna konstaterande av att socialdemokraterna har avskrivit låginkomsttagarnas problem kommer att i motion yrka på en för dessa grupper gynnsammare beskattning.

Herr talman! Jag tycker det närmar sig det löjliga när en företrädare för socialdemokraterna i TV:s »nya kammaren» talar om att en mervärdeskatt inte skall vara till nytta för de lägre inkomsttagarna. De som har läst skatteberedningens betänkande och även tagit del av diskussionerna därom är ju medvetna om att det vid en övergång till en dylik skattereform är naturligt att låginkomsttagarnas skatteproblem bör beaktas. Endera talade denne man av okunnighet eller också mot bättre vetande.

Låt mig sedan, herr talman, något beröra budgeten för 1966/67. De områden som får bära den negativa bördan är försvaret, skolan, vägbyggnaderna och bostadsbyggandet. Personligen har jag ingenting att invända mot framflyttningen av medelsförbrukningen på försvarets område. Vi har inom alla partier varit med om att besluta om principen och kostnaderna för den framtida skolan. Dagens ekonomiska situation kräver solidaritet i fråga om takt i investeringarna. Inom vårt parti förundrar vi oss över den negativa inställning som den nye kommunikationsministern har till vägväsendet — han som måhända präglat uttrycket »mot nya djärva mål». Vi kommer beträffande den skatt som bilismen svarar för att hemställa om förändringar. Vi hälsar med tillfredsställelse att den av oss under värriksdagen väckta motionen om ökat statligt lokaliseringsstöd enligt finansplanen kommer att beaktas; givetvis inom femårsramen och de beslutade 800 miljoner kronorna. Fördelningen mellan kommunernas och statens åtaganden kommer likaså att noga beaktas av vårt parti vid årets riksdag. Vår bedömning av Sveriges andel i u-hjälpen överensstämmer inte med regeringens. Vi är medvetna om

Statsverkspropositionen m. m.

att den framlagda budgeten är svag. Det innebär att vi med hänsyn till vårt ansvar kommer att i likhet med finansministern presentera ett balanserat förslag. Vi kommer att godkänna en del av de budgetförstärkningar som föreslås. När det gäller bensin- och brännoljaeskatten kommer vi att föreslå vissa ändringar, i enlighet med ordspråket att bilen är den fattiges överrock.

Herr talman! Det som alla partier i dagens ekonomiska krissituation bör vara ense om är ett ökat samhällligt och enskilt sparande, en bättre handelsbalans samt åtgärder mot den socialdemokratiska inflationen. Detta bör vara några av riktningvisarna för de motioner som kommer att avges i anledning av statsverkspropositionen.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag ber redan från början om ursäkt för att jag kommer att göra mig skyldig till ett stilbrott genom att inte, liksom flertalet av dem som yttrat sig hittills, komma med ett sifferspäckat och mycket materiellt anförande utan i stället slå in på något andra vägar.

För en vecka sedan stod kammarens ledamöter uppsträckta, välkammade och rakryggade bakom sin värderade talman, och såvitt jag kunde iakttaga bugade alla instämmande när talmannen betygade Majestätet kammarens »vördnad, trohet och tillit». Såvitt jag ytterligare kunde konstatera var medkammaren lika engagerad i sin lojalitetsförklaring. Ingenting tydde heller på att deras excellenser statsministern och utrikesministern och deras följe på något sätt vantrivdes i miljön. Inte kunde man då ana att det i själva verket fanns de i församlingen som närmast var beredda att kliva fram för att plocka bort den gedigna möbel majestätet vilade i, eller som menade att det enklaste sättet att uppfylla Kungssångens ord »Gör kronan på hans hjässa lätt», vore att för all framtid ta kronan av honom för att

kanske i stället hänga en presidentkedja — eller vad det nu kan vara fråga om — kring halsen på någon av de många inom partiet med stort P, vilka enligt finansminister Strängs säkra uttalande i TV häromkvällen »bär en marskalkstav i sin ränsel».

Jag tyckte redan då jag hörde herr Sträng säga detta att det där med ränsel verkade en smula otidsenligt. Den kära portföljen borde väl för de tappra framtidsgossarna vara en lämpligare förvaringsplats för en marskalkstav — om man nu över huvud taget skall nämna ordet marskalk i detta känsliga sammanhang. Det måste ju innebära en ständig påminnelse om att svenska folket en gång tidigare valt en *riktig* marskalk till sitt överhuvud.

Nu var det och är det inte min mening att engagera mig i en debatt om monarki eller republik. Den debatten blir det nog många tillfällen till senare. Anledningen till att jag började mitt anförande på detta sätt är en helt annan, nämligen en stillsam undran över vad folk i allmänhet skall tänka och tycka om politik. Vi vet redan att en del personer menar att politik är någonting ganska trist eller kanske rent av någonting skumt — »ett rävspel» är som bekant ett inte alldeles ovanligt uttryck i sammanhanget — medan andra tror att politik är någonting mycket upphöjt, fyllt av ståndaktighet, god vilja och självuppoffring. Sedan finns det väl mellan dessa bägge poler en hel rad av varianter.

Nog måste man under sådana förhållanden förstå att människor som ägnar politiken ett mera förstrött intresse ställer sig undrande, när de ena dagen i TV bevittnar hur riksdagens ledamöter, alldeles oavsett vad de bär innanför överrockarna, visserligen långrotande och i otakt men med en alldeles uppenbar iver tågar upp till Slottet för att där som »valda ombud för Sveriges folk» i gemenskap med Majestät, regering och vad riket haver av stora män och kvinnor inleda det arbete som sträcker sig

Statsverkspropositionen m. m.

från hovstaten till frågan om förändringen av en deltidstjänst som kanslist till heltidstjänst, för att sedan ett par dagar senare samma TV-tittare får uppleva att ledamoten av andra kammaren Nancy Eriksson som en annan amason i spetsen för en upprörd skara klättrar upp på barrikaden manande till stormning av Slottet och fördrivande av dess nuvarande innehavare.

Man måste som sagt förstå att många undrar över vad detta kan vara för sorts politik. Ena dagen utbytande av högtidliga försäkringar, andra dagen realisationsrop om »bort med hela rasket». Är politiken så dubbelbottnad, frågar sig onekligen den fåkunnige.

En mera erfaren kritiker till det politiska skådespelet har kanske andra funderingar. Han läser och lyssnar och får veta, att andra kammarens amason säkert skulle ha fått ännu fler namn på sin motion om hon startat namninsamlingen tidigare — namninsamlingen är som bekant nu för tiden väldigt modernt — och att motionen inte bara fått sitt stöd av den socialdemokratiska gruppen utan därtill den varmaste välsignelse av statsministern själv. Den kritiske frågar sig då: Varför dessa krumbukter? Hade det inte varit enklare och renhårigare att regeringen lagt fram en proposition i ärendet? Ja, invänder man då, men motionen går ju endast ut på en utredning; frågan måste belysas ur alla vinklar och vrår. Visst, men regeringen har ju vanan att låta göra egna utredningar. Om det nu ens behövs några utredningar. Hov- och slottsstaten går på inte fullt 6 miljoner kronor. Det s. k. partistödet — hör: presstödet — kostar skattebetalarna redan i ingångsskedet fyra gånger så mycket årligen, utan att det har behövts någon utredning alls.

Man frågar sig också: Ger för övrigt utredningar alltid garantier för att något riktigt och vettigt händer? Vi hade en mycket förnämlig sådan utredning — herr Sundin talade nyss om den — som dessutom kom fram till ett en-

hälligt förslag, nämligen skatteberedningen. Men inte har den ännu avsatt några spår. Tvärtom har herr Sträng fortsatt i den gamla stil som utredningen anser nödvändig att bryta.

Andra har redan grundligt nagelfarit herr Strängs förslag, och jag skall nöja mig med att peka på en enda sak, som ytterligare vill understryka besvärligheterna med punktbeskattningar.

Man kan hålla med herr Sträng om att bilismen i vårt land vuxit i en omfattning som i vissa avseenden kan te sig äventyrlig. Vårt vägväsende har inte kunnat byggas ut i takt med trafikökningen. Städerna, framför allt storstäderna, har våldsamma parkeringsproblem. De gator och vägar, som kommit till för att trafiken skulle rulla på dem, är i stor utsträckning tillkorkade av stillastående bilar. Det tycks vara lätt att köpa bil men svårare att finna en plats att förvara den på.

Man kan också väl förstå herr Strängs bekymmer över de tusentals miljoner som går ut från landet till motorfordon och drivmedel. Man kan till och med mena att bilismen i viss grad är en fråga om lyx och nöje och att man då skulle kunna tillämpa de kända orden, att »smakar det något, så får det också lov att kosta något».

Men bilismen är i minst lika hög grad en fråga om nytta, och en ökad punktbeskattning som drabbar bilen och bensinen blir till sist en pålaga som mest besvärar den som bäst behöver bilen. Nöjesåkaren kan utan större uppoffringar inskränka sina turer. Skogsarbetaren i Norrland, som numera i stor utsträckning måste ha bil för att klara sitt levebröd, kan inte avstå från att använda den, om han skall sköta sitt jobb. Lokaliseringspolitiken är i stor utsträckning — som jag sett den — en fråga om att ordna sysselsättning åt en arbetskraft, som bilburen kan nå arbetsplatsen och alltså bo kvar i sin gamla bostad. Ju dyrare bilen och bensinen blir för honom, desto mer krymper hans inkomst och desto större blir hans in-

Statsverkspropositionen m. m.

tresse att konkurrera om bostad i tätorten.

Utän att ha något yrkande kan man alltså ifrågasätta, om herr Strängs handlag i detta stycke är det rätta. Någon grundligare utredning om verkningarna av denna speciella skattehöjning lär han knappast ha företagit, utan han har nöjt sig med att gripa det som verkat ligga närmast till. Att det drabbar en del av de så omtalade låglönegrupperna hårdast är tydligen ovidkommande. Sådan kan politiken vara. Ord och gärningar går illa ihop.

Så herr talman, är jag tillbaka till politiken igen. Då erinrar jag mig att jag strax före jul ställde ett par frågor till statsministern med anledning av att några socialdemokratiska tidningar, noggsamt undvikande journalistikens regler och hedersbegrepp, tagit heder och ära av en »aktad» familj, som bland annat beskylldes för att ha varit slavdrivare gentemot en polsk kvinna.

Statsministern hade vänligheten att svara, naturligtvis inte på mina båda frågor men i alla fall lämna ett svar, och det är ett svar som jag tycker ger anledning till några reflexioner även här.

Statsministern skriver i sitt brev: »Lögnaktiga påståenden är allvarliga ting, oberoende av om de förekommer i socialdemokratiska eller borgerliga tidningar.»

Jag tar detta som ett medgivande att lögnens allvarliga synd även kan drabba den press som enligt statsministerns tidigare uttalanden är i särskilt behov av stöd genom medel från skattebetalarna.

I nästa punkt i brevet får jag veta att en synd kan vara dubbelt farlig, nämligen »när den avser att påverka medborgarna till politiska ställningstaganden».

Där sättes alltså politiken in i ett skimrande strålkastarljus. Att beljuga, att ta heder och ära av, att allvarligt skada en vanlig människa och hennes anhöriga är bara hälften så syndigt

som när lögnen drabbar en politiker och kanske därmed ett politiskt parti.

Det är vällovligt höga tankar om politiken och politikern som statsministern här för fram, men jag för min del är så enkelt funtad att jag menar att i den fulländade demokrati, där fru Nancy Eriksson m. fl. anser en kung vara en skönhetsfläck som måste bort till varje pris, där är det ingen skillnad mellan politikern och den vanlige medborgaren. Där råder, vilket statsministern i detta sammanhang tycks ha glömt bort, jämlikhet. Ja, jag vågar nästan påstå och tro att lögnen i många fall drabbar den vanlige medborgaren hårdare än politikern som — i varje fall i allmänhet — har helt andra resurser och möjligheter att försvara sig.

Den sista punkten i statsministerns svar är verkligt lärorik. Den lyder så här: »Det är en stor sak att vi i Sverige fortfarande har en nyansrik press som kan påtala misstag även hos kolleger, och framför allt att vi har TV och radio som står öppen för alla meningsriktningar och som därför är ett hinder för de människor som i likhet med Expressens redaktion strävar efter att skapa ett allsmäktigt tidningsmonopol.»

Statsministern konstaterar alltså för det första att vi i Sverige har en nyansrik press. När det nu är på det sättet frågar man sig vad presstödet då skulle tjäna till. Om nyanserna redan finns i god omfattning, var då inte frågan om presstödet i varje fall för tidigt väckt?

För det andra förefaller jämförelsen mellan radio och TV samt Expressen minst sagt egendomlig. Det som redan klart och uppenbart är ett monopol — alltså radio- TV, det vet man ju inom Radio-Syd och Radio-Nord och vad de nu heter och har hetat — det är enligt statsministern en frihetens strålande företeelse, men bedrövlig är däremot enligt hans mening risken att en viss tidning blir ett allsmäktigt tidningsmonopol, en risk som jag vet och som statsministern vet är fullständigt obefintlig.

Möjligen skulle man här kunna spåra

Interpellation ang. behörigheten att utöva läkaryrket

en märklig tanke bakom presstödet, nämligen den, att så snart en tidning blir så omtyckt att dess upplaga stiger till en viss som farlig betraktad gräns skulle man satsa statliga medel på en annan tidning och genom dumping och annan illojal konkurrens plocka ned den stora tidningen på jorden igen. Det vore sannerligen ett märkligt utslag av politik.

I anslutning till dessa punkter i brevet vill jag också gärna ta upp ett par punkter som statsministern var inne på här i dag. Han uttalade bl. a. sin tillfredsställelse över det som hade hänt inom skolans värld och pekade då på att klassernas storlek hade minskat. I åttonde huvudtiteln läser man också på första sidan dessa ord: »De stora kvalitativa insatserna avspeglas bl. a. i den gynnsamma klasstorleken och lärartätheten.» Det är tydligen ett resultat av den socialdemokratiska politiken.

Men om man går till sid. 226, läser man: »Det är angeläget, att inom ramen för 1962 års grundskolebeslut omedelbara åtgärder vidtas i syfte att åstadkomma att skolorganisationen blir sådan att tillgängliga resurser utnyttjas på lämpligaste sätt. Det ankommer på skolmyndigheterna att tillse att antalet klassavdelningar begränsas i den utsträckning som under hänsynstagande till olika förhållanden är möjligt.»

Det som på första sidan var gott och väl och förtjänt av beröm blir alltså på 226:e sidan en olycka, som enligt vad departementet ger order om skall rättas till genom att antalet elever i klasserna ökas på nytt och den gamla ordningen återställs.

Jag vill också, herr talman, protestera mot det enligt min mening direkt förolämpande uttalande som statsministern gjorde mot herrar Bengtson och Lundström personligen då han förklarade att en partisammanslagning skulle leda till att han slapp höra både herr Lundström och herr Bengtson och att han av dessa två föredrog herr Hedlund.

Jag lade märke till att statsministern slutade sitt anförande med vad jag vill kalla en vädjan till kommunisterna och talade om nödvändigheten av samling i ett stort arbetarparti. Jag skulle med samma rätt som statsministern kunna säga att om det blev ett enda parti av de två, skulle vi slippa höra både herr Erlander och herr Hermansson och att jag av de två föredrar herr Sträng.

På tal om herr Sträng har jag till sist, herr talman, en önskan att från denna plats få framföra ett uppriktigt tack till finansministern för hans renhjärtade uttalande i TV, då han på fråga förklarade att det i den statsverksproposition som vi nu skall remittera inte fanns något av de nya djärva målen. Dessa var tydligen närmast avsedda för affischtavlorna och hörde i varje fall inte hemma i den nuvarande politiska sinnevärlden. Jag tycker, herr talman, att det var ett befriande och välgörande korsdrag.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 20, angående ändrade bestämmelser om ersättning av allmänna medel till vittnen, m. m.

Interpellation ang. behörigheten att utöva läkaryrket

Herr EDSTRÖM (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Sedan lång tid tillbaka har i Sverige liksom i flertalet kulturländer förefunnits specialisering inom läkekonsten. Därvid har oftast läkarnas fackliga eller vetenskapliga sammanslutningar i enlighet med vad vetenskap och praktisk erfarenhet ford-

Interpellation ang. behörigheten att utöva läkaryrket

rat fastställt regler och fordringar för sådan specialist. I Sverige var Sveriges läkarförbund tidigare sådan institution. På grund av den medicinska och tekniska vetenskapens samt praktiska sjukvårdens snabba utveckling under senare årtionden måste dessa regler och fordringar genom experter och expertkommittéer vara föremål för fortlöpande tillsyn, vilket tidigare även skedde, med resultat att de väl hölls i nivå med tidsutvecklingen.

I samband med att den nya lagen om behörighet att utöva läkaryrket antogs fastställdes genom kungörelse nr 633 av den 25 november 1960 nya statliga regler om sådan specialistbehörighet. Dessa gäller fortfarande efter mer än fem år utan ändring trots den fortsatta betydande utveckling som skett. Detta även trots att redan i januari 1962 medicinalstyrelsen inkom till regeringen med förslag om nya bestämmelser på grundval av omfattande expertutredning. Inom parentes kan anföras, att denna hade påbörjats redan innan ovannämnda kungörelse i november 1960 utfärdades, enär de regler och fordringar, som tidigare gällt och vilka kom att bli mer bestående i kungörelsen, redan då ansågs vara föråldrade.

Anmärkas bör att vid debatten i riksdagen i anledning av ovanskrivna lags antagande uttalades farhågor för att en statlig reglering av specialistbehörigheten skulle komma att medföra, att denna skulle bli stelbent och möta svårigheter att följa med i den aktuella utvecklingen. Dessa farhågor avvisades emellertid från regeringshåll såsom oberättigade.

Efter rekommendation av Nordiska rådet tillsattes 1963 en internordisk arbetsgrupp, som skulle utreda frågan om genomförande i de nordiska länderna av enhetliga regler rörande specialistbehörighet för läkare. I februari 1965 överlämnade denna arbetsgrupp sitt betänkande, vilket remissbehandlats och föranlett Kungl. Maj:t att helt nyligen uppdraga åt medicinalstyrelsen

och universitetskanslersämbetet att gemensamt utreda förutsättningarna för Sveriges anslutning till ett avtal med i huvudsak det innehåll, som föreslagits av denna arbetsgrupp. Uppdraget innebar emellertid även att utreda förutsättningarna att begränsa tidsåtgången för läkarutbildningen fram till medicine licentiexamen.

Detta utvidgade uppdrag medför, att denna utredning säkerligen kommer att bli långvarig. Även med de bästa experter till hjälp kan ett så omfattande utredningsarbete ej avklaras så snabbt som departementet önskar, nämligen till den 1 januari 1967. Därtill kommer, att även om utredarna då skulle vara klara, måste deras betänkande remissbehandlas och begrundas, innan nya regler för specialistutbildning kan fastställas. I allra bästa fall kan vi alltså hoppas på att sådana regler kan komma till stånd under 1968. De gamla, redan vid antagandet 1960 föråldrade bestämmelserna har då gällt i snart åtta år, något helt horribelt med tanke på den snabba utveckling, som under tiden skett inom sjukvård och medicinsk och teknisk vetenskap.

Att den nuvarande grundutbildningen reformeras, är ett önskemål både bland läkare och studenter. Det samband mellan grundutbildning och specialistutbildning, som onekligen existerar, får dock ej föranleda, att det underlåtes att omedelbart ta itu med den mest angelägna uppgiften, nämligen specialistutbildningen.

Från läkarhåll har länge påpekats, att den svenska specialistutbildningen är betydligt sämre än på många andra håll — våra nordiska grannländer har nyligen moderniserat sina bestämmelser. Den måste förbättras, om vi skall kunna vidmakthålla vår höga sjukvårdsstandard. Regeringens nuvarande förhållningstaktik framstår därför som mindre lycklig.

På grundval av vad jag sålunda anfört, anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen

Interpellation ang. behörigheten att utöva läkaryrket

för socialdepartementet få framställa följande frågor:

Är det regeringens avsikt att behålla de nuvarande, redan 1960 föråldrade, bestämmelserna om specialistbehörighet att utöva läkaryrket ytterligare åtskilliga år?

Finns ingen möjlighet att efter medicinalstyrelsens hörande göra en provisorisk modernisering av dessa bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med de som gäller i våra nordiska grannländer att gälla tills den nytillsatta utredningens förslag kan läggas till grund för en mer permanent lagstiftning.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 51, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, angående folkomröstning i frågan om statsskicket;

nr 52, av herr *Svanström* och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, om fria resor för värnpliktiga till hemorten;

nr 53, av herr *Edström*, om införande av en medikonomexamen;

nr 54, av herr *Edström m. fl.*, om inrättande vid Lunds universitet av en professur i anesthesiologi;

nr 55, av herr *Hjorth m. fl.*, om inrättande av en laboratur i pediatrik vid akademiska sjukhuset i Uppsala;

nr 56, av herrar *Lundberg* och *Strandberg*, om successivt upphörande av skatteutjämningsbidragen till lands-tingen;

nr 57, av herr *Hübinette* och herr *Ohlsson, Ebbe*, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition nr 10, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § 1 mom. förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin, m. m.;

nr 58, av herr *Schött m. fl.*, om rätt till avdrag vid beskattningen för gåvor till allmännyttiga ändamål;

nr 59, av herr *Sundin* och herr *Carlsson, Eric*, angående allmän registrering av spritinköp;

nr 60, av herr *Svanström m. fl.*, om befrielse jämväl från arvsskatt för stiftelser och sammanslutningar som är befriade från gåvoskatt;

nr 61, av herr *Wanhainen m. fl.*, om restitution av skatt å bensin för skogsbrukets motorsågar;

nr 62, av herr *Möller* och fröken *Mattson*, angående ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.;

nr 63, av herr *Sörenson*, angående vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund;

nr 64, av fröken *Mattson* och herr *Pettersson, Karl*, om fri akutvård å sjukhus för folk- och förtidspensionärer;

nr 65, av herr *Mattsson m. fl.*, om höjning av maximihastigheten för bil med släpvagn;

nr 66, av herr *Wanhainen*, angående användningen av snöscooter vid renskötsel och jakt; samt

nr 67, av herr *Svanström m. fl.*, angående Sveriges självförsörjning med livsmedel.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.53.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 19 januari eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1966 den 19 januari sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret för att välja en fullmäktig i riksbanken efter herr Karl Emil Ahlqvist, som den 12 januari 1966 erhållit begärt entledigande från sitt uppdrag att vara fullmäktig i riksbanken, jämte en suppleant; och befunnos efter valets slut hava blivit utsedda till

fullmäktig

under återstående delen av valperioden 1965—1968:

herr Nilsson, Elis Birger, ledamot av andra kammaren, med 45 röster;

suppleant för herr Nilsson, E. B.:

herr Hammarberg, Sven Oskar, ledamot av andra kammaren, med 45 röster.

Gust. Elofsson   Ingemund Bengtsson
Ebbe Ohlsson   Eric Nelander

På framställning av herr talmannen beslöts att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1966/67, samt nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! I årets statsverksproposition förklarar finansministern bl. a., att våra ambitioner och vår viljeinriktning att ytterligare stegra aktiviteten på praktiskt taget alla områden under det gångna året lett till ett visst övertyck i vår ekonomi, men att detta inte betyder att målsättningen varit felaktig, utan endast att vi tillfälligt överskattat våra krafter och möjligheter. Finansministern tillägger, att för närvarande gäller det att återvinna den jämvikt i utrikeshandeln, som rubbades under år 1965.

Vad finansministern med det anförda försöker förklara är, att vi under en följd av år utnyttjat våra resurser till det yttersta och att vi beslutat om nya reformer, som kostar nya pengar, utan att ta tillräcklig hänsyn till att de utställda växlarna också måste infrias. Vi har med andra ord levt över våra tillgångar.

Man kan naturligtvis inte få allt vad man vill ha. Det är en gammal god regel, som socialdemokraterna sedan lång tid inte tillräckligt har beaktat.

Under den senaste tioårsperioden har statens utgifter ökat med mellan 17 och 20 miljarder kronor och givit oss en långt gående inflation, som skapar stora svårigheter på snart sagt alla områden. Näringslivet har svårigheter därför att vårt allmänna kostnadsläge gått kraf-

Statsverkspropositionen m. m.

tigt i höjden, vilket fört med sig svåra konsekvenser i den internationella handeln. Inom många branscher har man sökt klara problemet genom uppgående i stora koncerner. Inom andra har det lett till betalningsinställelser och merendels nedläggandet av industrier. I många fall leder förhållandena till, att företagen etablerar sig utomlands, där lägre produktionskostnader råder. Vill det sig riktigt illa, så konkurrerar man med hemlandet.

Det är alldeles uppenbart, att den budget vi hade under föregående år, med en statlig utgiftsökning av 4 miljarder kronor, var oerhört inflationsdrivande. Det fordras inga undersökningar för att konstatera, att denna politik hos oss under större delen av efterkrigstiden, under de år då alla resurser blev tagna i anspråk, lett till inkomstkrav, som varit helt oförenliga med ett stabilt penningvärde.

Den förda skatte- och utgiftspolitikken kommer troligen att leda till en kraftig stegring av löneinkomsterna, som inte motsvaras av ökad produktion under detta år. Det finns nämligen inte någon som frivilligt släpper ifrån sig sina inkomster och sin konsumtionsandel. Vad som kommer att gå till ökade kostnader och skatter kommer därför genom kompensationsståndet att föranleda krav på ökade löner även om det inte kommer att innebära någon reallöneökning.

Jag har vid ett tidigare tillfälle framhållit, att det verkade som om det enda som skulle kunna påverka den förda politiken är vårt kostnadsläge inom landet jämfört med de länder med vilka vi driver affärer. Det ser ut som om vi befann oss där nu. Vi har fått ett importöverskott med 1,4 miljard kronor, som är illavarslande och kan tyda på en bristande konkurrensförmåga hos vårt näringsliv. Finansministern har tydligen insett denna fara, men fråga är om han ändå inte har tagit för lätt på problemet.

Även om den budget som vi nu be-

handlar inte är så expansiv som den föregående, så är det ändå tillräckligt för att underhålla inflationsbrasan. Regeringen borde ha undvikit att ånyo aktualisera drivmedelsskatterna. Bilismen har fått ta på sig den anbefallda avgiften för övergången till högertrafik. Sedermera har bensinpriset höjts med 5 öre och nu vill finansministern ha ytterligare 5 öre. Är detta ändå inte att gå väl långt? Vi får inte glömma att höjningen av bensin- och brännolja-skatten till stor del kommer att drabba konsumenterna genom näringslivet. De flesta privata bilar ingår ju också i nytotrafiken.

Genom den utgiftspolitik som har förts har vi också fått en skattepolitik, som kan räknas som den högsta i världen. Högerpartiet har under en följd av år framfört kritik mot den socialdemokratiska politiken, inte minst i den mån den sammanhänger med skattepolitiken. Kritiken har gällt det totala skattetrycket och den automatiska höjningen av den direkta inkomstskatten för fysiska personer till följd av inflationen.

I dag är de flesta människor besvikna över utvecklingen, över vårt höga allmänna kostnadsläge, över skattetrycket och över vårt höga ränteläge, ett ränteläge som till sin högsta utformning i nuläget för några år sedan benämndes med ett så allvarligt ord som ocker. Vi måste helt enkelt få en ändring till stånd. Vi måste få en produktionsvänlig, utvecklingsfrämjande beskattning och vi måste få en mildring av progressionen i skatteskalorna. Om inte detta kan genomföras så begär man kompensation för skatten, vilket, om det lyckas, leder till högre priser, ökad inflation och ytterligare svårigheter för exporten.

För jordbrukets del inger läget bekymmer. Enligt nationalbudgeten har finansministern räknat med att jordbrukarnas inkomster från jordbruk minskat kraftigt under budgetåret 1964/65, mest beroende på starkt stegrade

Statsverkspropositionen m. m.

produktionskostnader. Jag vill i detta sammanhang peka på hur maskiner och inventarier av olika slag ökat i pris och hur tjänster för olika serviceorgan är i ständigt stigande — en klar återspeglning av den förda ekonomiska politiken med ökade kostnader som följd. Och jordbruket har ingen möjlighet att kompensera sig för sådana ökade kostnader.

I detta för jordbruket pressade läge har 1960 års jordbruksutredning ännu inte blivit färdig med sitt betänkande, varför vi kommer att få ännu ett provisorieavtal. Vissa uppgifter om utredningens arbete har emellertid publicerats i tidningspressen av innebörd, att den inhemska jordbruksproduktionen skulle minskas till en 80-procentig försörjningsgrad.

Blir detta förhållandet kommer stora jordbruksarealer att tas ur produktionen samt en massa människor att friställas. Det har också framskyttat att prisskruven skulle komma till användning för att nå en lägre produktion.

Skulle så vara fallet så går sannerligen jordbruket en synnerligen oviss framtid till mötes. Det är av största vikt att 1960 års jordbruksutredning forcerar sitt arbete så mycket som möjligt, men förslagen måste möjliggöra en sådan lösning av den framtida jordbrukspolitiken att rättvisa kan vederfaras jordbruket och dess utövare.

Nu har emellertid, som jag nyss nämnde, en viss del av pressen redogjort för det interna utredningsarbetet på ett sådant sätt, att det har framtingat en debatt. Därför finns det också anledning att närmare granska de gjorda påståendena.

Man framhåller för det första bl. a., att de svenska livsmedlen är dyra i förhållande till världsmarknadspriserna, för det andra att det råder brist på arbetskraft — arbetskraften bör därför placeras inom de delar av vårt näringsliv som ger den bästa lönsamheten — och för det tredje att jordbruket har dålig effektivitet.

Vad beträffar livsmedelspriserna i vårt land och deras förhållande till de s. k. världsmarknadspriserna, så ligger visserligen de svenska priserna över dagens världsmarknadspriser. Men det gör också produktionspriserna i andra länder i Västeuropa, av den enkla anledningen att de varor som utbjudes på världsmarknaden endast är begränsade partier eller överskottsvaror, som ofta bjudes ut till priser under framställningskostnaden. I en gemensam väst-europeisk marknad skulle vårt jordbruk stå sig ganska bra, om vi fick konkurrera på lika villkor. Detta framgår av att producentpriserna för jordbruksprodukter i Västeuropa i genomsnitt ligger ungefär på den svenska nivån, vilket helt enkelt betyder att de väst-europeiska länderna belastar levnads-kostnaderna antingen genom gränsskydd eller genom skatter för att finansiera jordbruksprodukterna.

Jag vill ta några exempel. I Frankrike lämnas en årlig subvention som utgör 178 kronor per invånare. I Västtyskland uppgår subventionen till 138 kronor per invånare, i England till 87 kronor och i Sverige 40 kronor. I Amerika betalar man 196 kronor per invånare.

Att livsmedelspriserna i konsumentledet hos oss är högre än i de flesta andra länder förklaras kanske främst därav, att den svenska konsumenten efterfrågar högförädlade varor. Med andra ord: man överför det enskilda hushållets arbete till förädlingsledet. Detta betyder att löneläget inom förädling och varudistribution, all rationalisering till trots, driver detaljhandelspriserna i höjden. Sedan lång tid har prisstegringarna varit betydligt större på tjänsterna för förädling och distribution än på de produkter som jordbrukarna levererar. Under perioden 1950 till och med 1961 utgjorde prisstegringarna på jordbruksprodukter 63 procent, vilket är ungefär detsamma som ökningen i konsumtionsprisindex, medan priserna på tjänster för förädling och handel

Statsverkspropositionen m. m.

under samma tid ökade med 102 procent.

En följd av detta förhållande har blivit, att jordbrukarnas andel av de livsmedelspriser som konsumenterna betalar har sjunkit. Redan nu går inte ens hälften av de priser vi betalar för våra livsmedel från jordbruket till jordbrukarna, och denna andel sjunker ytterligare. Detta innebär i sin tur, att prisförändringar på jordbruksråvarorna framöver kommer att ge ett allt mindre utslag i konsumenternas livsmedelsutgifter. Om vårt land i större omfattning än nu skulle bli beroende av utländska livsmedel, är det troligt att importpriserna kommer att bli helt andra än dem vi är vana vid. För detta talar den prisutveckling, som sker på världsmarknaden då knapphet på någon livsmedelsprodukt uppstår. En jordbruksproduktion av tillräcklig storlek torde därför vara en prisstabiliserande faktor för vårt land.

Det andra argumentet för en krympning av produktionen har varit, att arbetskraft bör överföras till andra näringar.

Det svenska jordbruket sysselsätter i dag cirka 8 procent av den yrkesverksamma befolkningen. En mycket stor del av denna yrkesgrupp befinner sig i åldersgrupperna över 50 år. En omskolning och inplantering inom andra yrken av dessa åldersgrupper torde i de flesta fall inte vara möjlig. En stor del av den aktiva jordbrukarkåren återfinnes inom områden, där det i dag inte inom rimligt avstånd finns arbetstillfällen. Det skulle som en följd av detta bli en bestående omflyttning från glesbygderna till tätorterna. En sådan omflyttning skulle leda till en försämrad service för den återstående delen av bygdens befolkning. Dessutom är bostadsfrågan i dag ett av våra allvarligaste sociala problem. En ökad inflyttning till städer och tätorter skulle endast förvärra den redan nu besvärliga situationen.

Det tredje argumentet för en krymp-

ning av produktionen har varit beskyllningar för bristande effektivitet. Genomgående för alla andra europeiska länder är, att man sedan tiden för andra världskriget har strävat efter att öka självförsörjningsgraden. Detta har resulterat i en ökning av jordbruksproduktionen med cirka 35 procent under 1950-talet. Det är endast i vårt land som utvecklingen inte har varit densamma. Vi har under motsvarande tid endast ökat vår produktion med några procent. Anledningen till att den svenska produktionsvolymen hållits någorlunda konstant har varit att antalet jordbruksenheter sedan 1956 har minskat med cirka 26 procent och att antalet i jordbruket sysselsatta under samma tid har minskat med cirka 33 procent. En betydande produktivitetsförbättring har sålunda skett inom svenskt jordbruk. Såsom jämförelse kan nämnas, att enligt statistiska centralbyråns beräkningar produktivitetsförbättringen för arbetskraften under åren 1952—1962 har varit 4,7 procent för industrin och 5,4 procent för jordbruket.

Med hänsyn till den avflyttning, som sker från vårt jordbruk, och med hänsyn till den minskning, som sker av vår åkerjord, torde riskerna för en överproduktion vara ringa i fortsättningen. På olika håll i landet finnes ett stort antal egendomar, vilka kommer att läggas ned inom några få år, helt enkelt av den anledningen att ungdomen av i dag inte nöjer sig med den inkomst som dagens jordbruk bjuder. Den äldre generationen sitter kvar så länge den kan. Sedan kommer många egendomar att uppgå i andra. En del kanske lägges i bete och där så är lämpligt planteras skog.

Herr talman! Under årets riksdag kommer vi, enligt vad jordbruksministern tidigare har uttalat, att få möjlighet att ta ställning till den framtida jordbrukspolitiken i samband med en särskild proposition. Jag vill därför avslutningsvis endast konstatera, att det är orimligt att låta det svenska jord-

Statsverkspropositionen m. m.

bruket bli syndabock för en misslyckad ekonomisk politik.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Så här långt inne i debatten har väl om inte helt i glömskan, så i varje fall i fjärran, försvunnit det mesta av förstakammardebattens »magnifika» portaleffekt, nämligen den då herr Bengtson, som under hösten har varit i FN och upplevt mörkläggningen av New York, förkunnade att han, när han nu ser ut över Sverige, finner att bilden är mörk och att den överensstämmer med verkligheten. Denna dysterhet fann herr Bengtson — allt enligt mittenideologien — bero på socialdemokraterna och på regeringen, som tydligen inte alls kan tillerkännas någon del av den ökade upplysningen i landet.

Strax efter detta talade herr Holmberg om att det viktigaste, som har inträffat inom oppositionspartierna, var den borgfred som har slutits. Varför hade det varit möjligt, frågade han, och svarade bland annat, att utbildningspolitikens kvalitativa försämring var ett av de motiv som enat oppositionen att bara kritisera regeringen och inte varandra.

Utän att nu vilja dra upp en skoldebatt kan man onekligen undra vad som ligger bakom detta uttalande. Vi minns ju mycket väl den skillnad i uppfattningen, som präglade de olika riksdagsgrupperna vid beslutet om grundskolans genomförande liksom vid utformningen av det nya gymnasiet. Högerpartiet förfäktade vid båda dessa tillfällen något, som man satte etiketten »kvalitet» på, men som skulle komma att betyda en klar avgränsning av utbildningspolitikens målsättning att möjliggöra för alla ungdomar, oavsett social eller ekonomisk bakgrund, att få rätten och möjligheten till en god utbildning. Vid det tillfället var de, som nu kallar sig mittenpartierna, överens i stort med socialdemokratien, medan högern var isolerad.

Bygger borgfreden inom oppositionen på ett uppgivande från mittenpartiernas sida av tidigare ståndpunkter i fråga om utbildningspolitiken? Det är en mycket intressant fråga. Just nu, då grundskolan snart skall vara införd i de flesta skoldistrikt, men inte är genomförd, och gymnasiet i sin nya form står inför sin debut, just nu, när alla krafter sannerligen behövs för att förverkliga ett utbildningsprogram som med rätta kan betraktas som en djärv satsning på ungdomen och för ungdomen, upplever vi alltså att man i den borgerliga borgfredens tecken talar med välbehag och utan protester om högerns skolpolitik. Skulle det verkligen vara på detta sätt, då har sannerligen någonting stort inträffat inom oppositionen, det kan herr Holmberg ha rätt i.

Då blir det också intressant att se hur budgetalternativet kommer att vara utformat när det presenteras nästa onsdag. På vilka områden kommer ökningstakten i vår skolpolitik att föreslås minskad? Är det i fråga om skolbyggnaderna, lärarutbildningen eller rent av på den studiesociala sidan? För ökningstakten skulle ju sänkas? Men då gäller det kanske att se upp så att enighetens håller och den kärva linjen består. Det finns mycken politisk lockelse i det studiesociala stödet — många tycker att det redan nu behöver byggas på. Det är möjligt att de 465 miljoner som studiemedelssystemet har fått i budgeten för nästa år kan locka dem som inte räknar med att själva kanske behöva vara med och skaffa fram nya pengar, att öka anslaget; och det vore ju fatalt om så skedde, när man i det närmaste är överens om en begränsning av ökningen, som då i detta fall skulle innebära en nedskärning av de siffror jag har nämnt.

Herr talman! Det finns självfallet från socialdemokratisk synpunkt åtskilligt att invända mot de antydningar till konkreta förslag och alternativ som gjorts i dagens debatt. Man har påstått att någon skattesänkning blev det inte

den 1 januari i år; men får högern råda skall det bli en nästa år. Att 1 200—1 300 miljoner kronor under ett år behållas av medborgarna i form av sänkta direkta statsskatter skulle sålunda inte betyda något. De pengarna, argumenterades det, skulle redan ha tagits ut i förhöjda kommunalskatter; och till det lägger man så de punktskattehöjningar som föreslås riksdagen.

Här måste vi ändå konstatera, att kommunalskattehöjningar tillsammans med de föreslagna punktskattehöjningarna inte alls uppgår till de belopp som den sänkta statsskatten redovisar. Dessutom åstadkoms ju en fördelningsändring till förmån för de lägre inkomsttagarna, som har mindre gott om pengar för att i sin normala hushållning kunna räkna med inköp av sådant som bil eller sprit. Den direkta skatten sänktes mest för de lägsta inkomsttagarna.

»Den vanlige skattebetalaren» skall inte behöva erlagga 50 procent i marginalskatt för sina merinkomster, sades det också. Ja, detta är inte den genomsnittlige familjeförsörjaren — han tjänade något över 20 000 kronor under 1964 och måste i dag faktiskt tjäna dubbelt upp om hans marginalskatt skall bli den som högern ömmar för. Fortfarande har vi faktiskt flertalet inkomsttagare under 15 000-kronorsstrecket här i landet. Den omfördelning och den vinst för den enskilde medborgaren, som ägt rum genom fjolårets skattereform och som kommer att fortsätta genom årets förslag till skatteändringar, har kommit och kommer främst de lägsta inkomstgrupperna till del.

Det är dock sant att vi nu har en ansträngd budgetsituation. Detta i sin tur måste innebära att en påspänning av köpkraft skulle kunna medföra en press på vår ekonomi och medverka till en försämring av handelsbalansen. Men eftersom det uppenbarligen är varor och tjänster för det oundgängligen dagliga behovet, som kommer att efterfrågas av de grupper som nu genom de olika åtgärderna får en förbättring, kan

den konsumtionsökningen väl rymmas inom budgetramen. Det är ett led i den utjämningspolitik som socialdemokratien omsluter och vilken trots de av utvecklingen betingade begränsningarna av de allmänna investeringarna och utgifterna ändå medger förbättringar på många områden.

Det är, herr talman, inte oväsentligt att pensionärerna nu i jämn takt nalkas sina år 1968 utlovade 90 procent av basbeloppet i folkpension, att arbetsmarknaden ges möjlighet att bereda sysselsättning åt alla dem, som på grund av näringslivets förändringar och andra orsaker inte utan samhällets stöd kan få nytt arbete eller arbete över huvud taget. Det är inte oväsentligt att vi kan bygga ut tryggheten vid sjukdom genom en förbättring av sjukförsäkringen. Det är inte oväsentligt att vår ungdom ges den utbildning den lovats. Det är faktiskt kännetecknande för den positiva inställning som budgeten i många av dessa sammanhang ger, att det i år föreslås — med den restriktivitet som dock präglat budgetarbetet — en uppräknings av bidragsbeloppen till fritidsgrupperna.

Det är en bagatell tycker kanske många. Nej, det är det inte. Det som kom fram från Ragnar Lunds och Per Edvin Skölds funderingar för rätt många år sedan om hur man skulle försöka möta riskerna bland ungdomen inför en befarad spritflod vid motbokens slopande har blivit ett betydelsefullt inslag i ungdomsarbetet. Det fordras en fortsatt stimulans på detta område, en stimulans som ekonomiskt sett är relativt låg men som ändå har gett mångdubbelt igen genom aktivitet bland ungdom och för ungdom inom många områden.

Så mörklagd som oppositionen tecknat bilden av Sverige är situationen inte. Det finns bostadsområden där förbättringar sker. Dessa bör dock vägas mot andra sidor i statsverkspropositionen. Gör man det kan jag gott säga, att då är sannerligen ljuset tänt.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr ELOFSSON (cp):

Herr talman! Man kan ju säga att årets remissdebatt präglas av en stark oro inför de utsikter, som kommit till uttryck i de olika utgiftsförslag som finansministern har lagt fram. Man kan fråga sig, vart det skall bära hän, om vi ständigt skall öka våra utgifter, medan andra länder nedbringar sina framställningskostnader för olika varuslag. Då kommer vi väl att en vacker dag vara i en brydsam situation även när det gäller våra industriprodukter, trots att de lätt funnit avsättning eftersom de är av god kvalitet. Men om stegringarna skall fortsätta, så ifrågasätter jag om man kan räkna med att vi i fortsättningen kan konkurrera med andra länder, som har lägre produktionskostnader.

Jag frågade här i denna kammare 1956, om det inte vore skäl att införa ett allmänt pris- och lönestopp. Jag fick den gången till svar av herr Sköld, att »det vore detsamma som att vrida klockan tillbaka».

Jag vet inte, herr talman, om man kan säga det — man måste väl stoppa någonstans. Vi har väl inte möjligheter att öka och öka våra utgifter, utan vi också ökar våra inkomster. Det är detta som gör att man frågar sig: Hur skall det ställa sig i framtiden, om vi skall fortsätta på det sätt som vi gör? Jag såg i en tidning, att man har resonerat om ett pris- och lönestopp vid avtalsförhandlingarna, men så blev det inte mer.

Jag skulle därför vilja fråga finansministern än en gång, om det inte vore skäl att gå den vägen. Man kan ju inte gärna fortsätta som vi har gjort hittills med det höga ränteläget, som hindrar allting; att det är svårt att skaffa kapital har betydelse för näringslivet i dess helhet. Men då säger man bara, att trots att inkomsterna har flödat rikligt räcker de inte, därför att också utgifterna stiger alltmer. Det är självklart, och jag är den förste som instämmer däri, att kraven från olika institutioner är mycket stora, och jag förstår att finansministern inte har det lätt. Men varför

kan man inte se det på så sätt, att man försöker göra en ansträngning att på något sätt hejda utgiftsökningarna? Förr tillgrep man det argumentet, att om man höjde räntan, minskade man efterfrågan en hel del, men detta medel, som man hade på den tiden, är numera borta — det har ingen betydelse längre, eftersom man subventionerar på olika håll. En räntehöjning har då ingen inverkan, utan man får helt tillgripa andra medel som kan minska takten.

Nu säger man bara, att man skall öka skatterna, eftersom utgifterna stiger mera än de beräknade inkomsterna. Det vill jag inte alls bestrida. Men då får man också vidta sådana åtgärder, att svenska folket kan bära utgiftsökningarna och inte bara öka skatten på sådant som man vet att folk inte kan undvara. Det är väl ingen som tror annat än att om man ökar skatten på bensin och brännolja, så kommer det att medföra ökade kostnader för statsverket och enskilda.

Jag tycker därför att det borde vara självklart, att regeringen försöker diskutera med de olika grupperna inom riksdagen, innan man själv snickrar ihop något som kanske passar för tillfället, men som sedan inte visar sig vara effektivt nog och gör att man måste vidta andra åtgärder. Det är min fasta förvissning att man bör tillgripa ett allmänt pris- och lönestopp, som hejdar prisstegringen för något år framåt. Jag säger inte att det skall gälla flera år framåt, men man bör se till att man — för att få lite reda i finanserna — tillgriper åtgärder även om de inte är så populära. Man får många gånger göra saker som inte är populära.

Jag tänker när jag ser på våra inkomstskatter och marginalskatterna på förhållandena i andra länder, och jag antecknar här bara några av dem. Det befins att Sverige beträffande den direkta skattens andel i bruttonationalinkomsten ligger i toppen med 17,9 procent, följt av USA med 14,1, England med 12,2, Västtyskland med 11,1 och

Statsverkspropositionen m. m.

Schweiz med 9 procent. Man ser att vårt lilla land ligger i täten — vida över Amerika, som annars brukar vara bland de ledande. När man ser på detta må man väl inte förvåna sig över att man oroar sig för utvecklingen i framtiden.

Nu säger man när det gäller olika områden, att man skall iakttaga sparsamhet. Men hur är det t. ex. med bostadsbyggandet? Det är väl en av våra största utgifter vi har. Det är självklart att en människa skall ha någonstans att bo — det vill jag inte förneka. Men varför kan man inte få redovisat av statsmakterna, hur många bostäder som är fullt tillfredsställande att bo i, men som rivs ned under året. Det redovisas att det skall byggas 100 000 nya bostäder, men det redovisas inte hur många bostäder som skall utplånas för att man skall bredda gator, dra fram trafikleder, sanera städerna och sätta dem i bättre skick än vad de är.

Då försvinner bara dessa gamla lägenheter. Man säger att folk inte vill bo i dem. Det kan väl hända att man inte vill bo där för någon längre framtid, men nog vore det väl ändå möjligt att folk kunde bo där tills vidare, så att byggnadskostnaderna skulle kunna sträckas ut över en längre tid. Men nu är det ju så med utvecklingen i vårt land, att den skall gå så rasande fort. Här skall moderniseras, här skall skapas bättre möjligheter. Därtill kommer att för dessa äldre fullt beboeliga lägenheter, där folk mycket väl skulle kunna bo ytterligare några år, får man inte ta ut den hyra som man anser att man behöver för att underhålla dem.

Jag tycker att man bör vara uppmärksam på detta. Man säger bara, att här måste gå en bredare gata och här måste gå andra färdmedel, och på så sätt försvinner husen. Man kan gå på Stockholms gator och se hur många gap det finns i husraderna efter bostadslägenheter, som är rivna och försvunna. Och det gäller inte bara Stockholm, utan detsamma är förhållandet överallt i hela vårt land. På så sätt kommer man ald-

rig närmare bostadsfrågans lösning utan det blir en ständig bristsituation.

När det gäller bostadsbyggandet skulle jag också vilja fråga, varför vi inte får någon redovisning för de åldersgrupper som söker lägenheter. Enligt vad jag kunnat konstatera är det både 15- och 16-åringar som anmäler sig till bostäder. Man kan väl fråga sig: Är detta nödvändigt? Det ser mycket bra ut i tidningarna och mycket bra, när kraven ställs, att man kan redovisa att det finns så och så många bostadssökande, men det redovisas inte vad det är för människor som söker dessa lägenheter. Det bör man från regeringens sida ta itu med och alltså redovisa bl. a. hur gamla de lägenhetssökande är. Det är väl i första hand de som är gifta och har familj som i första hand skall få en lägenhet.

Jag skall bara med några ord nämna något om jordbruket. Vi har gått och väntat i många år på att utredningarna rörande jordbruket skulle bli färdiga. Det har lovats att de skulle komma i år, men när de kommer vet vi inte ännu.

Så sägs det, att jordbrukspriserna ligger i topp och att jordbruket subventioneras av det svenska folket. Jag vill här bar hänvisa till vad statsministern sade från talarstolen för några timmar sedan, att jordbrukets andel av den ökade nationalinkomsten var 0,3 procent. Då frågar jag: Finns det verkligen skäl att kritisera att jordbrukspriserna i vårt land ligger så högt?

Jag säger detta därför att man så ofta ser i tidningarna, att livsmedlen är dyra. Jag medger gärna att de inte är billiga, men jag kan upprepa vad jag sade i kammaren för några år sedan när det klagades på mjölkpriset. Jag erbjöd mig då att ta emot ett par, tre stockholmare, som skulle få mjölken gratis om de mjölkade och skötte korna. Jag hörde inte av någon enda som anmälde sig, och följaktligen är nog inte arbetet så eftertraktat. När det sägs att jordbruksarbetet är så bra betalt tycker jag att åtminstone någon borde gripa

Statsverkspropositionen m. m.

tillfället att tjäna en bra inkomst. Det är inga dåliga kor man skulle ha fått hand om — korna lämnar en avkastning av 5 000 kilo mjölk om året, och det är inte dåligt. Nu är det tio år sedan jag gjorde erbjudandet, och ännu har som sagt ingen anmält sig, men efter detta kommer det kanske någon och anmäler sig. Jag står fortfarande kvar vid anbudet.

Det är lätt att säga, att jordbrukarna har för mycket betalt och att livsmedlen borde sjunka i pris medan allting annat stiger, men det är otänkbart att slå in på den vägen. Det är lika otänkbart som att de som utövar transportyrket skulle kunna avstå från att få tackning för sina merkostnader när bensin- och drivmedelspriserna stiger.

Här skulle finnas mycket annat att dra fram för att belysa den kritik mot kostnaderna, som nu riktas från många håll, men jag skall inte uppta tiden med det.

Jag har velat framhålla att vi behöver en litet bättre kontroll över hur bostadsbyggandet går fram, och jag har frågat varför man river så många fullt beboeliga lägenheter och varför man inte ser till att de, som bara är 15 år och står i bostadskön, inte får räknas med när man redovisar bostadsbristens omfattning — det är väl ändå ingen som tror att dessa ungdomar kan få lägenhet förrän de står i begrepp att gifta sig.

Herr talman! Här har talats mycket om alla möjliga andra saker. Jag hade också tänkt diskutera en del annat, men jag skall lämna det och inskränka mig till att yrka remiss av statsverkspropositionen till vederbörande utskott.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Jag tänkte använda de minuter, som rimligen kan stå till mitt förfogande, uteslutande till att säga några ord i författningsfrågan. Jag har nämligen en betydligt mera kritisk inställning till denna frågas behandling än de som tidigare har talat om den.

För ett par månader sedan hade jag tillfälle att ge uttryck för denna kritiska inställning. Jag var då fullt övertygad om att jag var alldeles ensam om den, men jag har blivit överraskad av att så många efteråt har kommit till mig och sagt, att även de är kritiskt inställda mot den författningsdiskussion som nu har förts.

Jag tycker nog att riksdagens ledamöter borde ha ett visst intresse av författningsfrågan och studera den ingående. Särskilt gäller detta ledamöterna av första kammaren, som just i detta sammanhang skall offras.

Den diskussion som nu förs i författningsfrågan ger icke något hopp om att vi skall komma fram till en lycklig lösning av detta stora politiska problem. Det är flera omständigheter som motiverar min skepticism, och jag skall räkna upp dem i den ordning som de enligt min mening har betydelse.

För det första måste jag fråga mig, om det är lämpligt att partiledarna har tagit hand om detta ärende och fört in det i mörkrummet. Där håller de hemliga överläggningar, som till slut troligen skall utkristalliseras i en överenskommelse som träffas bakom riksdagsledamöternas rygg, presenteras för dem såsom ett enhetligt förslag, så att i själva verket ingen har möjlighet att därefter på ett effektivt sätt ge uttryck åt sin uppfattning. Det som sipprar ut från dessa mörkrumsseanser är inte mycket. Det liknar mest de svar som guden Zevs gav när oraklet i Olympia rådfrågades av ängsliga människor.

För det andra anser jag att den ensidighet, som nu utmärker debatten om en författningsreform, är påtaglig. År 1954 skrev dåvarande justitieminister Zetterberg direktiven för författningsutredningen. Efter en intressant inledning, som jag strax skall återkomma till i ett annat sammanhang, anför han där 19 olika problem i samband med författningen, som bör diskuteras, och så avslutar han direktiven med några eleganta svepande formuleringar som

möjliggjorde för författningsutredningen att ta upp vilka problem som helst som kunde vara relevanta i samband med författningsfrågan. Det innebär att man åtminstone kunde tillägga något problem i sammanhanget.

Om jag sålunda katalogiserar justitieminister Zetterbergs problemskala, finner jag att den omfattar ett 20-tal problem. Men man hinner knappt börja en debatt i författningsfrågan, förrän man med detsamma är inne på kammarsystemet. Och så gör man kammarsystemet — den form i vilken vårt arbete skall växa fram — till det väsentliga. Förslaget om en kammare är det en samling verkligt effektiva entusias-ter, som framför, och hade vi inte så högt i tak i partierna som vi har, så vore det nog riskabelt att vara kättare bland så många enkammarsentusias-ter. Men man får ta kättarens både glädje och risker och skaffa sig en egen mening.

Jag tycker att form och innehåll förväxlas, när man i första hand och såsom det allra väsentligaste för fram kammarsystemet. Även detta anför justitieminister Zetterberg såsom ett av de ämnen, som bör diskuteras, men det kommer såsom nr 8 på hans schema.

För min del ser jag hela frågan om en eller två kammare såsom ett följdproblem, ty det är här fråga om en form. Det är riksdagsarbetets och riksdagsorganisationens verkligt materiella innehåll, som först skall utredas vid en ny författning. När detta har utretts, kan man diskutera, i vilka former detta arbete skall gutas. Skall vi ha en kammare eller skall vi ha två kammare? Detta är inte något avgörande i och för sig — det är innehållet i kammarnas arbete som är det avgörande.

Denna förväxling av form och innehåll kan vi likna vid en förväxling av följande slag. Det är klart att det är lättare att dricka ur en silverbägare än ur ett träämbär. Men om man håller

Statsverkspropositionen m. m.

friskt dricksvatten i träämbaret och tvingar mig att ställa mig på knä och släcka min törst i denna form, gör jag det hellre, även om formen inte är passande, än att jag dricker ruttet gödselvattnet ur silverbägaren. Formen kan givetvis ha sin betydelse, men den skall bestämmas, sedan vi har fått klart för oss vilket innehåll riksdagsarbetet i själva verket skall få.

Man kan dessutom säga, att kammarsystemet inte är avgörande för samhällsutvecklingen. Man må ha vilken kritisk inställning som helst till förhållandena i vårt land — herr Larsson luftade sina synpunkter alldeles nyss och många med honom har gjort det. Det är självfallet att det finns en mängd brister i Sverige, många och stora brister. Jag är inte så övertygad om — låt mig framföra denna kätterska tanke — att det är rätt att påstå att ett enda politiskt parti skulle vara ansvarigt för alla fel som finns i detta land. Jag kan inte förstå annat än att jag personligen, och många andra som jag känner, uppenbarligen också är medansvariga i den situation som vi befinner oss i, och jag kan inte förstå annat — även om det låter en smula skrytsamt — på grund av en ganska omfattande praktisk erfarenhet av förhållandena i många andra länder — än att Sverige är kanske det bästa landet i hela världen. I varje fall kan det mätas med de bästa länder som finns i världen.

Och det har kunnat ske mycket bra med två kamrar. Man skall inte inbilla sig att det är möjligt att lösa några sociala problem i vårt land genom att en ensidig författningsreform genomföres, som går ut på att vi till varje pris skall ha en enda kammare. De högst utvecklade länderna i världen har två kamrar. Det gäller Kanada, Förenta staterna och England m. fl. länder. Jag säger inte att det skulle bli sämre med en kammare, ty vi kommer till det så småningom; det är också min tro. Vad jag reagerar emot är att man har så brätt-

Statsverkspropositionen m. m.

om att man inte hinner lägga grunden till en stor författningsreform.

För det tredje måste jag beklaga motiveringen i fråga om författningsreformen, som blir alltmer uppenbar. Första gången jag hörde en motivering för en författningsreform var 1954. Denna motivering gavs av ingen mindre än av den av mig högt uppskattade partiledaren professor Ohlin. Det var ett verkligt inspirerande tal, som jag skulle vilja citera ordagrant, men jag skall nöja mig med en sammanfattning på de två punkter som utgjorde talets innehåll. Han sade bl. a. för det första att det är nödvändigt med en författningsreform, därför att den nuvarande författningen innehåller så många anakronismer och så många otidsenliga bestämmelser, att den i sin helhet bör bringas i överensstämmelse med vår tids tänkesätt. Det tycker jag var en alldeles utmärkt och acceptabel motivering för en grundlig författningsreform. För det andra sade han, att den författning vi har innehåller ännu reminiscenser från ett privilegierat samhälle. Den innehåller privilegier, som inte är rimliga att upprätthålla i dag. Sedan jag grundligt studerat författningen skulle jag för egen del vilja tillägga — det är alltså inte professor Ohlins ord jag nu citerar — att författningen dessutom innehåller en rad orimligheter, som helt enkelt är avskräckande. Också det ger ju anledning till en verkligt omfattande författningsreform. Att göra författningen innehållsmässigt modern, att skala bort anakronismerna och orimligheterna, för att inte säga de orättvisor som finns där, det var en motivering som kunde inspirera vem som helst, ansåg jag.

Vad är då motiveringen i dag för en författningsändring? Det finns inte en människa som i diskussionen säger något om att vår författning innehåller sådana otidsenliga ting som behöver utrensas. Nu motiverar man sitt förslag -- troligen är det samma motivering som står i centrum för författningsde-

batten vare sig man vill ha en kammare eller två kammare — med att den ena eller andra formen skall lättare tillförsäkra en viss grupp makten. Man vill ha ett enkammarssystem för att lättare få makten, eller två kamrar eller något slags kombination för att lättare behålla makten.

Denna maktmotivering är utifrån mina kristna, etiska samhällssynpunkter alldeles orimlig. Det finns en kristen samhällssyn, även om det kan vara riskabelt att bekänna sig till den, då man så dåligt motsvarar den. Och denna maktsträvan finns inte med i *det* sammanhanget. Den enda motiveringen för ett samhällsarbete, som ur denna synpunkt kan komma i fråga, är *tjänst*.

Det kan naturligtvis ligga så till, att somliga människor verkligen är så högtintelligenta och har en sådan kontroll över sig själva, att de kan förena den brinnande önskan att tjäna sitt land och sitt folk med samma brinnande åtrå efter makten. Fast jag har ju mycket svårt att se denna kombination. Jag förstår naturligtvis att den som känner doften från köttgrytorna, vill gärna fram till dem. Och motståndarna är ju likadana, så det är ingen särskild klassificering av någon viss grupp. Men om i den politiska debatten en sådan maktsträvan får vara avgörande då man skall bestämma en författning, hur skall då den författningen se ut en gång?

Författningsreformen hindras, säger man. Det gör den nog, såsom diskussionen nu föres, och jag är böjd att tro att vi litet var har skulden till att den förhindras. Men jag anser att det inte är så särskilt bråttom. Vi har haft den nuvarande författningen i 150 år. Vi kan ha den i några år till, för att sedan anta en författning, som utgör en fullständig och allmän revidering av den nuvarande författningen.

Jag tror inte på lämpligheten att anta bit för bit. Jag anser att hela författningskomplexet bör läggas fram i ett enda sammanhang beträffande samtliga grundlagar: regeringsformen, riksdags-

ordningen, successionsordningen och tryckfrihetsförordningen. Då kan man verkligen skaffa sig en uppfattning om vilket kammersystem, som är lämpligast.

Jag har den förhoppningen att den allmänna författningsreformen skall komma. Jag citerade tidigare justitieminister Zetterberg. I inledningen till direktiven sade han att man kan hålla på och lappa en författning till en viss punkt, men sedan är det inte längre lämpligt att lappa och lappa, utan man måste komma fram till en allmän författningsreform. I introduktionskapitlet till det lagförslag som författningsutredningen framlagt repeterar man så gott som ord för ord samma sak, men sedan gör utredningen en saltomortal som är intressant.

På 1930-talet hade jag förmånen att läsa filosofi. Där finns det som bekant en underavdelning som heter logik. Jag minns att vi hade en professor som var mycket ivrig att lära oss att vi i vårt tänkande skulle akta oss för en fälla som kallas *contradictio in adiecto*, d. v. s. en motsats i tillägget till det påstående man tidigare har gjort. Författningsutredningen diskuterar fullt öppet en allmän författningsreform men så kommer tillägget »avseende regeringsformen och riksdagsordningen». Då har man ju uteslutit två andra författningslagar, nämligen successionsordningen och tryckfrihetsförordningen. Då blir det inte någon allmän författningsreform, utan det blir en partiell författningsreform.

Jag kan inte finna annat än att förseningen av författningsreformen ligger just däri att författningsutredningen inte vill ha vänligheten att ta upp *hela* det fält som författningen omfattar. Det hade den haft möjligheter till. Författningsutredningen har ju varit inne på de båda andra grundlagarna men bara på två ställen.

Herr Dahlné sade på förmiddagen att vi inte skulle diskutera författningsutredningens förslag, och det har jag gi-

Statsverkspropositionen m. m.

vetvis heller ingen anledning att göra. Det besvärliga är nämligen att när man frågar författnings- och enkammarstämorna om hur de kan acceptera författningsutredningens förslag så säger de: »Det accepterar vi alls inte. Det är sönderskjutet.» Ja, då har vi ju inget förslag, ty något annat förslag har ingen lagt fram. Jag förstår för övrigt mycket väl att det inte finns någon som vill acceptera författningsutredningens förslag sedan t. ex. regeringsrätten avlämnat sin kritik av detta förslag.

Detta innebär att författningsutredningen har råkat ut för en ganska intressant sak. Den har i sina resonemang framfört eftersläpningsmotivet för bortskaffandet av första kammaren. Nu har författningsutredningens förslag träffats av bumerangen från denna motivering. Författningens förslag har redan blivit omodernt och oanvändbart fastän det haft en så kort tid på sig.

När det gäller eftersläpningen är det ganska intressant att fyra år sätts såsom en riktig gräns för eftersläpningen, ty om man väljer en kammare på fyra år så måste den så småningom bli fyra år gammal. Judarna hade ett heligt tal, nämligen sju. Här har man nu korrigerat det till fyra. Varför är just talet fyra heligt?

Nu skulle jag tro — jag skall med snabba steg närma mig slutet — att socialdemokraternas motion om en undersökning rörande grundlagen å ena sidan kommer att fördröja ett slutligt ställningstagande men å andra sidan också kan vara en väg på vilken en allmän författningsutredning kommer till stånd, varvid man också tar med successionsordningen. Det finns människor — det har givits uttryck för det tidigare i dag — som är rädda för den utredningen, men det är väl ett bevis om något för att man är relativt obekant med successionsordningens innehåll.

Successionsordningen ger oss inte bara en ärftlig monarki, som man väl kan bära, ty det har vi ju lyckats med hittills, och då går det säkert i fortsätt-

Statsverkspropositionen m. m.

ningen också, utan vad som är viktigt är successionsordningens innehåll i övrigt. Om jag återigen skall apostrofera författningsutredningen, måste jag säga att ett av de mysterier som jag träffat på under studiet av författningen och författningsreformen är att en sådan mängd högt bildade och kunniga personer som satt i författningsutredningen har svårt successionsordningen med alla dess orimligheter med hull och hår och förklarat att den skall vara svensk grundlag även i fortsättningen. Det låter inte så farligt, om man inte vet vad som står i denna lag. Det vet naturligtvis utredningen, men den låtsas inte om orimligheterna. Jag vill fästa er uppmärksamhet på att i successionsordningens § 4 och även i vår nu gällande regeringsform, § 2, fräntas statsöverhuvudet religionsfrihet. Det är ju orimligt att framlägga ett förslag som kräver religionsfrihet men gör undantag för statschefen. Såväl i § 4 successionsordningen som i § 2 regeringsformen står det att Konungen skall vara av den rena evangeliska läran och att han skall tro på den Augsburgska trosbekännelsen — den oförändrade; det finns en förändrad också, men den får han inte tro på! Melankton sysselsatte sig med trosbekännelsen, och eftersom han var en kristen humanist tyckte han att den första, oförändrade, var för grotesk. Den författades 1530, så det är en gammal stabil tro som statschefen skall ha. Dessutom skall han tro på Uppsala mötes beslut av 1593. Det låter ganska ofarligt det också, men jag skall läsa upp några rader ur Augsburgska bekännelsen — det är inte många som läser den numera. Jag frågade justitieministern i dag när jag träffade honom: Är det förbjudet att läsa ur Augsburgska bekännelsen i ett anförande? Nej, det är det inte sade han, ty Augsburgska trosbekännelsen tillhör våra grundlagar.

Nu skall jag läsa några rader som statschefen skall tro på, och det är att märka att det är ett kompetensvillkor

för att han skall få inneha Sveriges krona. Det är inte min uppfinning, ty det står i grundlagen och de förnämsta uttolkarna av grundlagen, t. ex. professor Malmgren, säger samma sak. Vad skall statschefen tro på? Jo, han skall tro på detta jämlikt andra artikeln som handlar om arvssynden.

»Jämväl läres, att efter Adams fall alla människor, som äro på naturligt sätt aflade och födda, födas med synd, — — — hvilken fördömer och äfven nu medför *evig död* för dem, som *icke pånyttfödas genom dopet* och den helige Ande.»

Evig död åt alla barn som inte hinner döpas innan de dör och åt alla barn i övrigt som inte blir döpta! De flesta barn i världen blir ju inte döpta. Det är på så få håll i världen man döper barn bland de nära 4 miljarder människor som finns. Detta om dopet gäller naturligtvis även äldre, men det står inte någonting om dem.

Värre än så skall emellertid statschefen tro på. Enligt nionde artikeln skall han vidare tro att »Om dopet läres, att det är till saligheten nödvändigt, och att genom dopet Guds nåd tillbjudes, samt att man bör döpa barnen, hvilka genom dopet framburna till Gud upptagas till Guds nåd. Baptisterna förkastas, hvilka ogilla barndopet och påstå, att barnen utan dop varda saliga.»

Det är ett citat till som jag vill anföra, nämligen detta att »de gudfruktiga och utvalda skall han gifva evigt lif och evig glädje, men de ogudaktiga människorna och djäflarna skall han fördöma, att de utan ände skola plågas. Baptisterna förkastas, som mena, att det skall varda en ände på de fördömda människornas och djäflarnas straff.»

Hade det inte varit lämpligt att man rensat ut denna galenskap ur successionsordningen oavsett vem som skall arva kronan? Nu invänder man, att detta inte har någon betydelse. Så anser emellertid inte professor Malmgren. Han säger följande: »Bekännelse till den rena evangeliska läran», d. v. s. den lära

som jag nu har citerat ur, »är ett oeftergivligt villkor såväl för att kunna erhålla kronan som för att kunna behålla den.» Bekännelsen är ett kompetensvillkor, vars bortfallande utan vidare medför obehörighet att utöva de konungliga befogenheterna. Sedan säger han att det är statsrådet som har ansvaret för att konungen uppfyller detta kompetensvillkor. Jag är inte ansvarig för det, som tur är.

Emellertid finns i successionsordningens § 4 en annan bestämmelse som aktualiserar problemet, än brutalare än hitintills. Där upprepas vad som står i regeringsformens § 2, men sedan tillägges »alltså skola ock prinsar av det kungl. huset uppfödas i samma lära och inom riket». Det är klart att »uppfödas» betyder uppfostras.

Nu frågar jag mig: Hur skall den unge man se ut som efter genomgången mogenhetsprövning och erhållen allmänbildning frivilligt kan acceptera Augsburgska trosbekännelsen, som jag läst ur här? Man har tillsatt några som skall uppfostra kronprinsen. Två av dem är universitetsmän, ett par är det väl inte — om jag nu minns rätt. Deras uppgift är att uppfostra kronprinsen så att han skall uppfylla kompetensvillkoren såsom monark. Hur skall de bära sin ått?

Det synes mig som om endast två möjligheter skulle föreligga — jag utgår nämligen från att man inte kan uppfostra en normal människa med vanlig allmänbildning att tro på den Augsburgska bekännelsen. Den ena möjligheten är att man tillgriper hjärntvätt — med den kan man få en människa att tro precis vad som helst. Detta är för mig ett ytterst allvarligt problem. Och den andra möjligheten är att man söker förmå en människa att ljuga sin tro.

Vill man få en lycklig lösning av frågan om författningsreformen kan man inte hindra en allsidig undersökning av hela komplexet med de fyra författningslagarna. Jag hoppas att man på nytt skall ta itu med detta problem och lägga fram ett helt nytt förslag. Då får

Statsverkspropositionen m. m.

vi kanhända tillfälle att vara med om lösningen av vår tids troligen största politiska problem, i varje fall så långt det gäller den svenska riksdagen och dess arbete.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! För några timmar sedan påpekade jag att intrycket att motsättningarna mellan partierna har blivit mindre kanske till någon del berodde på att en hel del av oss använder ett mindre mustigt språk än man gjorde förr i världen. Jag sade inte att alla använder ett mindre mustigt språk, och till dem som jag undantog räknas som kammaren förstår herr Kilsmo; han tillhör dem som har en förmåga att måla med utomordentligt starka och intressanta färger.

Anledningen till att jag begärde ordet var emellertid inte bara för att säga detta, utan det var för att bemöta ett påstående som måste grunda sig på ett missförstånd, så att det inte uppstår någon mytbildning. Författningsutredningen hade icke till uppdrag att göra om tryckfrihetsförordningen och successionsordningen, och detta av naturliga skäl. Tryckfrihetsförordningen var ju bara ett par år gammal — den utfärdades om jag minns rätt den 5 april 1949 efter ett mångårigt arbete. Successionsordningen fick vi inte ta upp därför att den socialdemokratiska regeringen icke önskade detta.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Låt mig upprepa en sanning som herr Kilsmo slog fast i början av sitt långa och intressanta anförande. Han sade att Sverige är det bästa landet i världen. Han uttryckte det också så att vårt land kan hävda sig och gå förbi alla andra stora nationer. Det finns för mig verkligen ingen anledning att polemisera mot det påståendet, även om jag under den debatt som har förts här tidigare i dag kanske har fått den uppfattningen att en del

Statsverkspropositionen m. m.

av herr Kilsmos partivänner inte fullt instämmer med honom — de anser att Sverige skulle kunna bli ett ännu bättre land under en annan regim än den som vi representerar.

Jag skall emellertid fortsätta på herr Kilsmos tankegångar. Det finns en hel del demokratiska styrelseproblem som verkligen förtjänar att diskuteras, fastän det inte rör sig om de rent författningsmässiga frågorna.

När man bläddrar igenom årets statsverksproposition och kommer till den stora kommunreform som nu sakta håller på att genomföras med koncentrationen till storblock anmäler sig onekligen ett annat kanske i mitt tycke lika viktigt problem som det hur den kommande författningen slutgiltigt skall utformas, nämligen hur man skall få medborgarna att känna intresse för de allt större enheter som kommer att tillskapas på det kommunala planet. Hur skall man få ett litet fåtal att kunna delegera intresse och ansvar också till andra lekmän? Jag tror att detta är en viktig fråga. Den som i likhet med mig representerar ett politiskt kvinnoförbund har särskilt stor anledning att uppehålla sig vid dessa frågeställningar, eftersom det uppenbarligen kommer att bli så att i denna alltmer minskade representation kvinnornas antal bland de förtroendevalda tyvärr kommer att gå ned mer och mer. Det finns ett alldeles färskt exempel på detta, nämligen då planeringsråden för vår lokaliseringspolitik tillsattes. När vi har sett över resultaten har vi funnit att en enda kvinna har blivit ordinarie; det finns ett litet fåtal som blivit suppleanter. Detta är en ganska riktig bild av hur läget faktiskt är. Det finns mycket få kvinnor i landstingens förvaltningsutskott. De stora organisationerna kunde fantastiskt och skandalöst nog inte få fram en enda kvinna som Kungl. Maj:t sedan kunde utnämna när det blev fråga om att tillsätta representanter i planeringsråden. Man får väl hoppas att vi på något sätt ändå

skall kunna kanalisera kvinnornas intressen och inflytande i planeringsråden, eftersom utvecklingen onekligen under de kommande åren, såsom skisseras i statsverkspropositionen och som kanske ännu mer skisseras i den långtidsutredning som lades fram häromdagen, i mycket stor utsträckning kommer att bli beroende av kvinnornas intressen och deras insatser på det kommunala och rikspolitiska planet men också i arbetslivet.

Jag noterade med stort intresse långt tidigare här i dag när herr Axel Andersson i sitt anförande ägnade ett litet avsnitt åt lokaliseringspolitiken och den framtida arbetsmarknadspolitiken, att han talade om hur vi likt Herkules arla en morgon står upp, kanske litet mer arla än vi är vana vid i dag, för att sätta oss i vår bil och köra mycket mycket längre till arbetsplatsen än vi har gjort tidigare. Han använde genomgående ordet »han», när han talade om arbetskraften. Det är inte särdeles förvånande eller ens särdeles oriktigt, eftersom det är ungefär 90 procent av männen som är ute i förvärvslivet i dag, medan motsvarande tal för kvinnorna håller sig vid ungefär hälften. Men vi vet också att alla undersökningar — undersökningar som speciellt har utförts i denna långtidsprognos till 1970 med blick in på 1980-talet — har ägnat den kvinnliga arbetskraften mycket stort intresse.

När jag mycket hastigt försökt titta på den framtidsbild som där ges — jag säger hastigt eftersom tiden att tränga igenom detta digra statistiska material med därtill fogade kommentarer har varit mycket kort — har jag nog det intrycket att prognoserna är intressanta, men att kommentarerna ibland kanske är onödigt pessimistiska. Jag har ibland det intrycket att man beträder ett kärr, där det finns en del jämlikhetens tuvor att trampa på, men där i övrigt pessimismen breder ut sig. Och ändå vet vi ju — det är inte första gången detta har framträtt, det har

Statsverkspropositionen m. m.

också kommit fram tidigare i de rapporter som lämnats till finansdepartementet — att de gifta kvinnorna kommer att bli vår enda arbetskraftstillgång i framtiden. Från 1965 till 1970 beräknas de ogifta kvinnorna årligen minska med 1,6 procent. För männen räknar man likaledes med en procentuell minskning, medan de gifta kvinnorna kan visa en ökning på 4,8 procent.

Ändå talar långtidsutredningen om att det kommer att finnas många svåra steg på vägen mot den valfrihet när det gäller sysselsättning som vi verkligen önskar inte bara de män som herr Axel Andersson talade om utan även de kvinnor som vill ha förvärvsarbete. Man kan i varje fall sätta ett litet utropstecken i kanten när långtidsutredningen talar om det tak som kommer att möta den kvinnliga arbetskraften fram till 1970. Ja, enligt arbetskraftsutredningen kommer taket — ehuru det lyfter sig sakta och stegvis fram till 1980-talet — att finnas kvar även i fortsättningen. När man, som man har gjort, utgår från tendenserna i folkräkningen när det gäller männen och de ogifta kvinnorna, men utgår ifrån hypotesen att de gifta kvinnornas förvärvsarbete är beroende av förekomsten av barn och frekvensen att återgå till arbetslivet, med intervall för barnavård och hushållsarbete, är det klart att man får en rätt pessimistisk prognos. Det är alldeles givet att man med de fakta som kan rapporteras från vissa glesbygder tycker sig finna anledning att sätta ett tak. Men jag skulle gärna vilja — såsom ett bihang till långtidsutredningen när den nu ganska snart läggs på våra bord så att vi får studera den — tillfoga sista numret av Fackföreningsrörelsen, där man utifrån samma siffror men på ett helt annat och mycket mera positivt sätt granskar prognosen och där man pekar på det faktum att vi redan i dag har cirka 100 000 kvinnor som vill ha arbete, men som inte kan få det.

Det finns inget arbete på de orter där de bor. Arbetsgivarna har inte insett att man bör uppfatta arbetsmarknaden som en total enhet, där man alltså inte räknar bara med manligt och kvinnligt, utan där man ser det såsom en helhet. Där tycker jag att långtidsutredningen har varit alltför negativ, eller jag kanske skall säga alltför passiv. Där kan man i mycket större utsträckning trycka på de rent samhällseliga insatser som måste komma till för att detta problem skall kunna lösas. Jag tror att det är felaktigt att dra de slutsatser som långtidsutredningen gjort — att säga att antalet icke gifta kvinnor i arbetskraften beräknas minska relativt kraftigt. Ökningen i vårt kommande arbetskraftstillskott vilar helt på de gifta kvinnorna, för vilka ett relativt osäkert antagande gjorts om en ökad förvärvsintensitet. Vinsten av de svåra och kanske i dag inte heller överskådliga anpassnings- och arbetsmarknadsproblemen blir, säger utredningen, många gånger relativt osäker. Jag tror inte att vi får se det på det sättet. Det är bland annat av den anledningen som det är olyckligt att inte kvinnornas intresse och inflytande på något sätt kanaliseras in i planeringsråden. Jag tror att det finns möjligheter att inte endast diskutera den nödvändiga och ur många synpunkter välkomna importen av utländsk arbetskraft, utan också ordentligt diskutera möjligheten att bereda arbete åt de kvinnor som önskar arbete. Där kan man trycka på de lokaliseringspolitiska åtgärderna. Man kan trycka på att arbetsmarknadsmyndigheterna bör aktiviseras på ett helt annat sätt än hittills. Man kan trycka på att våra arbetskraftsundersökningar alltid visar ett högre tal än vad antalet kvinnor som är anmälda vid arbetsförmedlingarna ger. Man kan trycka på att vi hitintills gjort ganska litet för att tillgodose det intresse för förvärvsarbete som redan i dag finns hos över 100 000 kvinnor som vill ha arbete men inte kan få det. Lika glädjande som det

Statsverkspropositionen m. m.

är att vi snabbt gick förbi vår byråkratiska pappersordning och snabbt lyckades hjälpa de utlänningar som kom i den stora invandringen söder ifrån strax före jul till social trygghet och arbete, lika stor rätt har man att förvänta att erforderliga lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder sätts in lika effektivt, lika snabbt och lika beslutsamt när det gäller vårt kvinnliga arbetskraftstillskott som ändå under 1970-talet representerar den enda möjlighet vi har att höja förvärvsintensiteten.

Dessa synpunkter har diskuterats av långtidsutredningen, men de har mängt in med en hel del diskussioner om att många kvinnor inte kan arbeta för att mannen inte vill att de skall göra det. De har mängt in med en hel del riktiga eller oriktiga antaganden om vad mannen önskar, vad kvinnan önskar, vad husmoderns insatser i hushållet gör rent nationalekonomiskt sett när man drar ifrån det från nationalbudgeten och lägger detta på minus-sidan för den kvinnliga arbetskraften.

Jag tror att vi får börja diskutera dessa ting noggrant och ingående. Jag tror att vi också i likhet med vad man gjort i Norge, där man i sista trontalet skrev in de lika villkoren och jämlikhetstankarna, inte längre enbart får lägga hushållsgöromål och tankar på omöjligheten att dela upp arbetet mellan fäder och mödrar i de framtida familjerna i vågskålen. Jag tror att man på ett helt annat sätt får diskutera och följa upp problemen. Det är glädjande att det i årets statsverksproposition ändå finns så mycket positivt att visa på när det gäller lokaliseringpolitik och när det gäller att ta hand om den arbetskraft vi har fått utifrån, så att kommunerna t. o. m. har fått medel för att hjälpa utlänningarna enligt socialvårds- och barnavårdslagarna.

En motsvarighet till detta bör följa när vi utformar vår arbets- och lokaliseringpolitik i framtiden. Jag tror att den nya långtidsutredningen kommer

att bli något av en katekes, ur vilken vi kommer att citera siffror, kurvor och tendenser, men jag understryker att det är utredningens prognoser vi skall diskutera. Vi bör inte låta utredningens slutsatser bli en norm — det är vi här i riksdagen som har ansvaret för vilka utvägar som slutligen väljs. Det är många kvinnor som blir beroende av de åtgärder vid diskuterar och voterar fram här i riksdagen. Det vore glädjande om kvinnorna i större utsträckning än de tidigare haft tillfälle till kunde aktivt delta i diskussionen, anföra sina synpunkter på de beslut som bör fattas och vara med om att skapa de normer som vi, och icke långtidsutredningen, skall fastlägga.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka remiss av statsverkspropositionen.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag skall inte här uppehålla mig vid författningsreformen. Jag vill i stället inledningsvis beröra en annan sak, som har samband med riksdagens nuvarande organisation. Även om författningsreformen givetvis blir avgörande för den demokratiska framtida utvecklingen i vårt land, så tror jag att vi också bör se på den nuvarande situationen, som även den har stor betydelse för demokratiens riktiga funktion.

Mycket har funnits att anföra om riksdagsledamöternas dåliga arbetsutrymmen och arbetsmöjligheter. Vi hälsar därför med största tillfredsställelse det ekonomiska stöd som partikanslierna får, såväl som löftena om bättre tillgång till arbetsrum för oss ledamöter. Jag vill bara uttrycka den förhoppningen, att dessa löften blir förverkligade inom en snar framtid.

Under mina år som ledamot av riksdagen har jag ibland tyckt att riksdagens arbetsorganisation har varit ganska egendomlig i ett annat avseende. Tjänstemännens insatser är nämligen

Statsverkspropositionen m. m.

nästan helt baserade på deltidstjänster. Många av våra kunniga och dugliga tjänstemän lånas som bekant från departementen till riksdagen eller rekryteras från något ämbetsverk, men då endast för den tid då riksdagen pågår. Förmodligen är detta en kvarleva från den tid då riksdagsåret inte var indelat i en vår- och en höstsession. Efter som riksdagsåret nu är av så lång varaktighet, måste det vara möjligt att få vissa för riksdagsarbetet betydelsefulla tjänster som heltidstjänster. Det är även principiellt felaktigt att en person skall vara anställd både av ett departement och av riksdagen under samma år. Jag har tidigare sagt — och jag vill upprepa det — att vi som regel har utomordentligt kunniga tjänsteinnehavare, och det kan knappast vara tillfredsställande för dessa att behöva splittra upp sitt tjänsteår på två arbetsgivare, av vilka den ena — riksdagen — har en både granskande och beslutande funktion när det gäller förslag som kommer från den andre arbetsgivaren, nämligen regeringen.

Herr talman! Med anledning av det sagda vill jag uttala förhoppningen, att Sveriges riksdag skall anses ha råd att i framtiden hålla ett antal tjänster så ordinärt besatta att det helt svarar mot den betydelse dessa tjänster måste anses ha för den högsta beslutande folkrepresentationen här i landet.

Får jag sedan övergå till den under remiss varande propositionen!

Sedan grundskolan genomfördes 1962 omfattar den nu kommuner med 88 procent av landets folkmängd. På senare tid har kritik framförts med anledning av de erfarenheter man gjort av skolans undervisning. Jag tror dock att de positiva erfarenheterna överväger.

Vi har blivit överraskade över det ensidiga linjevalet. Ingen hade väl trott att 80 procent av eleverna skulle välja teoretisk linje. Givetvis kommer detta inte att kunna bestå i fortsättningen. De praktiska ämnena måste beredas en sådan plats i vårt skolsystem, att de vä-

ger mera jämnt i förhållande till de teoretiska.

Uppenbarligen avgör föräldraambitionen i stor utsträckning linjevalet. Det beror säkerligen på att föräldrarna i många fall intalar sig själva och eleven, att det är lämpligt att göra ett försök på teoretisk linje, ty klarar sig inte eleven där, är det lättare att välja andra möjligheter därifrån än från de övriga linjerna. Från en praktisk linje kan man inte lika lätt gå över till en teoretisk. De erfarenheter som nu gjorts måste leda till nya överväganden om linjeindelningen.

Vidare blir det säkerligen nödvändigt att låta den framtida yrkesskolan vid sidan om den rena yrkesutbildningen ge en allmänkunskap inom exempelvis språk och litteratur som kan ha stort egenvärde och stor betydelse för elevernas framtida allmänorientering. Grundskolans vackra målsättning, att studierna skall vara meningsfyllda för den enskilde eleven, är givetvis riktig, och allt måste göras för att den skall bli verklighet för största möjliga antal. Studiernas eget intressevärde för den enskilde eleven betyder mycket för disciplinen i skolan.

Herr talman! Disciplinen i våra skolor är nu så dålig, att den utgör ett direkt hot mot studierna. Vi minns hur intensiv debatten vid beslutet om grundskolans genomförande var om timantallet för de olika ämnena. Stor betydelse fästes då vid om ett ämne kunde få en eller två veckotimmar till sitt förfogande. Tänk er då in i undervisningssituationen i en skolklass där en kvart eller kanske halvtimme går åt innan ordningen blir sådan, att undervisningen kan börja! Ett sådant förhållande innebär helt enkelt ett sabotage mot allt vad undervisning heter. De ansvariga skolmyndigheterna med ecklesiastikministern i spetsen måste nu ta krafttag för att komma till rätta med dessa förhållanden. Vad kan skolorna göra nu? Ja, man sammankallar till föräldradagar, men inte kommer de föräldrar, som man vill

Statsverkspropositionen m. m.

få kontakt med. Över huvud taget vill jag säga att dessa dagar egentligen är dåligt besökta.

Vad kan lärarna göra? Ja, givetvis finns det lärare med medfödda anlag som sällan har disciplinproblem i sin klass, men detta är som bekant inte allom givet. Jag ställer frågan om man inte kan nå resultat genom att ha mera undervisning och skolning i psykologi och undervisningsmetodik vid lärarutbildningen. Skolöverstyrelsen har nu i år givit ut en skrift, där skolans trivsel- och disciplinproblem berörs. Jag tror att den skriften innehåller en hel del värdefulla saker, som egentligen varje förnuftig människa skulle vilja etablera i sin skola. Men det är särskilt en sak som denna skrift framhåller, och den är så pass viktig, att jag vill ägna en minut åt just den detaljen.

Ett visst avsnitt i skriften ägnas nämligen åt vikariesituationen vid våra skolor. Många gånger brister det i fråga om introduktionen av en vikarie. Mycket sällan har rektor eller någon av kollegerna tid att göra denna introduktion. Möjligen är det så att vaktmästaren visar vederbörande var klassrummet är beläget som man skall infinna sig i. Där möter vikarien sin klass och står och blir uttittad av klassen utan att få reda på vad klassen egentligen går för och utan att få reda på vilken ordning och vilka regler som brukar tillämpas vid skolan — alltså den dagliga rutinen. Detta skapar oreda och oro — det säger sig självt. I nu rådande lärarsituation förekommer det ett ständigt ombyte av vikarier på lärarplatserna, varför det problem som jag här tagit upp är mycket betydelsefullt. Jag anser att speciell uppmärksamhet bör ägnas frågan, hur just introduktionen sker.

Detta är kanske frågeställningar som närmare berör den mera normala disciplinsituationen i klassen. Gäller det mer svårartade problem finns det numera inte många korrekionsmedel. Det talas i den skrivelse från skolöverstyrelsen som jag nämnde om att de mycket svår-

artade eleverna bör mötas med ogillande av samhället — vad man nu menar med detta — men det ges inte något som helst recept till lösning av detta problem. Vi har ett korrekionsmedel i form av kvarsittning, och det användes väl med växlande framgång. Vi har också ett annat korrekionsmedel som heter observationsklass, och jag tror att den detaljen är något försummad. Observationsklassens handikapp är nämligen den bristande tillgången på lämpliga lärare, alltså specialutbildade sådana. Hade vi sådana lärare att tillgå skulle nog observationsklass vara ett korrekionsmedel med en viss effekt.

Frågan om disciplinsvårigheterna i våra skolor är säkerligen, som jag antydde i början, mycket allvarlig. Jag hoppas verkligen att man på centralt håll gör kraftanstängningar för att skolan skall få det arbetslugn som den behöver mer än någon annan arbetsplats.

Herr talman! Den nya budgeten för investering i skolbyggnader innebär en stor besvikelse för alla skolstyrelser och deras uppdragsgivare landet över. Många av våra kommuner kämpar en ojämn kamp för att skaffa tak över huvudet till de elever, vilka nu börjat sin vandring genom grundskolans klasser. En mängd skolbyggen pockar på att komma i gång. Många av dessa skulle varit i gång redan nu. Situationen kommer därför att bli mycket besvärlig på många håll.

I Malmöhus län, där befolkningen ökar ganska starkt, är skolbyggnadsfrågan mycket besvärlig. Länsskolnämnden i detta län har rankat en lista på ett 60-tal byggen. I skrivelse till skolöverstyrelsen anför man, att 40 stycken av dessa måste, trots restriktiviteten, komma till utförande snarast om över huvud den obligatoriska skolan skall kunna fungera. Betecknande för det stora kapitalbehovet är att dessa skolbyggen enbart i detta län representerar en summa som nästan utgör en tredjedel av hela den från departementet beräknade anslagsramen.

Mot bakgrunden av dessa siffror är det beklämmande att finna att herr Edelman prutat ned SÖ:s begärda 510 miljoner kronor till 390. Jag är medveten om att visst kan restriktivitet behövas i den samhällsekonomiska situation vi nu har kommit i, men nu märker man än mer påtagligt än förr att statsrådets Strängs ande svävar över dessa vatten. I fjol fick vi nämligen här i kammaren lyssna på ett interpellationssvar i detta ämne från herr Sträng och fick det besked som nu återspeglas i åttonde huvudtiteln. Det löd ungefär så här: Visserligen skall grundskolan vara färdig år 1968, och självfallet är det bra om det går så. Men det här gamla landet, sade han, går inte under om det dröjer till 1970 eller 1972. Det måste beklagas att den prognosen inte förelegat tidigare. Nu har vi genom att starta grundskolan i en mängd kommuner skapat ett nybyggnadsbehov för ytterligare två årsklasser, ett behov som kommer utöver det automatiska nybyggnadsbehovet. Byggnadsituationen för kommunerna är sådan att om man vetat detta skulle kanske många föredragit att vänta med den organisatoriska utbyggnaden av grundskolan tills man fått bättre besked om lokalerna.

Tiden för byggnadsplaneringen är även mycket betydelsefull. En alldeles för sen planering innebär enligt beräkning en byggnadsfördyring på cirka 10 procent. Det är alltid svårt att från skolöverstyrelsen få en tidslista som medger en planering, där man undviker denna prisförhöjande forcering. Det är egentligen ganska egendomligt att så litet påtagligt har åstadkommit när det gäller att rationalisera denna byggen-skap. Provisoriska paviljonger finns, men detta är inte lösningen där mera permanenta lokaler behövs. Här borde staten för länge sen sett till att man fått i gång och stimulerat till billigare byggmetoder. Kanske har en viss rationalisering funnits, men den har inte gett billigare byggnader. I stället har vi fått högre kostnader år efter år. Roten till

Statsverkspropositionen m. m.

det onda ligger i den prisutveckling vi nu har. De elementmetoder för permanenta skollokaler som nu håller på att experimenteras fram hos vissa företag i byggnadsbranschen kommer väl inte att vara några underverk i prishänseende. Det betyder reellt, vid en sådan serietillverkning, att vissa fasta kostnader slås ut över ett större antal byggnader. Det betyder även att det kommunala excellerandet i sin egen stilskola inte kan effektueras. Jag tror dock som kommunalman att en ny syn här är synnerligen förnuftig och dessutom billigare. Vad skulle det ha för betydelse om vi fick samma typ av skolbyggnader, om nu lösningen är billig och bra?

Herr talman, till slut ytterligare en annan fråga. Det gäller den blivande storflygplatsen i Skåne. Jag skall endast i korthet beröra dess placering och inte gå in på de ekonomiska aspekterna.

Det har i dessa dagar offentliggjorts att man tänkt sig placeringen vid Holmeja, just i den vackra bokskogen Bökeberg, ett relativt begränsat skogsområde om 600 å 700 hektar. Detta område har i många år varit ett kärt utflyktsområde för städerna Malmö och Lund, ja, för hela Sydskaånes befolkning. Såvitt jag förstår innebär detta att en av Sydskaånes vackraste lövskogar hotas av nedhuggning. Skulle det vara så, må jag beklaga det. Vi saknar sådana utmärkta ströv- och fritidsområden i dessa trakter, som har och får en allt större befolkning och alltmera koncentrerade tätorter och storstäder. Vore det alldeles omöjligt att flytta flygplatsen bara en eller ett par kilometer åt sidan, så att detta vackra område därmed kunde behållas? Det skulle vara mycket värdefullt. Skulle till äventyrs terrängen vara en aning mera kuperad på den nya platsen, kan det för nutida planeringsmaskiner inte bereda några större svårigheter.

Är dessa uppgifter om flygfältets placering i Bökebergs skog riktiga, kan jag inte annat än beklaga ett sådant beslut. Jag hoppas verkligen att man i så fall

Statsverkspropositionen m. m.

överväger att ändra detta och få en annan placering för den kommande storflygplatsen.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! I finansplanen och nationalbudgeten framhålls vid flera tillfällen hur nödvändigt det är att näringslivets investeringsvilja och investeringsmöjligheter främjas. Inte minst är en högre investeringsnivå en förutsättning för att vår exportindustri skall kunna bibehålla sin konkurrenskraft i det allt högre kostnadsläge den arbetar under, sägs det. Även den stora knappheten på arbetskraftsresurser kräver fortlöpande rationaliseringar. Den mycket snabba tekniska framstegstakten kräver ständig förnyelse och utbyggnad av produktionsapparaten.

Detta betonas, som sagt, i årets finansplan. Finansministern ger i fråga om fördelningen av våra sammanlagda kapitalresurser en stark prioritering åt näringslivets investeringar.

I kreditmarknadskalkylen för 1966 räknar även finansministern med en stark tillväxt av näringslivets andel av kreditmarknadens tillväxt. Det är den samhällssektor där finansministern faktiskt räknar med en väsentlig ökning av kapitalefterfrågan i förhållande till 1965 och 1964. Av en total efterfrågan på kapital av 11 miljarder kronor för år 1966 skulle näringslivet taga i anspråk 5 miljarder eller cirka 45,5 procent. Bostadsbyggandets andel beräknas bli densamma som näringslivets, således 5 miljarder eller, som sagt, 45,5 procent.

Med denna kalkyl som bakgrund frågar man sig om de restriktioner, som i form av frivilliga överenskommelser med en beredskapslagstiftning som bakgrund återigen införts på en del av kapitalmarknaden bidrager till att förverkliga nationalbudgetens kreditmarknadskalkyl och främjar näringslivets kapitalanskaffning. Riksbanken har alldeles nyligen ålagt livförsäkringsbola-

gen en fördelning av deras utlåningsresurser, denna gång med 70 procent till den s. k. prioriterade sektorn, d. v. s. staten och bostadsbyggandet, och endast 30 procent skulle bli över för övriga investeringar, således för näringslivet och kommunerna. För sakkolagen är fördelningen fifty-fifty.

Enligt vad jag kan förstå stämmer inte riksbankens prioriteringstänkande överens med kalkylen i nationalbudgeten. Fördelar man kreditmarknadskalkylen för 1966 på de s. k. prioriterade och oprioriterade sektorerna blir fördelningen en helt annan. Som sagt omfattar kalkylen en total efterfrågan på 11 miljarder kronor fördelat på den prioriterade sektorn med 45 procent av hela beloppet 0 för staten och 5 miljarder för bostäderna, och den oprioriterade sektorn näringslivet och kommunerna skulle ha ett behov av 5 miljarder respektive en miljard kronor, således tillsammans 55 procent av totalbeloppet. Det är ju en något annorlunda fördelning än 70 — 30. Här är det i stället en fördelning 55 — 45 procent till den oprioriterade sektorns och näringslivets favör.

Med denna kalkyl som bakgrund frågar man sig vad det finns för anledning till denna rigorösa styrning av vissa delar av kapitalmarknaden mot den prioriterade sektorn som riksbanken föreslår. Det verkar ju som om bostadsbyggandets kapitalbehov skulle kunna klaras effektivt utan denna styrning, t. ex. genom ett bättre samplanerande av igångsättningstillstånden och kapitalförsörjningen. Riksbanken har dessutom ett utmärkt medel för reglering av kapitalmarknaden genom riksbankens emissionskontroll.

Ett bra exempel på att staten och bostadsbyggandet får sin rättmätiga andel i en kapitalmarknad som inte onödigtvis styrs av stela prioriteringsregler finner man i utlåningen från det kreditinstitut som har ett så dominerande inflytande på den svenska kreditmarknaden, nämligen AP-fonderna.

Statsverkspropositionen m. m.

Vid utgången av 1964 var 51 procent av fondernas totala placering utlånade till staten och bostadsbyggandet, således till den prioriterade sektorn. Fördelningen var 9,6 till statspapper och 41,5 till bostäder, och nära 48 procent var placerade i industri och kommuner. Här får således staten och bostadsbyggandet sin andel av utlåningen utan att man behöver ta till prioritering.

Frågan är än en gång: Hur stämmer den starka styrningen av kapitalet mot den prioriterade sektorn, som riksbanken nu åter tycks gå in för, med nationalbudgetens beräkningar för 1966?

En förklaring till denna styrning av en del av kapitalmarknaden kan ju vara att finansministern räknar med att affärsbankernas utlåning, som om kalkylen skall gå ihop, förväntas öka med cirka 2,5 miljarder för 1966, i huvudsak skall gå till näringslivet.

Beträffande bankernas kreditkapacitet uppställer sig många oklara frågeställningar. Skall kreditmarknadskalkylen hålla krävs för det första att bankernas utlåning inte ytterligare beskärns genom kravet på ökade likviditetskvoter, för det andra att bostadsbyggandets finansiering planlägges så att bankerna får snabbare avlyft för sina byggnadskreditiv. Det torde mera vara fråga om en långsiktig planering av bostadsfinansieringen än en fråga om ökad kreditvolym. I det sammanhanget bör uppmärksammas att affärsbankernas kreditgivning till bostadsbyggandet relativt sett ökade mer under 1965 än bankernas utlåning i sin helhet. Man kan även uttrycka det så att bankerna minskade sin andel av utlåningen till näringslivet till bostadsbyggandets fövör. I nationalbudgeten kalkyleras med en betydande insats från bankernas sida för att tillgodose viktiga kapitalbehov, men samtidigt förs en mycket restriktiv politik, som ofta kräver att bankerna för att fylla sin funktion som kreditgivare måste till en hög straffränta låna i riksbanken. Nog förefaller det mig som om man med de förvänt-

ningar som man bl. a. genom kalkylen i nationalbudgeten ställer på bankerna borde föra en politik som ger bankväsendet större möjligheter till ökad inlåning.

Jag har tagit upp detta problem om bankernas utlåning bl. a. därför att denna är av så stor betydelse speciellt för de mindre och medelstora företagen. Dessa företag får sin kreditförsörjning i huvudsak genom bankerna. De har en mycket begränsad tillgång till kapitalmarknaden, och deras möjligheter att öka sitt eget kapital genom aktieemissioner är begränsade. En ökad konkurrens eller en ökad åtstramning av penningmarknaden betyder en kännbar nedskärning av dessa företags kredit- och finansieringsmöjligheter.

Det var med stor tillfredsställelse jag i dag på förmiddagen hörde herr statsministerns förklaring att regeringen inte lagt förslaget om mervärdeskatt åt sidan för all framtid. Den tekniska utredningen i finansdepartementet beträffande dess utformning pågår, och den går ut på en förenkling av systemet, sade herr Erlander. Inom folkpartiet anser vi fortfarande att den skattereform som den allmänna skatteberedningen så gott som enhälligt föreslog år 1964 stimulerar investeringsviljan och är i långt högre grad produktionsfrämjande än våra nuvarande skatteregler. Det gäller, som sagt, den indirekta beskattningen, där man genom den föreslagna mervärdeskatten skulle komma bort från den skattemässiga fördyring av investeringar i näringslivet och den konkurrenssnedvridande effekt som den allmänna varuskatten ger på många områden. Mervärdeskatten är beträffande industriens kostnader neutral gentemot utlandet, och den är även konkurrensneutral då det gäller olika typer av företag och olika led i produktionen här hemma. Jag tänker t. ex. på underleverantörer som utför reparations- och underhållsarbeten åt storindustrin. Beställer exempelvis ett stort industriföretag sådana arbeten av

Statsverkspropositionen m. m.

ett fristående specialföretag, belastas reparations- eller underhållskostnaderna med den 10-procentiga allmänna varuskatten. Utföres arbetet av anställda inom det stora företaget, utgår ingen skatt, och det är givet att detta försvårar de mindre specialföretagens möjligheter att få beställningar.

En annan uppenbar fördel med skatteberedningens förslag till indirekta skatter var enligt min mening sloandet av en mängd punktskatter som är av mindre betydelse för statsfinanserna. Jag har i flera motioner och i flera riksdagsdebatter påpekat det onödiga krångel och den konkurrenssnedvridning som vissa av dessa skatter ställer till, bl a. då skatten på guldsmedsvaror.

Men det är inte enbart tillgång till krediter och det är inte enbart ett produktionsfrämjande skattesystem som behövs för att näringslivet skall kunna följa med i den tekniska utvecklingen. Det krävs även ökade kunskaper och en utbildningsberedskap som snabbt anpassar sig till den tekniska utvecklingen och som kan ge näringslivet informationer och kunskaper om nyheter i fråga om arbetsmetoder, maskiner och material. En sådan informations- och utbildningsverksamhet blir angelägnare ju snabbare den tekniska utvecklingen är och ju mera genomgripande strukturomvandlingen och förändringarna inom näringslivet blir.

Speciellt de mindre och medelstora företagen har här mycket stora behov av en förnyelse och en aktualisering av sitt yrkeskunnande. Här utför statens institut för hantverk och industri en mycket betydelsefull verksamhet, och då är det med beklagande man konstaterar att statens bidrag till institutets verksamhet behandlas så utomordentligt restriktivt i statsverkspropositionen. En anslagspost och en mycket viktig sådan, nämligen utrustningsbidraget, skärs till och med ner med 50 000 kronor. För ett institut som har till huvuduppgift att ge informationer om moderna produktionsmetoder är det na-

turligtvis nödvändigt att maskin- och apparatutrustningen är fullt up to date. Att då med vetskap om de utomordentligt snabba förändringar som produktionsutrustningen genomgår i våra dagar beskära institutets möjligheter att hålla sin utrustning på en något så när tillfredsställande nivå tycker jag inte är försvarligt.

Ett annat område, där institutets verksamhet är av stor betydelse för företagarna inom hantverk och mindre industri är företagartutbildningen. Man säger så ofta i våra dagar att ekonomifunktionen hos många av dessa företag är underutvecklad. Det ligger väl någonting i det. Institutet har under det senaste året byggt ut sin kursverksamhet på detta område. Bland annat har företagsledarkurser i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen anordnats i stödområden i lokaliseringspolitiskt syfte. Skickliga företagare med kunskaper i företagsledning och ekonomiska insikter behövs om det lokaliseringspolitiska stödet skall ge ett gott utbyte. Även rent generellt är det angeläget att satsa på en utbyggd företagartutbildning. Det är ofta så att företagarna inom hantverk och mindre industri är skickliga och välutbildade yrkesmän, som behärskar den tekniska sidan av produktionen men har ett starkt behov av att öka sina kunskaper i alla de frågor som har med rationell företagsledning att göra.

I våra dagar talar vi så mycket om vuxenutbildningen, och det kommer snart, antagligen i vår, på riksdagens bord en proposition i denna fråga. Två utredningar har arbetat med detta problem. Jag anser att detta stora intresse för vuxenutbildningen, som jag tycker är bra, bör utsträckas också till alla de unga företagare som vill komplettera sin utbildning och bygga på sin tekniska utbildning med kunskaper i företagsekonomi och andra ämnen som en modern företagsledare bör ha. Jag anser då att det finns all anledning för staten att ekonomiskt stödja den verk-

Statsverkspropositionen m. m.

samhet som statens institut för hantverk och industri här bedriver. Det är bland annat med anledning härav att beklaga att anslaget till kursverksamheten inom institutet har fått en så restriktiv behandling i statsverkspropositionen.

Låt mig sedan till sist mycket kort beröra ett annat område, som för näringslivet betyder en hel del inproduktivt och kostnadskrävande arbete. Jag avser då det uppgiftslämnande av olika slag och de redovisnings- och uppbördsskyldigheter som myndigheterna avkräver företagen. Vid flera riksdagar efter varandra har det motionerats om en förenkling av detta arbete och en ersättning från staten för detsamma. Vid förra årets riksdag vann motionärerna en framgång i det att allmänna beredningsutskottet i ett utlåtande över motioner i denna fråga hemställde att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning beträffande samordning och förenkling av de uppgifts- och uppbördsskyldigheter som det allmänna ålägger företag. Riksdagens beslut blev i enlighet med utskottets förslag. Jag vill fråga finansministern: När kommer denna utredning till stånd?

Herr talman! Jag yrkar remiss av statsverkspropositionen till vederbörande utskott.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Även om bara ett litet antal ledamöter finns kvar i kammaren ger det en angenäm känsla när man får ordet så här sent på kvällen att veta att ingen behöver vänta på en sen votering — under remissdebattsdagarna råder stor frihet att använda tiden så som ledamöterna själva finner lämpligt!

I dagens debatt har som vanligt behandlats många och för landets framtid mycket betydelsefulla frågor. I detta skede av debatten kan det alltså vara lämpligt att syssla med bara en eller ett par delfrågor i det stora sammanhanget.

När det gäller statsverkspropositionen är säkert varje år många besvikna på vad detta samlade förslag till inkomster och utgifter innehåller. Om det missnöje som gör sig gällande vittnar olika uttalanden i denna debatt, men därom vittnar för varje år också de många motioner med ändringsförslag som avlämnas. En mängd viktiga samhällsavsnitt blir mer eller mindre väl tillgodosedda, och i vissa fall finns anledning till besvikelse och missnöje.

Ett sådant avsnitt, där man även i år har anledning till ett betydande missnöje, gäller anslagen till våra allmänna vägar. Att bilismen fört med sig stora påfrestningar för vårt samhälle är nog alla villiga att erkänna. Tillräckliga utrymmen fordras för vägar, gator och parkeringsplatser, och allt detta drar med sig stora kostnader. Dessa problem hör dock med i utvecklingen och måste lösas.

Trafiken på våra allmänna vägar har ökat enormt, men trots att lastbilarnas storlek och lastförmåga växer och trots att det sammanlagda antalet person- och lastbilar ökar med några hundra tusen varje år blir det denna gång ingen ökning av anslaget till vägbyggen. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har de senaste åren, sedan Kungl. Maj:t visat en mycket restriktiv hållning till höjda anslag, fört fram ytterst blygsamma propåer. Till byggandet av allmänna vägar begärdes i år en ökning med 60 miljoner och till underhållet begärdes likaså ytterligare 60 miljoner. Ökningen av byggnadsanslaget har helt strukits i propositionen, och en del av ökningen på underhållsanslaget har också fått försvinna. Jag anser det orimligt att vägarna även nästa år skall sättas på svältkost. Vad som nu föreslås är, hoppas jag, en tillfällig händelse i dagens ansträngda ekonomiska situation.

Visst är det betydande anslag som under senare år utgått och som nu föreslås till byggande och underhåll av de allmänna vägarna, men starka skäl talar för den uppfattningen att vägför-

Statsverkspropositionen m. m.

bättringarna inte ökat i samma takt som trafiken. Kanske är det annorlunda i de nordligaste länen där man under en följd av år fått njuta av de olyckligt nog specialdestinerade medlen ur det ordinarie vägsanlaget, men i många delar av landet — till och med här i Stockholms närmaste omgivningar — kan man inte godtaga och skriva under på departementschefens uttalande att en kraftig upprustning av väg- och gatunätet skett under senare år. Riktigare är det då man i anslutning till detta överdrivna uttalande framhåller att en fortsatt vägupprustning är angelägen med hänsyn till trafikutvecklingen. Många gånger under senare år har man från kommunikationsdepartementet försökt skyla över bristerna i vägupprustningen genom uttalanden om att en kraftig upprustning skett.

Det finns större anledning att uppmärksamma vad det för vägarna ansvariga ämbetsverket har sagt i olika sammanhang. För några år sedan framhöll väg och vatten att underhållet var så svagt att det i vägarna nedlagda kapitalet blev raserat och spolierat. Man hade inte tillräckliga möjligheter att röja bort buskar och gräs eller att rensa vägdiken så att själva vägkroppen blev lättare att underhålla. Även i år erkänns att enligt gjorda inventeringar är vägunderhållets volym för närvarande alltför låg bl. a. beträffande underhållet av vägbeläggningarna. Styrelsen har försökt kompensera detta men har då tvingats eftersätta andra underhållsarbeten.

Vägämbetsverket erinrar även i år om vad man uttalade i sina petita för budgetåret 1964/65, att en då gjord inventering visade att eftersläpningen i underhållsarbetena uppgick till närmare 500 miljoner kronor. I år görs liknande uttalanden som så många gånger förr, att om inte en allvarlig försämring av vägarnas underhållsstandard och vägunderhållets ekonomi skall ske i framtiden är det viktigt att eftersläpningen efter hand inhämtas.

Ingen kan påstå att den lilla ökning som i år sker med några få miljoner inflationspengar kommer att medge en återhämtning i det starkt eftersatta underhållet.

Ofta får vi höra att Sverige är ett land med stora tillgångar, och då finns det anledning till den fråga som inte tidigare har blivit besvarad: Har vi råd att underhålla vägarna på ett tillfredsställande sätt så att inte det investerade kapitalet blir raserat och spolierat? Om bara viljan vore med från deras sida som har makten, har vi enligt min mening råd att underhålla vägarna. Trafikanterna och bilägarna har aldrig vägrat när det gällt att genom höga bilskatter betala vägkostnaderna. Men de har anledning att bestämt reagera när de år efter år får köra på dåligt underhållna grusvägar och dåligt hållna vintervägar. Bilägarna har anledning att reagera mycket bestämt när gång efter annan, som nu åter skall ske, bilskatter skall tagas ut och dessa skattemedel går direkt till statskassan. Det är mycket betydande belopp som på detta sätt har gått och kommer att gå förbi vägarna.

Att vägväsendet efter bilismens stora genombrott blivit mycket illa tillgodosett är uppenbart. De vägsträckor som blivit ombyggda och som nu är i ett trafikvärdigt skick svarande mot trafiken är i förhållande till den samlade väglängden i vårt vidsträckta land korta vägbitar.

När man studerar uppgifter och statistik om vägbyggandet från andra länder och även vid något tillfälle vid resor i Europa får tillfälle att på nära håll studera utbyggnadstakten och hur mycket som investeras i trafikleder får man lätt den uppfattningen att när det gäller vägbyggandet är Sverige i bilismens tidevarv inget föregångsland. I mycket svårt krigshärjade länder har t. ex. motorvägbyggandet utvecklats i en helt annan takt än här hos oss. Att alltjämt när vägfrågorna bedöms och behandlas av regeringen göra jämfö-

Statsverkspropositionen m. m.

relser med den vägplan som utarbetades för tio år sedan och i vilken de föreslagna investeringarna är räknade i då gällande penningvärde och utan någon bedömning av hur mycket större biltrafik nu är än man då räknade med verkar minst sagt löjligt. Och detta förhållande belyses i dagens tidningar. Den enorma förändring som skett beträffande vägtransporterna och bilarnas antal har inte hittills tillräckligt uppmärksamats av regering och riksdag. Vägfrågorna är på många håll på det lokala planet — i kommunerna och i länen — de frågor som inger de allra största bekymren. Inte minst är det viktigt, när grundskolan införes i en del områden, att vägarna samtidigt blir förbättrade, så att de långa transporter av skolbarnen som det blir i en del fall kan genomföras inom rimlig tid.

Vad bilisterna i allmänhet får finna sig i är när det gäller personbilarna stora reparationskostnader för sönderskakade och sönderrostade bilar som en följd av det sätt varpå staten sköter vägarna. För näringslivet och dess transportekonomi har också vägarnas utbyggnad självfallet den allra största betydelse.

Även om vägarnas tillstånd ofta får skulden för svåra trafikolyckor med förlorade människoliv, lidanden och mycket stora materiella skador, vill jag inte se vägbygget så mycket som en stor angelägenhet ur trafiksäkerhets-synpunkt. Om nämligen bilisterna inte lär sig att inrätta sin körning efter vägens tillstånd och gällande trafikbestämmelser, kommer vi alltid att få uppleva många och svåra trafikolyckor. För min del ser jag en bättre vägupprustning mera som en stor samhällsekonomisk angelägenhet. Bra vägar, bra kommunikationer är något grundläggande för framstegstakten i vårt samhälle.

Inför övergången till högertrafik räknar jag även med att det är angeläget med en bättre vägupprustning. Men jag ser det något annorlunda än herr Bengtson gjorde på förmiddagen. Jag vill

inte ha en upprustning för övergången och för högertrafikens egen skull, utan mera av den orsaken att vi, sedan vi i september månad nästa år fått samma trafiksystem som övriga länder på fastlandet i Europa, säkert kan räkna med en stark ström av bilande turister ifrån de många högertrafikländerna. Och vi behöver mer än väl detta tillskott av utlandsvaluta för att kompensera och få igen vad svenskarna offrar på sina många utlandsresor.

Jag tänkte också, herr talman, få säga några ord om en helt annan sak. Det är den ökade brottsligheten. Jag finner det var en ytterst allvarlig företeelse att brottsligheten ökar så starkt och att samhället misslyckats i sina försök att vidtaga effektiva åtgärder för att hejda en ytterst olycklig utveckling.

Det brukar ibland framhållas att den ökade brottsligheten är en följd av vårt välstånd, en uppfattning som jag tycker det är mycket svårt att godtaga. Nog måste man anse det vara bedrövligt att det inte skall lyckas att få en bättre ordning och en större rättssäkerhet i detta lilla land.

Polisen och alla ärenden som rör den flyttades den 1 oktober 1965 över till justitiedepartementet, och man kan nog säga att även justitieministern klart inser allvaret i att brottsligheten ökat så väsentligt under de allra senaste åren. Men vad det än beror på vill departementschefen inte sträcka sig så långt som rikspolischefen önskar när det gäller ett ökat antal polistjänster. Här finns det anledning att mycket allvarligt beklaga att vi blivit så fattiga, att vi inte har råd att hålla den ordning i samhället och skapa den rättssäkerhet som är berättigad, som medborgarna vill ha och som är i överensstämmelse med rikspolischefens förslag. Men när man från de olika länen och polisdistrikten till rikspolisstyrelsen redovisat de behov som förelåg och som man ansåg vara nödvändigt att täcka, prutade rikspolisstyrelsen 50 procent på dessa förslag.

Statsverkspropositionen m. m.

Detta starkt medbantade petitaförslag innehöll en begäran om 1 218 nya tjänster. Men justitieministern har bara kunnat tillstyrka 400 sådana tjänster, således endast något mer än 30 procent av rikspolisstyrelsens förslag, och detta måste vara i högsta grad otillräckligt.

För nu pågående budgetår begärdes 337 nya tjänster, men det blev beslut om bara 25—30 procent av det begärda antalet. Bristen på personal har varit och är störst på de avdelningar där man sysslar med utredning av begångna brott. När polisverket avlämnade sitt förslag svävade man inte på målet, utan man sade ifrån att får man inte de tjänster man begär så kommer det att uppstå mycket menliga följder.

Utan tvekan måste det vara mycket allvarligt när man inte orkar med att verkställa de utredningar som behövs för att man skall kunna beivra begångna brott, och det måste vara en ytterst otillfredsställande ordning, när tusentals brott får avskrivas i brist på arbetskraft, även när de som begått brotten i stor omfattning är kända. Här måste regering och riksdag ha ett gemensamt intresse att se till att de lagar som stiftas också kommer att efterlevas så långt som möjligt. Ett rättssamhälle kan aldrig bli så fattigt att man inte har råd till ordningens upprätthållande.

Rikspolischefen Carl Persson som dess bättre inte är rädd att säga ifrån gjorde i slutet av september månad förra året ett uppmärksammat uttalande som det finns anledning att citera. Vad han uttalade var följande: »Det måste väl ändå vara något fundamentalt att samhället har möjlighet att upprätthålla ordning och säkerhet för att skydda den enskilda människan mot alltför grova angrepp på person och egendom — om jag blir fränstulen mina rättmätiga tillhörigheter, misshandlad eller ofredad, om människor snart nog inte vågar röra sig i vissa stadsdelar, inte åka spårvagn eller tunnelbana av rädsla för att bli angripna, om människor blir lemlästade på våra vägar

för att vi inte kan övervaka att trafikreglerna följs o. s. v. Vi bedömer i dag läget så allvarligt att uppenbar risk nu måste anses föreligga för att brott skall preskriberas innan de hinner utredas.»

Aven om det finns andra som har en annan uppfattning på andra punkter i statsverkspropositionen, så bör det finnas större skäl än i något annat sammanhang att här framhålla att om man när det gäller polisorganisationen sparar några miljoner så sparar man utan tvekan på fel ställe i statsförvaltningen, ty inte kan brottslig verksamhet på något sätt öka eller främja framstegstakten i vårt samhälle.

Man kan helt dela rikspolisstyrelsens uppfattning att kraftfulla förebyggande polisiära åtgärder i syfte att hejda brottsutvecklingen och minska antalet trafikolyckor leder till betydande besparingar, inte minst ur arbetskraftsynpunkt inom andra verksamhetsgrenar såsom rättsväsendet, sjukvården, rehabilitering, verkstäder o. s. v.

Justitieministern erkänner i sitt yttrande i statsverkspropositionen att brottslighetens utveckling inom landet under de senaste åren är mycket oroande. Han erkänner utan att ta konsekvenserna av det att antalet brott har stigit avsevärt och att det framför allt är våldsbrotten som har ökat så kraftigt. Vidare erkänner statsrådet Kling att det inte är lämpligt att i större omfattning än hittills belasta ordningspolisen med utredningsarbete och framhåller, att en försvagning av den yttre bevakningen till förmån för utredningsverksamheten kan befaras få allvarliga återverkningar på brottsutvecklingen. Men trots dessa uttalanden vill justitieministern inte godta rikspolisstyrelsens förslag till mer än väl 30 procent. Det finns anledning att djupt beklaga den sparsamhet som här visas. Det finns också anledning till en förhoppning att riksdagen här intager en för ordningens upprätthållande och rätts säkerhetens trygghet mer förmånlig inställning.

Statsverkspropositionen m. m.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Justerades ett ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 22.12.

In fidem

K.-G. Lindelöw
